

ნათია ჩიტაშვილი*

**პირბასამბიხლოს ფუნქციონირების ფარგლები მიუღებელი შემოსავლის
ანაზღაურებასთან კუმულაციური მოთხოვნისას****

სასამართლო გადაწყვეტილების ანალიზი

საქმე №ას-1585-2022***

მხარეები:****

პირველი კასატორი – სს „ასეტის“

მონინალმდეგე მხარე – ალბერტო ავგაროზაშვილი, შპს პრომიტო, აზიზ ვარვარიძე და შპს „ბონორუმი“

მეორე კასატორი – ალბერტო ავგაროზაშვილი, შპს „პრომიტო“, აზიზ ვარვარიძე და შპს „ბონორუმი“

მონინალმდეგე მხარე – სს „ასეტის“

საკვანძო მუხლები

საბანკო კრედიტის ხელშეკრულებით კრედიტის გამცემი აძლევს ან მოვალეა მისცეს მსესხებელს სასყიდლიანი კრედიტი სესხის ფორმით (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – სსკ) – 867-ე მუხლი)

კრედიტორს უფლება აქვს მოითხოვოს ვადის გადაცილებით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურება (სსკ-ის 404-ე)

იმ პირმა, რომელიც ვალდებულია აანაზღაუროს ზიანი, უნდა აღადგინოს ის მდგომარეობა, რომელიც იარსებებდა, რომ არ დამდგარიყო ანაზღაურების მავალდებულებელი გარემოება (სსკ-ის 408-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი)

* სამართლის დოქტორი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, თანამედროვე კერძო სამართლის ინსტიტუტის წევრი, მედიატორი, დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ეროვნული ცენტრის აღმასრულებელი დირექტორი, საქართველოს მედიატორთა ასოციაციის აკრედიტებული ტრენერ-შემფასებელი, მმართველი საბჭოს წევრი, მცხეთის რაიონული სასამართლოს მედიაციის ცენტრის ხელმძღვანელი.

** ნინამდებარე ანალიზში გამოყენებულია და არსებითად განვრცობილია ნათია ჩიტაშვილის სამეცნიერო სტატიაში გამოთქმული შეხედულებები, რომელიც გამოქვეყნდა სახელწოდებით: „პირბასამბიხლოსა და ზიანის მოთხოვნათა სახელშეკრულებო ინტერესის უზრუნველყოფი ფუნქცია“, „შედარებითი სამართლის ჟურნალი“ 2/2020, 7-24.

*** საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2023 წლის 12 ივნისის გადაწყვეტილება, რომლითაც საკასაციო საჩივარი ნაწილობრივ დაკმაყოფილდა. გასაჩივრებული გადაწყვეტილება – თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2022 წლის 31 ოქტომბრის განჩინება.

**** გადაწყვეტილების ანალიზისას მხარეთა ნამდვილი ვინაობის ნაცვლად მგამოყენებულია ფსევდო გვარ-სახელები.

ზიანი უნდა ანაზღაურდეს არა მხოლოდ ფაქტობრივად დამდგარი ქონებრივი დანაკლისისთვის, არამედ მიუღებელი შემოსავლისთვისაც. მიუღებლად ითვლება შემოსავალი, რომელიც არ მიუღია პირს და რომელსაც იგი მიიღებდა, ვალდებულება ჯეროვნად რომ შესრულებულიყო (სსკ-ის 411-ე მუხლი)

ანაზღაურებას ექვემდებარება მხოლოდ ის ზიანი, რომელიც მოვალისათვის წინასწარი იყო სავარაუდო და წარმოადგენს ზიანის გამომწვევი მოქმედების უშუალო შედეგს (სსკ-ის 412-ე მუხლი)

პირგასამტეხლოდრმხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული ფულადი თანხადრმოვალემ უნდა გადაიხადოს ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვნად შესრულებისათვის (სსკ-ის 417-ე მუხლი)

კრედიტორს ყოველთვის აქვს უფლება მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება (სსკ-ის 419-ე მუხლის მე-2 ნაწილი)

სასამართლოს შეუძლია საქმის გარემოებათა გათვალისწინებით შეამციროს შეუსაბამოდ მაღალი პირგასამტეხლო (სსკ-ის 420-ე მუხლი)

ფაქტები

1. სს „ასეტსსა“ და შპს „პრომიტოს“ შორის 2019 წლის 21 მაისს, გაფორმდა საბანკო კრედიტის გაცემისა და დოკუმენტალური ოპერაციების წარმოების შესახებ გენერალური ხელშეკრულება, სადაც მსესხებლის სახელზე დამტკიცდა საკრედიტო ლიმიტი 10 000 000 (ათი მილიონი) აშშ დოლარი, 20 წლის ვადით, მაქსიმუმ წლიური 48% სარგებლის გათვალისწინებით.
2. გენერალური ხელშეკრულებით შეთანხმდა განსახილველი საქმისთვის მნიშვნელობის მქონე შემდეგი პუნქტები:
 - 2.1. გენერალური ხელშეკრულებისა და მის საფუძველზე გაფორმებული/გასაფორმებელი ნებისმიერი ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულება უზრუნველყოფილია ბანკსა და მსესხებლის და/ან მესაკუთრეს შორის გაფორმებული იპოთეკის და/ან გირავნობის ხელშეკრულებით და/ან თავდებობით და/ან საბანკო გარანტიით.
 - 2.2. თუ მხარეთა შორის წინამდებარე ხელშეკრულების საფუძველზე გაფორმებული ნებისმიერი კონკრეტული საბანკო პროდუქტით მომსახურების ხელშეკრულებით დადგენილ ვადებში მსესხებელი სრულად არ შეასრულებდა ვალდებულებებს, ბანკი უფლებამოსილი იყო, მოთხოვნების დაკმაყოფილების მიზნით, დაეწყო იძულებითი აღსრულების მიქცევა უზრუნველყოფის საგანზე. იმ შემთხვევაში, თუ უზრუნველყოფის საგნების რეალიზაციით მიღებული თანხები არ იქნებოდა საკმარისი ვალდებულების სრულად შესასრულებლად, ბანკს უფლება ექნებოდა, იძულებითი გადახდევინება მსესხებლის სხვა ქონებაზე მიაქცია.
 - 2.3. ბანკი მსესხებლის თავდებს ან/და ნებისმიერ პირს, რომლის ქონებითაც უზრუნველყოფილი იყო მსესხებლის ვალდებულების შესრულება მიაწვდიდა ინფორმაციას ბანკის მიმართ მსესხებლის ვალდებულების შესახებ და/ან ამ პირთა მოთხოვნების შესახებ.

- ოვნის შემთხვევაში, გადასცემდა ბანკსა და მსესხებელს შორის გაფორმებული ხელშეკრულების ასლს.
- 2.4. ბანკის მოთხოვნის შემთხვევაში პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება მიექცეოდა დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად.
3. გენერალური ხელშეკრულების უზრუნველყოფის მიზნით სს „ასეტსსა“ და ალბერტო ავგაროზაშვილს შორის, 2019 წლის 21 მაისს, გაფორმდა სოლიდარული თავდებობის ხელშეკრულება და თავდების პასუხისმგებლობის ზღვრული ოდენობა 10 000 000 აშშ დოლარით განისაზღვრა; თავდებობით უზრუნველყოფილი მოთხოვნები იყო ძირითადი ხელშეკრულებიდან და მასთან დაკავშირებული სხვა ხელშეკრულებებიდან გამომდინარე ბანკის სასარგებლოდ არსებული, სამომავლო ან/და პირობითი მოთხოვნები არსებულ ან სამომავლო მსესხებლების მიმართ.
4. გენერალური ხელშეკრულების უზრუნველყოფის მიზნით გაფორმდა შემდეგი ხელშეკრულებები:
- 4.1. შპს „პრომიტოსა“ და სს „ასეტსსა“ შორის 2019 წლის 21 მაისს გაფორმდა იპოთეკის ხელშეკრულება და იპოთეკით დაიცვინდა შპს „პრომიტოს“ კუთვნილი უძრავი ქონება – არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთი დაზუსტებული ფართობით 254 კვ.მ. და მასზე არსებული შენობა-ნაგებობები.
- 4.2. სს „ასეტსსა“ და აზიზ ვარვარაძეს შორის, 2019 წლის 19 სექტემბერს, გაფორმდა იპოთეკის ხელშეკრულება და იპოთეკით დაიცვინდა ამ უკანასკნელის კუთვნილი უძრავი ქონება, საცხოვრებელი ბინა დაზუსტებული ფართობით 62.69 კვ.მ.
- 4.3. სს „ასეტსსა“ და ალბერტო ავგაროზაშვილს შორის, 2019 წლის 19 სექტემბერს, გაფორმდა იპოთეკის ხელშეკრულება და იპოთეკით დაიცვინდა ამ უკანასკნელის კუთვნილი უძრავი ქონებები, პრო საცხოვრებელი ბინა დაზუსტებული ფართობებით 60.16 კვ.მ. და 66.87 კვ.მ.
- 4.4. სს „ასეტსსა“ და შპს „დებიტუმს“ შორის, 2019 წლის 22 ნოემბერს, გაფორმდა იპოთეკის ხელშეკრულება და იპოთეკით დაიცვინდა შპს „დებიტუმის“ კუთვნილი უძრავი ქონება, დაზუსტებული ფართობით 1430 კვ.მ., რომლის მესაკუთრეც 10.10.2020 წლის ნასყიდობის ხელშეკრულების საფუძველზე გახდა შპს „ბონორუმი“.
- 4.5. ყველა იპოთეკის ხელშეკრულება შეიცავდა შეთანხმებას, რომ თუ იპოთეკის საგნის რეალიზაციით მიღებული თანხა არ იქნებოდა საკმარისი მოთხოვნის სრულად დასაკმაყოფილებლად, იპოთეკარი უფლებამოსილი იქნებოდა, აღსრულება მიექცია მსესხებლის ნებისმიერ სხვა ქონებაზე და ბანკის მოთხოვნის შემთხვევაში პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება მიექცია დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად.
5. შპს „პრომიტოს“ კუთვნილ უძრავ ქონებაზე 21.05.2019 წელს დადებული იპოთეკის ხელშეკრულებაზე 2020 წლის 17 ნოემბერს დარეგისტრირდა სანოტარო მოქმედება, რომლის თანახმად, იპოთეკარს მიენიჭა უფლება, უზრუნველყოფილი მოთხოვნები დაეკმაყოფილებინა ნოტარიუსის მიერ გაცემული სააღსრულებო ფურცლის საფუძველზე, იპოთეკის საგნის რეალიზაციის გზით;
6. როგორც 21.05.2019 წლის იპოთეკის ხელშეკრულებით, ასევე 17.11.2020 წლის იპოთეკის ხელშეკრულებით მხარეები შეთანხმდნენ, რომ მესაკუთრე უფლებამოსილი იქნებო-

და იპოთეკის საგანი საკუთრებაში გადაეცა (მიეყიდა, გაერუქებინა, გაეცვალა) მესამე პირისათვის ბანკთან წინასწარი შეთანხმების საფუძველზე... ასევე მხარეები შეთანხმდნენ, რომ იპოთეკის საგნის მესაკუთრის შეცვლა არ იქნებოდა იპოთეკის შეწყვეტის საფუძველი და იპოთეკის საგანს გაჰყვებოდა მასზე არსებული ვალდებულებითი ტვირთი.

7. გენერალური ხელშეკრულების ფარგლებში, 2019 წლის 21 მაისს, სს „ასეტსსა“ და შპს „პრომიტოს“ შორის გაფორმდა საკრედიტო ხელშეკრულება და გაიცა კრედიტი (პირველი ტრანში) 490 000 ევრო, 84 თვის ვადით, წლიური 6% სარგებლის, ხოლო ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში, პირგასამტეხლოს სახით, ყოველ ვადაგადაცილებულ დღეზე გადაუხდელი თანხის 0,5% პირგასამტეხლოს დარიცხვის პირობით. მსესხებელს კრედიტის დაფარვა უნდა მოეხდინა შეთანხმებული გრაფიკის მიხედვით;
8. შპს „პრომიტოსა“ და შპს „მოდულუსს“ შორის, 2020 წლის 30 ნოემბერს, გაფორმდა უძრავი ქონების ნასყიდობის ხელშეკრულება, რომლის თანახმად შპს „მოდულუსი“ დარეგისტრირდა 254 კვ.მ. მიწის ნაკვეთის და მასზე არსებული შენობა-ნაგებობის მესაკუთრედ.
9. ნასყიდობის ხელშეკრულებაში აღინიშნა, რომ ნასყიდობის საგანზე სს „ასეტსსის“ სასარგებლოდ რეგისტრირებულია იპოთეკა და გამყიდველის განცხადებით იპოთეკა უზრუნველყოფს 145 000 ევროს მოთხოვნას;
10. გენერალური ხელშეკრულების ფარგლებში, 2021 წლის 4 მაისს, სს „ასეტსსა“ და შპს „პრომიტოს“ შორის გაფორმდა საკრედიტო ხელშეკრულება და გაიცა კრედიტი (მეორე ტრანში) 283 300 აშშ დოლარი, 2021 წლის 20 მაისის ჩათვლით, წლიური 6% სარგებლის, ხოლო ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში, პირგასამტეხლოს სახით, ყოველ ვადაგადაცილებულ დღეზე გადაუხდელი თანხის 0,5% პირგასამტეხლოს დარიცხვის პირობით. ამასთან, დავალიანების სრულ დაფარვამდე პერიოდში დაკისრებული ხარჯების ჯამურ მოცულობას არ უნდა გადაეჭარბებინა მიმდინარე ნარჩენი ძირითადი თანხის 1,5-მაგ ოდენობისთვის;
11. ბანკსა და შპს „პრომიტოს“ შორის დადებული 04.05.2021 წლის საკრედიტო ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების უზრუნველყოფის მიზნით ბანკის, როგორც იპოთეკარის, უფლება გავრცელდა ასევე შპს „მოდულუსის“ კუთვნილ უძრავ ქონებაზე მიწის ნაკვეთსა და მასზე არსებული შენობა-ნაგებობებზე დაზუსტებული ფართობით 254 კვ.მ.
12. მსესხებლის შპს „პრომიტოს“ მხრიდან როგორც 21.05.2019 წლის, ასევე 04.05.2021 წლის საკრედიტო ხელშეკრულებებით ნაკისრი ვალდებულება ჯეროვნად არ იქნა შესრულებული და დავალიანებამ 2021 წლის 29 დეკემბრის მდგომარეობით შეადგინა: ა) 21.05.2019 წლის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ჯამში 169 072,50 ევრო, მ/მ ძირითადი თანხა – 138 201,58 ევრო, პროცენტი – 8 155,73 ევრო და პირგასამტეხლო – 22 715,19 ევრო; ბ) 04.05.2021 წლის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ჯამში 424 950 აშშ დოლარი, მ/მ ძირითადი თანხა – 283 300 აშშ დოლარი, პროცენტი – 5788,73 აშშ დოლარი და პირგასამტეხლო – 135 861,27 აშშ დოლარი;
13. 2021 წლის 7 ოქტომბერს, კრედიტორ სს „ასეტსის“ მოთხოვნის საფუძველზე, ნოტარიუსის მიერ გაიცა სააღსრულებო ფურცელი, მოვალის – შპს „პრომიტოსა“ და მესაკუთრის – შპს „მოდულუსის“ მიმართ.

- 13.1. სააღსრულებო ფურცლის თანახმად აღსასრულებელი ვალდებულების მოცულობა განისაზღვრა შემდეგნაირად: დავალიანება 04.10.2021 წლის მდგომარეობით ჯამში 174 524,5 ევრო (ძირითადი თანხა – 138 201,58 ევრო, პროცენტი – 6 201,98 ევრო, პირგასამტეხლო – 11 989,27 ევრო და ზიანი მიუღებელი შემოსავლის სახით – 18 131,67 ევრო); ასევე 392 971,52 აშშ დოლარი (ძირითადი თანხა – 283 300 აშშ დოლარი, პროცენტი – 4 878,85 აშშ დოლარი და პირგასამტეხლო – 104 792,67 აშშ დოლარი);
- 13.2. სააღსრულებო ფურცელში აღინიშნა, რომ უნდა მოხდეს შპს „მოდულუსის“ კუთვნილი იპოთეკის საგნის რეალიზაცია.
14. სააღსრულებო ფურცლის საფუძველზე დაწყებული სააღსრულებო წარმოების შეჩერება მოითხოვა თავდაპირველმა მოსარჩელემ სარჩელის უზრუნველყოფის სახით, რაც დაკმაყოფილდა,
15. თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2021 წლის 2 ნოემბრის განჩინებით შეჩერდა ნოტარიუს მიერ გაცემული სააღსრულებო ფურცლის საფუძველზე დაწყებული სააღსრულებო წარმოება, საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებად.

საქმის პროცედურული ისტორია

პირველი ინსტანციის სასამართლოს პოზიცია პირგასამტეხლოს შემცირებასთან, მიუღებელ შემოსავალთან და მისი გაანგარიშების პერიოდთან დაკავშირებით:

1. 21.05.2019 წლის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე დავალიანებასთან დაკავშირებით პირველი ინსტანციის სასამართლომ მიიჩნია, რომ პირგასამტეხლო იყო შეუსაბამოდ მაღალი, შესაბამისად, პირგასამტეხლოს ოდენობა 10-ჯერ შეამცირა სსკ-ის 420-ე მუხლზე დაყრდნობით.
2. ორივე საკრედიტო ხელშეკრულებიდან გამომდინარე საქალაქო სასამართლომ დააკისრა მიუღებელი შემოსავალი პირგასამტეხლოსთან ერთად.
3. მიუღებელი შემოსავლის გაანგარიშება უნდა განხორციელებულიყო სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებამდე პერიოდში.

დანვრილებით, თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის 2022 წლის 31 მაისის გადაწყვეტილებით

მოვალეებს ორივე საკრედიტო ხელშეკრულებიდან გამომდინარე დაეკისრათ მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურება სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების დაწყებამდე და 10-ჯერ შეჯამებული ოდენობით შემცირებული პირგასამტეხლო. კერძოდ:

1. ცვლილება შევიდა ნოტარიუსის მიერ 2021 წლის 7 ოქტომბერს გაცემულ სააღსრულებო ფურცელში იმდაგვარად, რომ N0004205.001-001 ევროს სესხზე პირგასამტეხლოს ნაწილში აღსასრულებელი ვალდებულების მოცულობა განისაზღვრა – 1813,17 ევროთი, ხოლო N0004205.001-002 აშშ დოლარის სესხზე – 392 971,52 აშშ დოლარის ნაწილში მოსარჩელე შპს „მოდულუსი“ სრულად გათავისუფლდა გადახდევინებისაგან;

2. შპს „პრომიტოს“ და ალბერტო ავგაროზაშვილს, სს „ასეტის“ სასარგებლოდ, სოლიდარულად გადასახდელად დაეკისრათ N0004205.001-001 სესხზე არსებული დავალიანების თანხის – 148 628,83 ევროს გადახდა, საიდანაც სესხის ძირითადი თანხაა – 138 201.58 ევრო, პროცენტი – 8155.73 ევრო, პირგასამტეხლო – 2271,52 ევრო;
3. შპს „პრომიტოს“ და ალბერტო ავგაროზაშვილს სს „ასეტის“ სასარგებლოდ სოლიდარულად გადასახდელად დაეკისრათ N0004205.001-002 სესხზე არსებული დავალიანების თანხის – 302 674,86 აშშ დოლარის გადახდა, საიდანაც სესხის ძირითადი თანხაა – 283 300 აშშ დოლარი, პროცენტი – 5788.73 აშშ დოლარი, პირგასამტეხლო – 13 586,13 აშშ დოლარი.
4. შპს „პრომიტოს“ და ალბერტო ავგაროზაშვილს მოსარჩელე სს „ასეტის“ სასარგებლოდ, სოლიდარულად დაეკისრათ N0004205.001-001 სესხზე არსებული ძირითადი თანხის – 138 201.58 ევროს წლიური 6%-ის ოდენობით მიუღებელი შემოსავლის გადახდა, 2021 წლის 31 დეკემბრიდან სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების დაწყებამდე;
5. შპს „პრომიტოს“ და ალბერტო ავგაროზაშვილს მოსარჩელე სს „ასეტის“ სასარგებლოდ, სოლიდარულად დაეკისრათ N0004205.001-002 სესხზე არსებული დავალიანების ძირითადი თანხის – 283 000 აშშ დოლარის წლიური 9%-ის ოდენობით მიუღებელი შემოსავლის გადახდა, 2021 წლის 31 დეკემბრიდან სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების დაწყებამდე;
6. სს „ასეტის“ კრედიტორული მოთხოვნის დაკმაყოფილების მიზნით დადგინდა შპს „პრომიტოს“ სესხების უზრუნველსაყოფად, იპოთეკით დატვირთული აზიზ ვარვარიძის, ალბერტო ავგაროზაშვილის და შპს „ბონორუმის“ საკუთრებაში არსებული უძრავი ქონებების რეალიზაცია.
- 2.7. იმ შემთხვევაში თუ იპოთეკის საგნის რეალიზაციით მიღებული თანხა არ იქნებოდა საკმარისი ვალდებულების დასაფარავად, ან ვერ მოხდებოდა ამ საგნის მოძიება, შპს „პრომიტოსა“ და ალბერტო ავგაროზაშვილის ნებისმიერი სხვა უძრავ-მოძრავი ქონებების რეალიზაცია.

სააპელაციო სასამართლოს პოზიცია პირგასამტეხლოსთან, მიუღებელ შემოსავალთან და მისი გაანგარიშების პერიოდთან დაკავშირებით

სააპელაციო სასამართლომ ძალაში დატოვა პირგასამტეხლო და მიუღებელი შემოსავალი ორივე საკრედიტო ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, ხოლო მიუღებელი შემოსავლის დაკისრება განახორციელა არა ხელშეკრულების მოქმედების ვადის განმავლობაში (მიუღებელი სრული საპროცენტო სარგებელი, როგორც ეს კრედიტორის მიერ იყო მოთხოვნილი), არამედ სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების დაწყებამდე პერიოდში. კერძოდ, სასამართლომ განმარტა:

1. ზიანის ანაზღაურების მავალდებულებელი გარემოების არსებობის შემთხვევაში, ნავარაუდები სამართლებრივი მდგომარეობის აღდგენის ორიენტირი განმტკიცებულია სსკ-ის 408-ე მუხლში, რომლის ნორმატიული მიზნიდან გამომდინარეობს, რომ განხორციელდეს იმ ვითარების აღდგენა, რომელიც იარსებებდა ზიანის ანაზღაურების მავალდებულებელი გარემოების დადგომამდე. ნორმიდან გამომდინარეობს დასკვნა, რომ ზიანი

არის ის ქონებრივი დანაკლისი, რომელიც არ იარსებებდა ვალდებულების დარღვევის არარსებობის შემთხვევაში, ე.ი. ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების პირობებში **(სუსგ-ები: № ას-32-2021, 23.04.2021 წ.; № ას-1843-2018, 05.03.2019 წ.; № ას-167-163-2016, 01.07.2016 წ.)**.

2. მიუღებელი შემოსავალი, თავისი ბუნებით, გულისხმობს „ნმინდა ეკონომიკურ დანაკარგს“, რომელიც ხელშეკრულების მხარემ განიცადა და, რომელსაც ადგილი არ ექნებოდა, ხელშეკრულება ჯეროვნად რომ შესრულებულიყო. იმისთვის, რომ შემოსავალი მიუღებლად ჩაითვალოს, მას პირდაპირი და უშუალო კავშირი უნდა ჰქონდეს მოვალის მიერ ვალდებულების დარღვევასთან. პირდაპირ კავშირში იგულისხმება მოვლენების, მოქმედებებისა და დამდგარი შედეგის ის ლოგიკური ბმა, რომელიც არ ტოვებს შემოსავლის მიღების რეალურ შესაძლებლობასთან დაკავშირებული ეჭვის საფუძველს **(სუსგ № ას-459-438-2015, 07.10.2015წ.)**.
3. მოვალის მიერ ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილების გამო მოსარჩელემ (კრედიტორმა ბანკმა) ვერ მიიღო სარგებელი, რომლის ოდენობა უნდა განისაზღვროს ხელშეკრულებით შეთანხმებული წლიური პროცენტით.
4. აღნიშნული გარემოებების გათვალისწინებით მოსარჩელის (ბანკის) მოთხოვნა წლიური სარგებლის დაკისრების ნაწილში ნაწილობრივ უნდა დაკმაყოფილდეს, ვინაიდან სასამართლო მიიჩნევს, რომ, მართალია, მოსარჩელეს აქვს მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურების უფლება, მაგრამ ამასთან გასათვალისწინებელია, თუ რა პერიოდზე უნდა მოხდეს მისი დაანგარიშება. ბანკი ითხოვს მიუღებელი შემოსავლის სახით პროცენტის დაკისრებას, ვალდებულების სრულად შესრულებამდე.
5. სააპელაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ კრედიტორს მიუღებელი შემოსავლის მოთხოვნის უფლება გადანყვეტილების **აღსრულების დაწყებამდე** აქვს და მისი დაანგარიშება უნდა მოხდეს შესაბამისი საბანკო კრედიტის ხელშეკრულებაზე დართული გადახდის გრაფიკის საფუძველზე აღსრულების დაწყებამდე პერიოდზე. შესაბამისად, სასამართლომ მიიჩნია, რომ ამ ნაწილში შეგებებული სარჩელით მოპასუხეების/აპელანტების სააპელაციო საჩივარი დაუსაბუთებელია და არ უნდა დაკმაყოფილდეს.
6. დადგენილია, რომ ორივე საკრედიტო ხელშეკრულება ითვალისწინებდა მსესხებლის (მსესხებლების) მხრიდან საკრედიტო პირობების დარღვევის შემთხვევაში პირგასამტეხლოს დაკისრების პირობას (სსკ-ის 417-ე მუხლი), ვადაგადაცილებული თანხის 0,5% ყოველ ვადაგადაცილებულ დღეზე. ძირითადი სარჩელის თანახმად, მოსარჩელე (კრედიტორი) ითხოვდა მიმდინარე დავალიანებაზე (ვადაგადაცილებულ თანხაზე) ყოველ ვადაგადაცილებულ დღეზე საკრედიტო ხელშეკრულებებით შეთანხმებული პირგასამტეხლოს დაკისრებას. სააპელაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ გასაჩივრებული გადანყვეტილებით სასამართლომ მართებულად შეამცირა პირგასამტეხლო 10-ჯერ, ვინაიდან იგი შეუსაბამოდ მაღალ ოდენობას წარმოადგენდა. თავის მხრივ, აპელანტი/მოვალეები მიიჩნევდნენ, რომ შემცირებული პირგასამტეხლოს ოდენობა მაინც დიდია, თუმცა აღნიშნული პოზიცია სააპელაციო სასამართლომ არ გაიზიარა, ვინაიდან პირგასამტეხლო გათვალისწინებულია ხელშეკრულებით, დადგენილია ვალდებულების დარღვევა, რის გამოც პირგასამტეხლოს დაკისრების სამართლებრივი საფუძველი არსებობს. შესაბამისად, პირგასამტეხლოს 10-ჯერ შემცირებით სასამართლომ გამოიყენა

სსკ-ის 420-ე მუხლი და გაითვალისწინა მოპასუხეების ინტერესი. სასამართლომ დაასკვნა, რომ პირგასამტეხლოს დამატებით შემცირების საფუძველი არ არსებობდა.

საკასანო სამართალწარმოების ეტაპი

პირველი კასატორის არგუმენტაციით (მიუღებელი შემოსავლის გაანგარიშების პერიოდზე) ის სარჩელით (შემდეგ სააპელაციო საჩივრით) ითხოვდა და ამჟამად საკასაციო საჩივრით მოითხოვს მოვალეებისათვის ბანკის სასარგებლოდ მიუღებელი შემოსავლის დაკისრებას აღსრულების დღემდე და არა ისე, როგორც ეს პირველი ინსტანციის სასამართლომ დაადგინა – 2021 წლის 31 დეკემბრიდან სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების დაწყებამდე, რაც უცვლელად დარჩა სააპელაციო სასამართლოს განჩინებით და შემდეგ გასაჩივრებულ იქნა.

მეორე კასატორის არგუმენტაციით (პირგასამტეხლოსა და მიუღებელი შემოსავლის ნაწილში), ბანკის მიერ მოთხოვნილი პირგასამტეხლო, ასევე, მიუღებელი შემოსავალი, იმდენად არაადეკვატური და შეუსაბამოდ მაღალია, რომ ცდება კანონსა და დადგენილ პრაქტიკას. მოთხოვნილი ჯარიმა და პირგასამტელო ცალსახად და ერთმნიშვნელოვნად ეწინააღმდეგება სასამართლო პრაქტიკით დადგენილ ოდენობას, ხოლო წარმოუდგენელი და აბსურდულია პირგასამტეხლოს დარიცხვა პროცენტზეც.

საკასაციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით (პირგასამტეხლოსა და მიუღებელი შემოსავლის, ასევე მისი გაანგარიშების ნაწილში)

1. შპს „პრომიტოს“ და ალბერტო ავგაროზაშვილს ბანკის სასარგებლოდ სოლიდარულად გადასახდელად დაეკისრათ
 - 1.1. 2019 წლის 21 მაისის № 0004205.001-001 საკრედიტო ხელშეკრულებიდან გამომდინარე 162 535.23 ევრო (ას სამოცდაორი ათას ხუთას ოცდათხუთმეტი ევრო და ოცდასამი ევროცენტი), საიდანაც 138 201.58 (ას ოცდათვრამეტი ათას ორას ერთი ევრო და ორმოცდათვრამეტი ევროცენტი) კრედიტის ძირითადი თანხაა; 6 201.98 (ექვსი ათას ორას ერთი ევრო და ოთხმოცდათვრამეტი ევროცენტი) – დარიცხული საპროცენტო სარგებელი; 18 131.67 (თვრამეტი ათას ასოცდათერთმეტი ევრო და სამოცდაშვიდი ევროცენტი)- ზიანი მიუღებელი შემოსავლის სახით.
 - 1.2. 2021 წლის 4 მაისის № 0004205.001-002 საკრედიტო ხელშეკრულებიდან გამომდინარე 340 575.19 აშშ დოლარი (სამას ორმოცი ათას ხუთას სამოცდათხუთმეტი აშშ დოლარი და ცხრამეტი ცენტი), საიდანაც 283 300 (ორას ოთხმოცდასამი ათას სამასი) აშშ დოლარი კრედიტის ძირითადი თანხაა; 4 878.85 აშშ დოლარი (ოთხი ათას რვაას სამოცდათვრამეტი აშშ დოლარი და ოთხმოცდახუთი ცენტი) დარიცხული საპროცენტო სარგებელი, 52 396.34 აშშ დოლარი (ორმოცდათორმეტი ათას სამას ოთხმოცდათექვსმეტი აშშ დოლარი და ოცდათოთხმეტი ცენტი) ვადაცდაცილებსათვის დარიცხული პირგასამტეხლო.
 - 1.3. № 0004205.001-002 საკრედიტო ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, ძირითადი თანხის – 283 300 აშშ დოლარის (ორას ოთხმოცდასამი ათას სამასი) წლიური 9 %-

ის ოდენობით მიუღებელი შემოსავლის გადახდა, 2021 წლის 31 დეკემბრიდან სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების დღემდე:

2. კრედიტორული მოთხოვნის დაკმაყოფილების მიზნით ბანკის სასარგებლოდ განხორციელდა იპოთეკით დატვირთული უძრავი ქონებების რეალიზაცია.
3. სს „ასეტის“ შეგებებული სარჩელი დანარჩენ ნაწილში არ დაკმაყოფილდა
4. დანარჩენ ნაწილში უცვლელი დარჩა თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2022 წლის 31 ოქტომბრის განჩინება.

ამდენად, სასამართლომ პირველი საკრედიტო ხელშეკრულების საფუძველზე გამოცხა მიუღებელი შემოსავლისა და პირგასამტეხლოს ერთდროული დაკისრება და შემოიფარგლა მხოლოდ მოსალოდნელი პოზიტიური სახელშეკრულებო ინტერესის უზრუნველყოფი – მიუღებელი შემოსავლის დაკისრებით (ხელშეკრულების შეწყვეტამდე პერიოდში დარიცხულ სარგებელთან ერთად), ხოლო მეორე ხელშეკრულების შემთხვევაში ვადაგადაცილებისათვის დარიცხული პირგასამტეხლოს ნაწილშიც დაკმაყოფილდა მოთხოვნა, რადგან მიუღებელი შემოსავლის სახით თანხის დაკისრებაზე საკასაციო მოთხოვნა არ ყოფილა წარდგენილი. ამ შემთხვევაში, სასამართლომ დაიცვა დისპოზიციურობის პრინციპი, რადგან „სასამართლოს უფლება არ აქვს მიაკუთვნოს თავისი გადაწყვეტილებით მხარეს ის, რაც მას არ უთხოვია, ან იმაზე მეტი, ვიდრე ის მოითხოვდა“ (სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 248-ე მუხლი). სასამართლოს გადაწყვეტილება არის პასუხი მოთხოვნის სრულად ან ნაწილობრივ დაკმაყოფილებაზე, ან მის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ¹

მიუღებელი შემოსავლის დარიცხვის პერიოდად საქალაქო და სააპელაციო ინსტანციების გადაწყვეტილებებისგან განსხვავებით, განისაზღვრა 2021 წლის 31 დეკემბრიდან სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების დღემდე დროის მონაკვეთი.

ანალიზი

შესავალი

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განსახილველი გადაწყვეტილება მნიშვნელოვანია მასში გაანალიზებული არაერთი აქტუალური სამართლებრივი საკითხით², რომელთა შორის ერთ-ერთი ცენტრალური თემა შეეხება პირგასამტეხლოს ფუნქციების მოქმედების ფარგლებს სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის რეჟიმში. მიუღებელი შემოსავლის ფორმით ზი-

¹ ლილუაშვილი თ. (რედ.), საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, ავტორები: ლილუაშვილი თ., ხრუსტალი ვ., მუხლი 248, თბ., 2004, 416.

² სასამართლო გადაწყვეტილება პირგასამტეხლოსა და მიუღებელი შემოსავლის პრობლემატიკის გარდა, არაერთი სამეცნიერო-პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხის ანალიზით არის გამორჩეული. მაგალითად, ბანკის მიერ იპოთეკის საგნის ახალი მესაკუთრისთვის შეტყობინების ვალდებულების არსებობა და რეკომენდებული კეთილსინდისიერების სტანდარტის შინაარსი, ინფორმირების ვალდებულების დამაფუძნებელი წინაპირობები, უფლების ბოროტად გამოყენების შემადგენლობა, კომერციულ ურთიერთობებში გამოცდილი ბიზნეს სუბიექტებისთვის სახელმძღვანელო წინდახედულების სტანდარტი, კოვიდ-19 პანდემიის გავლენა ვალდებულების შესრულების სირთულეზე და სხვა. ვინაიდან თითოეული საკითხი დამოუკიდებელი კვლევისა და სიღრმისეული შეფასების საკითხია, წინამდებარე ანალიზისთვის შერჩეულ იქნა ცენტრალური საკითხი პირგასამტეხლოს ფუნქციების მოქმედების ფარგლებისა და ზიანის ანაზღაურების უფლებასთან მისი მიმართების შესახებ.

ანის ანაზღაურებისა და პირგასამტეხლოს ინსტიტუტებს სამოსამართლო პრაქტიკაში აქვთ ფართო გამოყენების არეალი. ამიტომ მათი ურთიერთმიმართების ერთგვაროვანი განმარტება მნიშვნელოვანია სამართლებრივი წესრიგისა და სამოქალაქო ბრუნვის ეკონომიკური სტაბილურობისათვის, რამეთუ ურთიერთსაწინააღმდეგო მიდგომები ნორმის გამოყენების საფუძვლებთან მიმართებით ფულადი ვალდებულების სფეროში არსებითად განსხვავებულ სამართლებრივ შედეგებს აღმოაცენებს და აზიანებს ერთგვაროვანი პრაქტიკისა და მის პირობებში სამართლის განჭვრეტადობის პრინციპს.

ამდენად, სამოსამართლო სამართლის განვითარებისა და ერთგვაროვანი პრაქტიკის დანერგვის თვალსაზრისით, დოგმატური კვლევის არეალში ექცევა მინიმალური ზიანის ანაზღაურების, მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესის უზრუნველყოფისა და ვალდებულების დარღვევის შემაკავებელი (პრევენციული) ფუნქციების ურთიერთმიმართება საბანკო კრედიტის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე მიუღებელი შემოსავლისა და პირგასამტეხლოს კუმულაციური მოთხოვნების პირობებში. გადაწყვეტილება მნიშვნელოვანია, რამდენადაც ის ამკვიდრებს საერთო სასამართლოების პრაქტიკისგან არსებითად განსხვავებულ მიდგომას მიუღებელი შემოსავლისა და პირგასამტეხლოს შეჯამებული დაკისრების დაუშვებლობის განმარტებით.

გადაწყვეტილება არსებითად საყურადღებოა ასევე, ფულადი ვალდებულების ვადაგადაცილების პროცენტსა და ფულადი ვალდებულების დაყოვნებისთვის გათვალისწინებული პირგასამტეხლოს პარადიგმული ასიმილაციის თვალსაზრისით, რომელსაც მივყავართ ამ ორი ინსტიტუტის ახლებურ კონცეპტალურ გააზრებამდე.

გადაწყვეტილების დოგმატურ ანალიზში გამოკვეთილია საერთო სამართლისა და კონტინენტური სისტემის პირგასამტეხლოს ანალოგი ინსტიტუტების ფუნქციური დანიშნულება, რომელიც გასათვალისწინებელი შეიძლება აღმოჩნდეს სამოქალაქო პასუხისმგებლობის კომპესატორული ფუნქციის სადამსჯელო მიზანთან შეპირისპირებისას.

საბოლოოდ, გადაწყვეტილებაში წარმოდგენილ სამოსამართლო სამართლის ახალ მიდგომებს აქვთ სოციალური განზომილება, რადგან საკითხი პირდაპირ უკავშირდება კერძო ავტონომიის რეალიზების ფარგლებს, ისახება საბანკო და საბაზრო სექტორის ინტერესებზე და შედეგობრივად, მნიშვნელოვანია სამართლის პოლიტიკის თვალსაზრისითაც.

სასამართლო გადაწყვეტილების ანალიზი არაერთი თემატური მიმართულებით განხორციელდა და კვლევის ფარგლებში მოიცვა შემდეგი საკითხები: I. პირგასამტეხლოს ფუნქციათა სისტემა; II. ზიანის კომპესატორული და ვალდებულების დარღვევის შემაკავებელი ფუნქციების კონკურენცია – შესრულების ინტერესის უზრუნველყოფის პრიმატი; III. შესრულების ინტერესის ფულად განზომილებაში გამოხატვის სირთულე; IV. პირგასამტეხლო – სამოქალაქო პასუხისმგებლობის კომპესატორული თუ სადამსჯელო მექანიზმი? V. პირგასამტეხლოს ოდენობის რეგულირება სამოსამართლო კონტროლით. 1) პირგასამტეხლოს რეგულირება განუხორციელებელ სახელშეკრულებო ინტერესთან შეწონვით და მისი ოდენობის შემცირების სხვა ინდიკატორები; 2) სუსტი მხარისა და მწარმის მიერ შეთანხმებული პირგასამტეხლოს შემცირება; 3) სახელშეკრულებო ინტერესის ფარგლებისა და მისი ხელყოფის ხარისხის მტკიცების ტვირთი; VI. ვადაგადაცილების პირგასამტეხლო და მისი კომპინირება მიუღებელ შემოსავალთან წმინდა კომერციული სახელშეკრულებო ინტერესის არსებობისას; VII. პირგასამტეხლოსა და შესრულების

მოთხოვნათა ურთიერთმიმართე; VIII. ალტერნატიული თუ ჩათვლითი პირგასამტეხლო; X. მიუღებელი შემოსავლისა და პირგასამტეხლოს შეჯამებული გამოყენების დაუშვებლობის წესის შეზღუდული გამოყენების არეალი; XI. მთავარი შეჯამება – ფულადი ვალდებულების ვადაგადაცილების პროცენტისა და ფულადი ვალდებულების ვადაგადაცილების პირგასამტეხლოს პარადიგმული ასიმილაცია;

I. პირგასამტეხლოს ფუნქციათა სისტემა

პირგასამტეხლოს პარადიგმული არსის განმარტებისა და მისი ნორმატიული მიზნის მიღწევისთვის უმნიშვნელოვანესია პირგასამტეხლოს ფუნქციების ანალიზი, რომელთა შორის სისტემურ შეფასებას მოითხოვს ვალდებულების დარღვევის შემაკავებელი, შესრულების ინტერესის უზრუნველმყოფი და მინიმალური ზიანის ანაზღაურების ფუნქციური მახასიათებლები.

პირგასამტეხლო, მისი სამართლებრივი ბუნებით, არის „შესრულების დაპირება ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულებისათვის“³, მაშასადამე, პირობის – დადგომის⁴ – ვალდებულების დარღვევის⁵ (სრული შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულების) შემთხვევაში გათვალისწინებულია შესრულების დაპირება (პირობადებული შესრულება).⁶ ამდენად, პირგასამტეხლოს პარადიგმული ბუნება გულისხმობს, რომ მის სამართლებრივ არსში უპირველესად გამოკვეთილია შესრულების სანაცვალგებო დანიშნულება, შესრულების/მოთხოვნის უზრუნველმყოფი ფუნქცია.

ამგვარად, პირგასამტეხლოს ენიჭება ვალდებულების ჯეროვნად შესრულების/დარღვევის შეკავების⁷ (ე.წ. პრევენციული) და მინიმალური (დაუმტკიცებელი, წინმსწრებად სავარაუდო)⁸ ზიანის ანაზღაურების უზრუნველყოფის ფუნქცია (ე.წ. რესტიტუციული)⁹. ზიანის ანაზღაურების ფუნქცია არის პირგასამტეხლოს წმინდა ეკონომიკური ეფექტი, რომელიც არ ცვლის მის სამართლებრივ ბუნებას, გამოიყენებოდეს როგორც მოვალეზე ზეწოლის საშუალება¹⁰ ვალდებულების დარღვევის პროაქტიული მიზნით.¹¹

³ Geilert M., Vertragsstrafen in Allgemeinen Geschäftsbedingungen. Univ., Diss., Bielefeld. 2003, S.4, მითითებულია: Sorge Ch., Softwareagenten, Vertragsschluss, Vertragsstrafe, Reugeld, Universitätsverlag Karlsruhe, 2006, S.20.

⁴ Samuel G., Law of Obligations and Legal Remedies, 2nd ed., Cavendish Publishing, London, Sydney, 2001, 361.

⁵ Treitel G.H., Remedies for Breach of Contract: A Comparative Account, 1988, 165-166.

⁶ Rieble V. in Staudinger J. von, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, de Gruyter, Berlin, Neubearbeitung, 2001, vor §§ 339 ff., Rn. 1.

⁷ Makdessi v Cavendish Square Holdings BV [2013] EWCA Civ 1539 [62], მითითებულია: Worthington S. in: Robertson A., Tilbyru M., The Common Law of Obligations, Divergence and Unity, Bloomsbury, Oxford and Portland, Oregon, 2016, 317.

⁸ Steimle V., Dornieden G., in: Rohricht V., Graf von Westphalen F., Haas U., HGB, 5. Aufl., ottsoschmidt, 2019, §348, Rn.2. იხ. ასევე, Carter J.W., Peden E., A Good Faith Perspective on Liquidated Damages, The University of Sydney Law School, 2007, 1; Jajodia G., Remedies for Breach of Contract, April, 2012, 8.

⁹ ჯორბენაძე ს., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჟანტურია ლ. (რედ.), თბ., 2019, მუხლი 417, ველი 4. იხ. ასევე, Sorge Ch., Softwareagenten, Vertragsschluss, Vertragsstrafe, Reugeld, Universitätsverlag Karlsruhe, 2006, 66.

¹⁰ Lindacher W.F., Phänomenologie der Vertragsstrafe, Athenaeum Verlag, Frankfurt-Main, 1972, 57; იხ. ასევე, Wagner C., Vogt V. in: Rohricht V., Graf von Westphalen F., Haas U., HGB, 5. Aufl., ottsoschmidt, 2019, § 75c, Rn.1.; Medicus/Lorenz, Schuldrecht, I §44 Rdn.3. Anders die h.M., nach der die Vertragsstrafe auch der Erleichterung des Schadensausgleichs für den Gläubiger durch Fixierung eines Mindestschadens dient, vgl.

თავდაპირველად რომაულ სამართალში და თანამედროვე კონტინენტური სამართლის არაერთ მართლწესრიგშიც (მაგალითად, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსში¹²) შესრულების ინტერესის უზრუნველმყოფი და ვალდებულების დარღვევის შემთხვევებში მიზანი პირგასამტეხლოს წამყვან არსობრივ, ფუნქციურ მახასიათებლად იქნა აღიარებული.¹³ ვალდებულების დარღვევისთვის მოსალოდნელი პასუხისმგებლობის გარდაუვალობის განსაზღვრით, პირგასამტეხლო მოვალეზე ზემოქმედების ღონისძიებას წარმოადგენს.¹⁴ აღნიშნული ვალდებულება აქცესორული ხასიათისაა¹⁵ და მისი მიზანია, თავიდან აიცილოს ძირითადი ვალდებულების დარღვევა¹⁶. კრედიტორის მტკიცების ტვირთის სიმსუბუქე და პირგასამტეხლოს მოთხოვნაზე „გამარტივებული“ განხორციელების ხელმისაწვდომობა, მოვალეს აიძულებს გამოიყენოს ყველა რესურსი და იგი დარღვევის თავიდან აცილებისკენ მიმართოს.¹⁷ აღნიშნულით კი რეალიზდება პირველადი ვალდებულების შესრულების უზრუნველმყოფი, იგივე ვალდებულების დარღვევის პრევენციული ნორმატიული ფუნქცია, რომელიც მოქმედებს ვალდებულების დარღვევის დაფუძნებამდე და აზღვევს სახელშეკრულებო ინტერესის ხელყოფას. ამდენად, პირგასამტეხლოს პრევენციული ფუნქცია ითვალისწინებს, რომ მოვალის ქცევაზე ზემოქმედება უნდა მოხდეს ხელშეკრულების შესრულებამდე, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ვალდებულების დარღვევა. ამრიგად, მოვალეზე ერთგვარი ზემოქმედების, როგორც ვალდებულების დარღვევის შემთხვევებში ფუნქცია, პრევენციულ მიზანს ემსახურება მხოლოდ ვალდებულების დარღვევამდე პერიოდში. ვალდებულების დარღვევის შემდეგ პირგასამტეხლოს დაკისრება ემსახურება პრევენციული ფუნქციის **ეფექტიანობის შენარჩუნებას**. რადგან მოსალოდნელი პასუხისმგებლობის რეალიზების გარეშე პრევენციული ფუნქციაც დანიშნულებას დაკარგავდა.

BGHZ 63, 259; BGH LM § 339 Nr. 19; Jauernig/Stadler, § 339 Rdn. 3., მითითებულია: *Fikentscher W., Heinemann A.*, Schuldrecht Allgemeiner und Besonderer Teil, 12., völlig neu bearbeitete Auflage, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, 2022, Rn.141. შეად. BGHZ 63, 259; BGH LM §339 No19 – აღნიშნულია, რომ პირგასამტეხლო ემსახურება მინიმალური ზიანის ანაზღაურებას კრედიტორისთვის.

¹¹ *Fikentscher W.*, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1997, Rn.111. იხ. ასევე, *Fauvarque-Cosson B., Mazeaud D.*, European Contract Law Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules, Sellier. European Law Publishers, 2009, 315.

¹² საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1226-ე მუხლი.

¹³ *Hachem P.*, Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, *Schwenzer I.* (Series Editor), 2011, 4.

¹⁴ *Rieble V. in Staudinger J. von*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, de Gruyter, Berlin, Neubearbeitung, 2001, vor §§ 339 ff., Rn. 4, 13; *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, vor § 339, Rn. 1; *Graziano Th.K.*, Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 458 (იყენებს ლათინურ ტერმინს *in terrorem* – სამართლებრივი საფრთხე ვალდებულების დარღვევისთვის). იხ. ასევე, თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის გადაწყვეტილება საქმეზე № 2/22810-20, 25.03.2021 წ.; საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის 2021 წლის 20 აპრილის გადაწყვეტილება, საქმე № 2/29503-19.

¹⁵ *Брагинский М.И., Витрянский В.В.*, Договорное право, Договорное право. Книга первая: Общие положения. 3-е изд., М., Статут, 2011, 482.

¹⁶ *Fikentscher W., Heinemann A.*, Schuldrecht Allgemeiner und Besonderer Teil, 12., völlig neu bearbeitete Auflage, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, 2022, Rn.141.

¹⁷ შემთხვევები და კომპლექსური ფუნქციის თანაარსებობის შესახებ იხ.: *Fauvarque-Cosson B., Mazeaud D.*, European Contract Law Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules, Sellier. European Law Publishers, 2009, 313.

პირგასამტეხლოს პრევენციული ფუნქცია¹⁸ პირდაპირ უკავშირდება პირგასამტეხლოს რეპრესიულ ფუნქციასაც, რამეთუ ის განიხილება როგორც რეპრესიული სანქცია¹⁹, კერძო-სამართლებრივი ჯარიმა²⁰ ვალდებულების ბრალეული დარღვევისთვის.²¹ რეპრესიული ფუნქციის შინაარსი გულისხმობს, რომ პირგასამტეხლო არის (დამატებითი) სტიმული მოვალისთვის, რათა სათანადოდ უზრუნველყოს ვალდებულების შესრულება²² და თავიდან აიცილოს პრაქტიკულად გარდაუვალი პასუხისმგებლობა პირგასამტეხლოს გადახდის სახით. ამდენად, რეპრესიული ფუნქციის რეალიზების დროსაც, მისი მიზანი არ არის *მოვალის დასჯა*,²³ არამედ ვალდებულების შესრულების ნახალისება, რაც უზრუნველყოფილია ვალდებულების დარღვევისათვის პასუხისმგებლობის განჭვრეტადობით. მაშინაც კი, როდესაც ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა არ კმაყოფილდება და მოვალეს ეკისრება მხოლოდ პირგასამტეხლო, ამ შემთხვევაში მიიღწევა ვალდებულების შესრულების მასტიმულირებელი ფუნქციის²⁴ შენარჩუნება, დაცვა და არა მოვალის დასჯის ამოცანა.²⁵

შესრულების უზრუნველმყოფი ფუნქციის არსებობა და კონკრეტული პირგასამტეხლოს დაკისრების პროცესში მისი პრიორიტეტული მოქმედების განმარტება სრულებითაც არ გამორიცხავს პირგასამტეხლოს სხვა ფუნქციების, მაგალითად, მინიმალური ზიანის კომპენსირების, თანადროულ მოქმედებას. პირგასამტეხლოს ფუნქციებს შორის მკაცრად დემარკაციული, მით უფრო, ურთიერთგამომრიცხავი მიჯნა არც შეიძლება არსებობდეს, რადგან ეს ფუნქციები ერთიანი სახელშეკრულებო ინტერესის დაცვისა და კომპენსირების უზოგადეს მიზანში იყრის თავს. თვით საერთო სამართლის სისტემის მიდგომაც, რომელიც იცნობს სადამსჯელო ზიანის კატეგორიას, რეზისტენტულია პირგასამტეხლოს ფუნქციაში საჯარიმო ელემენტების აღიარების მიმართ.²⁶ სამოსამართლეო პრაქტიკაშიც გაზიარებულ იქნა, რომ სასამართლომ არ უნდა დაუშვას ხელშეკრულების მხარის მიერ კონტრაჰენტის დასჯა.²⁷

¹⁸ *Fauvarque-Cosson B., Mazeaud D.*, European Contract Law Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules, Sellier. European Law Publishers, 2009, 313.

¹⁹ Staudinger/Rieble, Vorb. §339-345, Rn 15-26; Schmidt in FS Heinrichs, S534; BGH NGZ, 1998, 608; Staudinger/Rieble, Vorb. §339, Rn 31. მითითებულია: *ძლიერიშვილის ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ.*, სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 593. იხ. ასევე, სუსგ №ას-1397-1318-2012, 03.12.2012.

²⁰ *Fauvarque-Cosson B., Mazeaud D.*, European Contract Law Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules, Sellier. European Law Publishers, 2009, 313.

²¹ *Rieble V. in Staudinger J. von*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, de Gruyter, Berlin, Neubearbeitung, 2001, vor §§ 339 ff., Rn. 25.

²² *Fikentscher W.*, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1996, S.122; *Rieble V. in Staudinger J. von*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, de Gruyter, Berlin, Neubearbeitung, 2001, vor §§ 339 ff., Rn.13.

²³ სანქციების მიზანი გამოირიცხება ასევე ინგლისის, ავსტრალის, ირლანდიისა და კანადის მართლმცოდნეობის. იხ. *McKenna J.F., Means L.P.*, The Critical Path, ReedSmith, Liquidated Damages and Penalty Clauses: A Civil Law Versus Common Law Comparison, Spring 2008, 3.

²⁴ პასუხისმგებლობის გარდუვალობის უზრუნველყოფით. იხ. *Брагинский М.И., Витрянский В.В.*, Договорное право, Договорное право. Книга первая: Общие положения. 3-е изд., М., Статут, 2011, 481.

²⁵ Heinrichs H. in: *Palandt O.*, Bürgerliches Gesetzbuch. Verlag C.H. Beck, München. 62. Aufl., 2003, vor §§ 339 ff., Rn. 1.

²⁶ ვალდებულების დამღვევი მხარისთვის გათვალისწინებული საჯარიმო სანქციები "in terrorem of the offending party", იხ. *Dunlop Pneumatic Tyre Co Ltd v New Garage & Motor Co Ltd* [1915] AC 79, 86.

²⁷ იხ. იქვე, *Robertson v. Driver's Trs.* (1881) 8 R 555 ნიგნში: *Hachem P.*, Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenzler I. (Series Editor), 2011, 46.

ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში პრევენციული ფუნქციის მიზანი მიუღწეველი რჩება და წინა პლანზე გადმოინაცვლებს პირგასამტეხლოს რეპრესიული დანიშნულება, თუმცა ამ უკანასკნელის არსებობის გარეშე პრევენციული ფუნქციაც არაეფექტიანი იქნებოდა.²⁸ ამდენად, რეპრესიული და პრევენციული დანიშნულება შესრულების უზრუნველყოფის უზოგადესი არსობრივი მიზნის ორი ფუნქციური ელემენტია.

რეპრესიული ფუნქციის ამოქმედებით ხორციელდება ვალდებულების დამრღვევი პირის სანქცირება პირგასამტეხლოს მეშვეობით, თუმცა ამგვარი პირგასამტეხლო განსხვავდება სისხლის სამართალსა და ანგლო-ამერიკულ სამართალში გათვალისწინებული სანქციებისგან, რამეთუ მისი წარმოშობის წყარო მხარეთა ავტონომიური შეთანხმებაა.²⁹

რეპრესიული ფუნქციის არსებობასთან ერთად უნდა აღინიშნოს, რომ პირგასამტეხლოს ზიანის ჩამანაცვლებელი, მინიმალური ზიანის მაკომპენსირებელი³⁰ დატვირთვაც აქვს,³¹ რაც განცდილი ზიანის მარტივად და სწრაფად ანაზღაურებით გამოიხატება.³² თუმცა კი, ზიანის ანაზღაურება ასევე თანაარსებობს პირგასამტეხლოს მოთხოვნასთან ერთად.³³ ამავე დროს პირგასამტეხლოს დაკისრება დამოუკიდებელია რეალური ზიანის არსებობისგან³⁴ და წინაპირობის სახით არ მოითხოვს ზიანის არსებობის მტკიცებას.³⁵

ამდენად, პირგასამტეხლო წარმოადგენს ვალდებულების შეუსრულებლობის ფასის გამორკვევის (განსაზღვრის) მექანიზმს. პირგასამტეხლოს მიზანია, მოვალეს უბიძგოს ვალდებულების შესრულებისკენ, არახელსაყრელი პერსპექტივის (ჯარიმის დაკისრება შეუსრულებლობისათვის) მოლოდინის გამოისობით და, ამასთან, წინასწარ განსაზღვროს შეუსრულებლობით გამოწვეული ზიანის სავარაუდო მოცულობა.³⁶

პირგასამტეხლოს ოდენობის შეთანხმება შეიძლება ხორციელდებოდეს მოსალოდნელი ზიანის მასშტაბის წინასწარი ვარაუდით³⁷, რომლის წარმოშობაც, მხარის წარმოდგენით, შეიძლება უკავშირდებოდეს სახელშეკრულებო ინტერესის განუხორციელებლობას ვალდებუ-

²⁸ Rieble V. in Staudinger J. von, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, de Gruyter, Berlin, Neubearbeitung, 2001, vor §§ 339 ff., Rn. 24.

²⁹ Rieble V. In: Staudinger J. von, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, de Gruyter, Berlin, Neubearbeitung, 2001, vor §§ 339 ff., Rn. 25.

³⁰ McKenna J.F., The Critical Path, ReedSmith, Liquidated Damages and Penalty Clauses: A Civil Law Versus Common Law Comparison, Spring 2008, 3. იბ. ასევე, Римское частное право: Учебник, Под ред. И.Б. Новицкого и И.С. Перетерского. М., 1996, 335.

³¹ Fikentscher W., Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1997, Rn.111. იბ. სუსგ-ები № ას-816-767-2015, 19.11.2015წ.; № ას-428-428-2018, 13.07.2018 წ.; № ას-603-2023, 20.07.2023წ.; № ას-744-2023, 12.09.2023წ.; № ას-355-2019, 29.10.2023წ.; № ას-1164-2023, 4.12.2023წ.; № ას-1218-2023, 10.01.2024წ.; № ას-1210-2023, 18.01.2024წ.

³² Graziano Th.K., Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 488.

³³ Sorge Ch., Softwareagenten, Vertragsschluss, Vertragsstrafe, Reugeld, Universitätsverlag Karlsruhe, 2006, 66.

³⁴ BGHZ 49, 84/89; 131, 356. იბ. ასევე, Fikentscher W., Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1997, Rn.111.; Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 340, Rn.2; სუსგ №ას-1031-992-2016; 23.05.2017.

³⁵ Heinrichs H. in Palandt O., Bürgerliches Gesetzbuch. Verlag C.H. Beck, München. 62. Auflage, 2003, vor §§ 339 ff., Rn. 1; Sorge Ch., Softwareagenten, Vertragsschluss, Vertragsstrafe, Reugeld, Universitätsverlag Karlsruhe, 2006, 66.

³⁶ სუსგ №ბს-740-734 (2კ-11), 17.01.2012.

³⁷ Graziano Th.K., Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 458.

ლების დარღვევის შემთხვევაში.³⁸ ზიანის მტკიცების ტვირთის სიმძიმედან გამომდინარე,³⁹ პირგასამტეხლო წარმოადგენს მინიმალური, წინასწარ განჭვრეტილი ზიანის კომპენსირების მნიშვნელოვან მექანიზმს, როდესაც კრედიტორს უნევს ვალდებულების დარღვევის ფაქტის მტკიცება, ზიანის ანაზღაურების სხვა წინაპირობების მტკიცების ტვირთის ზიდვის გარეშე.⁴⁰ როდესაც პირგასამტეხლო ერთიანი ფიქსირებული სახით არის განსაზღვრული, მას მეტად აქვს ზიანის მაკომპენსირებელი დატვირთვა, რადგან ემსახურება ზიანისა და მისი ოდენობის მტკიცების ტვირთისგან კრედიტორის გათავისუფლებას.⁴¹

საბოლოოდ, თუმცა კი პირგასამტეხლო მეტად სასარგებლოა კრედიტორისათვის და მისი დაკისრების დროს გარკვეულწილად არსებობს უფლებამოსილი პირის უსაფუძვლო გამდიდრების ნაგულისხმევი, ფარული შედეგი, თუმცა საბოლოოდ პირგასამტეხლოს ფუნქციური მიზანია ვალდებულების დამრღვევი მოვალის სანქცირება და არა კრედიტორის პრივილეგირებულ პირობებში ჩაყენება.⁴² **აღნიშნული სანქცირება ხორციელდება იმ ფარგლებით, რაც აუცილებელია კრედიტორის განუხორციელებელი სახელშეკრულებო ინტერესის კომპენსირებისთვის და არა მოვალის დასჯისთვის.**

მართალია, ვალდებულების დარღვევის შემდეგ აქტიურდება მინიმალური ზიანის ანაზღაურების ფუნქცია,⁴³ მაგრამ ზიანის კომპენსატორული დანიშნულების გამოკვეთა პირგასამტეხლოს არსში, არ გულისხმობს მის სადამსჯელო ღონისძიებად გამოყენებას (რა სახელწოდებითაც არ უნდა იყოს ის ხელშეკრულებაში მოხსენიებული), არამედ მიზნად ისახავს ფიქსირებული, მხარეთა მიერ წინასწარ შეთანხმებული სავარაუდო, მინიმალური ზიანის კომპენსირებას.⁴⁴ გადამწყვეტი ფაქტორი, რომელიც განასხვავებს პირგასამტეხლოს სადამსჯელო სანქციისგან ისაა, რომ წინასწარ ფიქსირებული მინიმალური ზიანის განაკვეთის დაწესებით ხდება ზიანის არსებობის ვარაუდის გულგება, პრეზუმირება.⁴⁵

³⁸ E., Thel S., Contract Enforcement, Specific Performance and Injunctions, Wolters Kluwer Law & Business, 2011, 20-9.

³⁹ მაგალითად, პოსტ შრომითსამართლებრივ ურთიერთობებში კონკურენციის აკრძალვისა და სხვა კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში კონფიდენციალურობის მოთხოვნების დარღვევისათვის, ასევე საინვესტიციო კონტრაქტებში ფართოდ გამოიყენება პირგასამტეხლოს მექანიზმი, რამდენადაც მაღალია დამდგარი ქონებრივი თუ არაქონებრივი ზიანისა და მისი ოდენობის მტკიცების სირთულე. იხ. *Steimle V., Dornieden G.* in: *Röhrich V., Graf von Westphalen F., Haas U., HGB, 5. Aufl., ottoschmidt, 2019, § 348, Rn.2.; Wagner C., Vogt V.* in: *Röhrich V., Graf von Westphalen F., Haas U., HGB, 5. Aufl., ottoschmidt, 2019, § 75c, Rn.1.* იხ. ასევე, *Graziano Th.K., Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 473.*

⁴⁰ *Брагинский М.И., Витрянский В.В., Договорное право, Книга I, Общие положения, М., Статут, 2001, 665; Гражданское право, Часть 1, 2-ое издание, под ред. Калпина А.Г., Масляева А.И., М., Юристь, 2002, 473.*

⁴¹ *Fikentscher W., Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1997, Rn.111.* იხ. ასევე, სუსგ №ას-1031-992-2016, 23.05.2017.

⁴² *Rieble V. in Staudinger J. von, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, de Gruyter, Berlin, Neubearbeitung, 2001, vor §§ 339 ff., Rn.32.*

⁴³ *Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, vor § 339, Rn. 1.*

⁴⁴ იხ. BGHZ 63, 259; BGH LM § 339 No19; ასევე, *Fikentscher W., Heinemann A., Schuldrecht Allgemeiner und Besonderer Teil, 12., völlig neu bearbeitete Auflage, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, 2022, Rn.141; Fikentscher W., Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1997, Rn.111.*

⁴⁵ *Fikentscher W., Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1997, Rn.111* შემდგომი მითითებით: BGHZ 49, 84/89; 131, 356. იხ. ასევე, *ჭანტურია ლ.(რედ), სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2019, 790.*

ვინაიდან პირგასამტეხლოს აქვს სახელშეკრულებო ინტერესის უზრუნველყოფის ფუნქცია⁴⁶ (როგორც პირველადი ვალდებულების დარღვევის პრევენციის, ისე ვალდებულების დარღვევის რეჟიმში მისი კომპენსირების), ზიანის ანაზღაურებაც სახელშეკრულებო ინტერესის კომპენსირებაზეა ორიენტირებული. კერძოდ, ზიანის ანაზღაურების მიზანია, რამდენადაც ფულადი ფორმით შესაძლებელია აღნიშნულის მიღწევა, განახორციელოს შესრულების ინტერესის კომპენსირება.⁴⁷ ამ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია შესრულების ეკონომიკური ღირებულების გამოთვლა, რათა ეკონომიკური ბალანსის კრიტერიუმი იქნეს დაკმაყოფილებული.⁴⁸

ვინაიდან ზიანი ემსახურება განუხორციელებელი სახელშეკრულებო ინტერესის კომპენსირებას, პირგასამტეხლოს სახით წინასწარ სავარაუდო ზიანის ფიქსაცია ხელშეკრულებაში, სახელშეკრულებო ინტერესის მაკომპენსირებელი და არა სადამჯელო მექანიზმია.

დოქტრინაში არსებობს მოსაზრება, რომ პირგასამტეხლოს შესაძლებელია ჰქონდეს პასუხისმგებლობის შეზღუდვის ფუნქციაც, რომელიც შეიძლება გამორიცხავდეს ზიანის ანაზღაურების სამართლებრივი დაცვის მექანიზმის გამოყენებას, რაც უახლოვდება საერთო სამართლისთვის დამახასიათებელი პირგასამტეხლოს ბუნებას. ქართული და გერმანული სამართლის დოქტრინაში პირგასამტეხლოს პასუხისმგებლობის შემზღუდავი ფუნქცია არ არის გაზიარებული და მხარდაჭერილი,⁴⁹ მით უფრო რომ ზიანის ანაზღაურების გამორიცხვას წინასწარი სახელშეკრულებო შეთანხმებით ცალკეული მართლწესრიგი მკაცრ მოთხოვნებს უყენებს.⁵⁰

⁴⁶ სუსგ № ას-1144-1090-2014, 23.02.2015.

⁴⁷ Robinson v Harman [1848] 1 Ex 850, 855, 154 ER 363; McKendrick E., Liu Q., Contract Law, Australian Edition, Palgrave, New York, 2015, 449; Andrews N., Contract Law, 2nd ed., Cambridge University Press, 2015, 481-482; Hondius E., Janssen A. (eds.), Disgorgement of Profits, Gain-Based Remedies Throughout the World, Ius Comparatum Global Studies in Comparative Law, Vol. 8, 2015, 200; Fuller L., Perdue W., Reliance Interest in Contract Damages, The Yale Law Journal, Vol. 46, No. 1, 1936, 52-53; Harder S., Measuring Damages in the Law of Obligations, Search for Harmonized Principles, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, USA, 2010, 9-10; იხ. ასევე სსკ-ის 411; BGB §249; Friedmann D., The Performance Interest in Contract Damages, 111 Law Quarterly Review, 1995, 628-654; 55 (1880) LR 5 App Cas 25 (HL) 39; Devenish Nutrition Ltd v Sanofi-Aventis SA (France) [2008] EWCA Civ 1086 [42] (Arden LJ); Zimmermann R., Remedies for Non-performance, The Revised German Law of Obligations Viewed against the Background of the Principles of European Contract Law, Edin. L. Rev. 271, Vol. 6, 2002, 295.

⁴⁸ Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, Rethinking Penalty and Liquidated Damages Clauses, Schwenger I. (series ed.), International Commerce and Arbitration Vol. №7, Eleven International Publishing, The Netherlands, 2011, 89. იხ. ასევე, Eisenberg M.A., Actual and -Virtual Specific Performance, the Theory of Efficient Breach, and the Indifference Principle in Contract Law, 93 Cal L. Rev, 2005, 975; Friedmann D., Economic Aspects of Damages and Specific Performance Compared in Saidov D., Cunnington R. (eds.), Contract Damages: Domestic and International Perspectives, Oxford, Hart Publishing, 2008, 6 მითითებულია: Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, Rethinking Penalty and Liquidated Damages Clauses, Schwenger I. (series ed.), International Commerce and Arbitration Vol. № 7, Eleven International Publishing, The Netherlands, 2011, 89. Barnett K., Accounting for Profit for Breach of Contract, Theory and Practice, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2012, 60; Yorio E., Thel S., Contract Enforcement, Specific Performance and Injunctions, 2nd ed., Wolters Kluwer Law and Business, 2017, 1-2.1., 2013 Supplement.

⁴⁹ Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenger I. (Series Editor), 2011, 48-49.

⁵⁰ ქართულ სამართალში დაუშვებელია განზრახ მიყენებული ზიანის ანაზღაურების უფლებაზე უარის თქმა წინასწარი სახელშეკრულებო შეთანხმებით (სამოქალაქო კოდექსის 395-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, სტანდარტული პირობებით დადგენილ ხელშეკრულებაში შეზღუდვა გამკაცრებულია უხეში

II. ზიანის კომპენსატორული და ვალდებულების დარღვევის შემაკავებელი ფუნქციების კონკურენცია – შესრულების ინტერესის უზრუნველყოფის პრიმატი

პირგასამტეხლო შეესატყვისება განუხორციელებელ, შესრულების მართლზომიერ ინტერესს. თვით საერთო სამართლის ქვეყნებში, შესრულების ინტერესის დაზღვევის ფუნქციამ იმდენად დიდი დატვირთვა მოიპოვა პირგასამტეხლოს არსის განმარტებისას, რომ მან დაუკარგა მნიშვნელობა წესს პირგასამტეხლოს წინასწარ შეფასებულ, სავარაუდო ზიანად და ჯარიმად კლასიფიკაციის შესახებ. „თრეითელი აღნიშნავდა, რომ წინასწარ ნავარაუდევ ზიანად და ჯარიმად ვალდებულების დარღვევისთვის განსაზღვრული ფულადი თანხის კლასიფიკაციის წესმა ვერცერთი სამართლებრივი სამყაროს უპირატესობა მოიპოვა – ვერ უზრუნველყო სამართლებრივი განსაზღვრულობა იმ სისტემებისგან განსხვავებით, სადაც ჯარიმების მკაცრი აღსრულება ხორციელდება და ვერც მოქნილობა მოიპოვა პირგასამტეხლოს ოდენობის შემცირების მექანიზმის არარსებობის გამო“.⁵¹

უცხოურ დოქტრინასა და პრაქტიკაში მოვალის ინტერესების დაცვის ინდიკატორად შესრულების ინტერესის დამზღვევმა ფუნქციამ წამოიწია წინა პლანზე, რამაც გამორიცხა პირგასამტეხლოს ჯარიმად კვალიფიცილება და შესაბამისად, აღუსრულებლობა.⁵² ამდენად, თვით საერთო სამართლის ქვეყნებში, სადაც ხელშეკრულების შესრულება კონტინენტური სამართლისათვის ნიშანდობლივი განსაკუთრებული დაცვის რეჟიმით არ სარგებლობს, აღსრულებადად ჩაითვალა პირგასამტეხლო, რომელიც შესრულების ინტერესის უზრუნველყოფის და ვალდებულების დარღვევის შემაკავებელ მექანიზმად წარმოდგება სახელშეკრულებო ორგანიზმში. „ასეთი პირობის გაბათილება არ უნდა მოხდეს, არამედ ცალკეულ შემთხვევებში შეიძლება ჩაითვალოს ზიანის ანაზღაურების ოდენობაში“⁵³ თუ ორივე მათგანის (ზიანისა და პირგასამტეხლოს) მიზანი კონკრეტულ შემთხვევაში სახელშეკრულებო ინტერესის ერთი და იმავე ელემენტის კომპენსირებისკენაა მიმართული. ამასთან, ნომინალური ზიანი (მაგალითად, მინიმალური საანაბრე პროცენტი), რომელიც ბუნებრივია, სრულად არ შეესატყვისება მოსალოდნელ სახელშეკრულებო ინტერესს (*expectation interest*) – ხელშეკრულების შესრულებით ნავარაუდევ შემოსავალს, შესრულების თანმდევ ფინანსურ ინტერესს, რომლის დასაბუთება ვერ ხდება მტკიცების ტვირთის მკაცრი სტანდარტის გამო, კომბინირებადი უნდა იყოს პირგასამტეხლოსთან, რომელსაც თავისი დოგმატური არსით აქვს რესურსი შესრულე-

გაუფრთხილებლობისთვის პასუხისმგებლობის წინასწარ გამორიცხვის დაუშვებლობით – 348-ე მუხლის „ვ“ ქვეპუნქტი).

⁵¹ *Treitel G.H., Remedies for Breach of Contract, vMhren (ed.) International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. VII, Chapter 16, Tübingen, Leiden, Boston, Mohr Siebeck, Martinus Nijhoff Publishers, 2001, ნიგნში: Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenzel I. (Series Editor), 2011, 107.*

⁵² *Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenzel I. (Series Editor), 2011, 92.*

⁵³ *Ruxley Electronics and Construction Ltd v Forsyth; Laddingford Enclosures Ltd v Forsyth [1995] 3 All ER 268; Coote B., Contract Damages, Ruxley, and the Performance Interest, The Cambridge L.J., Vol.56, Issue 1, 1997, 561; Jobson v. Johnson, [1989] 1 WLR 1026 (CA), ნიგნში: Thorpe C. P., Bailey J. C. L., Commercial Contracts, a Practical Guide to Deals, Contracts, Agreements and Promises, Kogan Page Limited, London, 1999, 186; Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenzel I. (Series Editor), 2011, 93.*

ბის ინტერესის უზრუნველყოფი ფუნქცია შეასრულოს, თუ უფრო მეტის დაკმაყოფილება ზიანის ანაზღაურების კომპენსატორული მექანიზმით მიუღწეველია.

სამართლებრივი სისტემების ვექტორი ამჟამად მიჰყვება იქნა ახალი კონცეპტუალური მიდგომისკენ, რომლის თანახმად, პირგასამტეხლოს ანალიზი შესრულების ინტერესის მაკომპენსირებელ სამართლებრივ მექანიზმებთან კავშირში უნდა განხორციელდეს, რაც გულისხმობს პირგასამტეხლოს დაკისრების საკითხის ახლებურ გააზრებას, შესწავლას კრედიტორის შესრულების ინტერესის კონტექსტში და შედეგად, ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპის მეტ პატივისცემას⁵⁴ მოსამართლეთა მხრიდან.

შესრულების უზრუნველყოფის/კომპენსირების ფუნქციის ზიანის მიზანში მოაზრების თავამედროვე მზარდმა ტენდენციამ მეცნიერები მიიყვანა იმის აღიარებამდე, რომ სამართალი არ არის ფასების, ტარიფების წყება, რომელთა სანაცვლოდ შესაძლებელია ვალდებულების დარღვევის შეწყობა⁵⁵. სამართლებრივი დაცვის მექანიზმის, [მ/შ ზიანის]⁵⁶ მიზანია, მოახდინოს შესრულების ვინდიკაცია და არა მისი ჩანაცვლება⁵⁷.

ზიანის ანაზღაურებასთან შედარებით (დამატებითი შესრულების ფორმით გამოხატული) შესრულების ინტერესის პრიმატის აღიარებისკენ გადაიხარა თვით საერთო სამართლის სისტემაც, რაც ეფექტიანი დარღვევის დოქტრინის საფუძლიანი კრიტიკით გამოიხატა.⁵⁸ ანგლო-ამერიკული სამართლისთვის პარადიგმულად მახასიათებელი დოქტრინა, რომელიც „ამართლებს“ ვალდებულების დარღვევას, თუ ხელშეკრულების ერთ მხარეს (ა-ს) შეუძლია მეტად მომგებიანი გარიგების დადება მესამე პირთან (გ-სთან) და მისი თავდაპირველი კონტრაპენტის (ბ-ს) კომპენსირება შესრულების ნაცვლად ზიანის ანაზღაურებით, უარყოფილ იქნა არაერთი საფუძვლით⁵⁹ და გაძლიერდა დოქტრინისა და სამოსამართლო პრაქტიკის მისწრაფება მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესის დაცვისკენ⁶⁰. ეფექტიანი დარღვევის დოქტრინა აღიარებულ იქნა საფრთხედ ჯანსაღი ბიზნეს გარემოსთვის, რომელმაც უნდა წაახალისოს ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირება. თუ სამართალი თავის მხრივ წაახალისებს

⁵⁴ Attorney General v. Blacke [2001], 1 AC 268 [HL], <<https://lawcasesummaries.com/wp-content/uploads/kalinspdf/singles/attorney-general-v-blake-2001-1-ac-268.pdf>>, იხ. ნიგნში: *Hachem P.*, Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenzler I. (Series Editor), 2011, 95.

⁵⁵ *Hachem P.*, Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenzler I. (Series Editor), 2011, 104, შემდგომი მითითებით: *Friedmann D.*, The Efficient Breach Fallacy, 18 J. Leg. Stud., 1989, 19.

⁵⁶ ავტორისეული ჩანართი.

⁵⁷ *Friedmann D.*, The Efficient Breach Fallacy, 18 J. Leg. Stud., 1989, 1.

⁵⁸ იხ.: D., Schwartz A., (In) Efficient Breach of Contract, Parisi F. (ed.), Oxford Handbook of Law and Economics, Oxford University Press, 2017 (Forthcoming), Yale Law & Economics Research Paper No. 539; **Al-Tawil T.**, The Efficient Breach Theory, The Moral Objection, Griffith Law Review, Vol. 20, Issue 2, 2011, 1-28; *Friedmann D.*, The Efficient Breach Fallacy, 18 J. Leg. Stud., 1989.

⁵⁹ იხ. *Warkol C.S.*, Resolving the Paradox between Legal Theory and Legal Fact: The Judicial Rejection of the Theory of Efficient Breach, Cardozo L. Rev., Vol.20, 1998, 321-353; *Al-Tawil T.*, The Efficient Breach Theory: The False Assumptions and Reasons, 27 Journal of Contract Law, 2011, 1-28, <https://www.researchgate.net/publication/306448372_The_Efficient_Breach_Theory_The_False_Assumption_s_and_Reasons> [25.08.2024].

⁶⁰ *Markovits D.*, *Schwartz A.*, The Myth of Efficient Breach: New Defenses of Expectation Interest, 97 Va. L. Rev., 2011, 1939-2008, in Yale Law School Legal Scholarship Repository, Faculty Scholarship Series. 4728, <https://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/4728/?utm_source=digitalcommons.law.yale.edu%2Ffss_papers%2F4728&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages> [25.08.2024].

დარღვევას, ის ვერ გახდება ინვესტირების ხელშემწყობი.⁶¹ უფრო მეტიც, დანიელ ფრიდმანი, როგორც შესრულების ინტერესის უზენაესობის მომხრე მეცნიერი, „ეფექტიანი დარღვევის შეწყნარებით საბაზრო ურთიერთობების მოშლის, რღვევის საფრთხეზე საუბრობს“⁶², რასაც გამოიწვევს ინვესტირებათა შეწყვეტა და ვალდებულების შეუსრულებლობით აღმოცენებულ მრავალრიცხოვან დავებზე გაზრდილი სამართალწარმოების ხარჯები.⁶³

ეფექტიანი დარღვევის დოქტრინის „არაეფექტიანობისა“ და ვალდებულების იურიდიულ ბუნებასთან მისი წინააღმდეგობრივი ბუნების აღიარებამ, განაპირობა არათუ კონტინენტური სამართლის სისტემის, არამედ საერთო სამართლის ქვეყნებში „პირგასამტეხლოს იმ ფუნქციის გაძლიერება, რომელიც შესრულების დაზღვევას, უზრუნველყოფას გულისხმობს.“⁶⁴ ეფექტიანი დარღვევის დოქტრინის ეკონომიკურმა ანალიზმა თვით ეფექტიანობის საწინააღმდეგო დასკვნამდე მიიყვანა იურიდიული სამყარო და ამის საპირწონედ, გააძლირა მოსაზრება, რომ სწორედ „პირგასამტეხლოს ინსტიტუტს, როგორც დარღვევის შემაკავებელ მექანიზმს, აქვს ეკონომიკური ეფექტიანობის,“⁶⁵ სამართლებრივი და ეკონომიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფი მიზანი. პირგასამტეხლოს შესრულების ინტერესზე ორიენტირებული გაგება მეტად შეესაბამება იმ კონტინენტური სამართლის სისტემის სულისკვეთებას, სადაც შესრულება სამართლებრივი დაცვის თვალსაზრისით განსაკუთრებული სიკეთე და, ამდენად, დამატებითი შესრულება მეორეულ მოთხოვნათა სისტემის იერარქიულ სათავეშია.⁶⁶

იმ აღიარებული ტენდენციის გათვალისწინებით, რომ პირგასამტეხლოს გონივრული ოდენობის ანალიზისთვის უკვე გადამწყვეტი აღარ არის ზიანის წინასწარ განსაზღვრულ, წინასწარ ნავარაუდებ ოდენობასთან შესაბამისობის ტესტი, შესაძლებელია გონივრულად ჩაითვალოს პირგასამტეხლო (ზიანზე მეტი თუ ნაკლები), რომელიც თავისი ოდენობით შესაბამისობაშია უზრუნველყოფილი შესრულების ინტერესის ფარგლებთან (მაგალითად, კლიენტურის დაკარგვის ხელყოფილ ინტერესთან). აქ გასათვალისწინებელია, რომ თუ ერთი და იმავე ინტერესის, მაგალითად უნაკლო შესრულების, მიღების, კომპენსირება ხდება დადასტურებული ზიანის ანაზღაურების მექანიზმით, მაშინ ბუნებრივია ზიანის ოდენობაში უნდა ჩაითვალოს ნაკლიანი შესრულებისთვის განსაზღვრული პირგასამტეხლოც. ამ თვალსაზრისით, ორი დაცვის მექანიზმი ერთ სახელშეკრულებო ინტერესს ფარავს. ზიანის მტკიცების ტვირთი კი შემცირდება პირგასამტეხლოს ოდენობის პროპორციით. პირგასამტეხლოს ოდენობის გამოკლებით დარჩენილი ზიანის მტკიცების ტვირთი კრედიტორს აწევს.⁶⁷

პირგასამტეხლოს ვალდებულების დარღვევის შემაკავებელი ფუნქციის მოქმედება იმით ვლინდება, რომ მოვალე ჯეროვან შესრულებაში ახდენს დიდი რესურსის ინვესტირე-

⁶¹ *Hachem P.*, Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenger I. (Series Editor), 2011, 105.

⁶² *Friedmann D.*, The Efficient Breach Fallacy, The J. of Leg. Stud., Vol. 18, No. 1, 1989, 7.

⁶³ „დაარღვიე ჯერ, დაასაბუთე შემდგომ“ – Corbin on Contracts, A Comprehensive Treatise on the Rules of Contract Law, Vol. XI Damages Newark / San Francisco, Lexis Nexis Mathew Bender, 2005, 79, ნიგნში: *Hachem P.*, Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenger I. (Series Editor), 2011, 105.

⁶⁴ *Hachem P.*, Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenger I. (Series Editor), 2011, 105.

⁶⁵ იქვე, 106.

⁶⁶ *Hofmann O.*, Breach of Contract, An Economic Analysis of Efficient Breach Scenario, Springer, 2021, 1.

⁶⁷ *Brox/Walker*, Allgemeines Schuldrecht, C.H.Beck München, 2010, 111, მითითებულია: *მესხიშვილი ქ.*, პირგასამტეხლო თეორიული ასპექტები, უფრნ. „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, მე-3 გამოცემა, 2014, 22.

ბას,⁶⁸ იმგვარად ანაწილებს შეუსრულებლობის რისკებს, რომ ხელს უწყობს მათ მინიმიზაციას. ამასთან, მაღალი პირგასამტეხლოს რისკის აღებით, მოვალემ კრედიტორთან შეიძლება მოილაპარაკოს უფრო მაღალი სახელმეკრულებო ფასი.⁶⁹

მხარის კონკრეტული ვალდებულების შეუსრულებლობისთვის მაღალი პირგასამტეხლოს განსაზღვრა ხელმეკრულებაში უკვე არის ამ ვალდებულების მნიშვნელოვან ინტერესად შერაცხვის საწყისი ინდიკატორი. კონკრეტული ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის პირგასამტეხლოს დადგენით მოვალე ხელმეკრულებაშივე მიანიშნებს კონკრეტული პირობის ჯეროვნად შესრულების მოლოდინზე და პირგასამტეხლოს ფულადი ოდენობით გამოხატავს მისი დარღვევის მნიშვნელობას შესრულების ინტერესზე ზემოქმედების თვალსაზრისით. კრედიტორს აწევს ფულადი⁷⁰ პირგასამტეხლოს თაობაზე წერილობითი შეთანხმებისა⁷¹ და ვალდებულების ბრალეული⁷² დარღვევის მტკიცების ტვირთი.⁷³ პირგასამტეხლოს ოდენობა მტკიცებას არ საჭიროებს⁷⁴, რაზეც საკანონმდებლო, დოქტრინული და სასამართლოსეული ხედვა ურთიერთთანმხვედრია. თუმცა, ანალიზს საჭიროებს, რა შინაარსის, ელემენტების მომცველია ვალდებულების დარღვევის წინაპირობის მტკიცების ტვირთი.

მოვალის მხრიდან პირგასამტეხლოს ოდენობის შეცვლების უფლებისა და პირგასამტეხლოს მოდიფიცირების სასამართლოსეული უფლებამოსილების გათვალისწინებით, მნიშვნელოვანია კრედიტორმა ვალდებულების დარღვევის წინაპირობის მტკიცების პროცესში წარმოაჩინოს არა მხოლოდ დარღვევის შემადგენლობის, როგორც ობიექტური ფაქტის⁷⁵, არსებობა, არამედ დარღვევის ზეგავლენა სახელმეკრულებო ინტერესის ხელყოფაზე, რაც ფაქტობრივად, ვალდებულების დარღვევის შინაარსის, ჯეროვანი შესრულების არსებობის გამო-რიცხვის, დარღვევის მნიშვნელობისა და ხარისხის შეფასებას გულისხმობს კრედიტორის მხრიდან. ამდენად, ვალდებულების დარღვევის წინაპირობის მტკიცების ტვირთი უნდა აერთიანებდეს ამ წინაპირობის ობიექტურ (ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების არარსებო-

⁶⁸ *Hachem P.*, Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenzler I. (Series Editor), 2011, 107.

⁶⁹ იქვე, 107, 114.

⁷⁰ ქართულ სამართალში პირგასამტეხლო შესაძლებელია დადგინდეს მხოლოდ ფულადი სახით. იხ. *ჭანტურია ლ.*, კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბ., 2012, 244.

⁷¹ პირგასამტეხლოს, როგორც ფორმასავალდებულო გარიგების თაობაზე იხ. *ძლიერიშვილი ზ.*, *ცერცვაძე გ.*, *რობაქიძე ი.*, *სვანაძე გ.*, *ცერცვაძე ლ.*, *ჯანაშია ლ.*, სახელმეკრულებო სამართალი, თბილისი, 2014, 594; *ჭანტურია ლ.*, *ზოიძე ბ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მე-3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 491.

⁷² თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება 24 №2ბ/3112-14, 24.02.2015წ. ბრალეული დარღვევის, როგორც პირგასამტეხლოს წინაპირობის შესახებ იხ. ასევე: *Janoschek, Beck'scher Online-Kommentar, BGB Stand, 01.05.2014, Edition 31, &339, Rn.3-6*, მითითებულია: *მესხიშვილი ქ.*, პირგასამტეხლო (თეორიული ასპექტები, სასამართლო პრაქტიკა), ჟურნ. „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, III გამოცემა, თბ., 2014, 20.

⁷³ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს განჩინება №2ბ/5911-13, 04.03.2014.

⁷⁴ *მესხიშვილი ქ.*, პირგასამტეხლო, თეორიული ასპექტები, სასამართლოს ელექტრონული ბიბლიოთეკა, 6, <http://www.library.court.ge/upload/pirgasamtekhlo_k_meskhishvili.pdf>, [25.07.2024].

⁷⁵ კონტინენტურსამართლებრივ სივრცეში, მათ შორის ვალდებულებითი სამართლის ფუნდამენტური რეფორმის შემდგომდროინდელ (2001-დან) გერმანულ სამართალში, ვალდებულების დარღვევის არსებობა ობიექტური კრიტერიუმის საფუძველზე დგინდება და გულისხმობს ხელმეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების მთლიანად ან ნაწილობრივი შეუსრულებლობის, როგორც ობიექტური ფაქტის, დადასტურებას. იხ. *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A.*, The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 387.

ბის, როგორც ვალდებულების დარღვევის ფაქტის) და სუბიექტურ ელემენტებს⁷⁶ (ვალდებულების დარღვევის მნიშვნელობა, ხარისხი და მიმართება სახელშეკრულებო ინტერესის ხელყოფის მასშტაბთან. შესაძლებელია ამ კონტექსტში მოაზრებულ იქნეს გულისხმიერების ვალდებულების დარღვევის წარმოჩენაც მეორე მხარის სახელშეკრულებო ინტერესის უგულვებლყოფასთან მიმართებით). ამიტომაცაა, რომ ერთი ეტაპია ვალდებულების დარღვევის, როგორც ობიექტური ფაქტის, არსებობა და მეორეა მისი შინაარსის, მნიშვნელობისა და ხარისხის შეფასება, რომელიც არა მხოლოდ საერთაშორისამართლებრივ, არამედ ეროვნულ პრაქტიკაშიც გავლენას ახდენს სამართლებრივი დაცვის საშუალებების გამოყენების მასშტაბზე – კერძოდ, რა ოდენობით უნდა მოხდეს პირგასამტეხლოს დაკისრება, დასაშვებია თუ არა ხელშეკრულებიდან გასვლა და ა.შ. ამდენად, პირგასამტეხლო ვალდებულების დარღვევის საფასურის გამოსატყულებაა მხარეთა მხრიდან.

III. შესრულების ინტერესის ფულად განზომილებაში გამოსატყვის სირთულე

პირგასამტეხლო შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს არაქონებრივი ინტერესების უზრუნველყოფის მექანიზმად⁷⁷. ამდენად, პირგასამტეხლოს როლი განსაკუთრებით დიდია იმ სამართლებრივ მართლწესრიგში, სადაც არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურების თვალსაზრისით ნორმატიული რეალობა ძალიან მკაცრია. განსაკუთრებით რთულია რეპუტაციული ზიანის არსებობის მტკიცება კომერციული შინაარსის ხელშეკრულებებში, რომელშიც ასევე მოცულია არაფინანსური ინტერესები.⁷⁸ კომერციული არსის მქონე ხელშეკრულების დარღვევამ შეიძლება გამოიწვიოს რეპუტაციული ზიანი,⁷⁹ თუმცა მას შეიძლება არ ჰქონდეს მატერიალური ზიანის გამოსატყულება, ობიექტური ასახვა კომპანიის ფინანსურ ბალანსზე და მხოლოდ განგრძობითად, თანმიმდევრულად და გრძელვადიან პერსპექტივაში არყვედეს კომპანიის ფინანსურ სტაბილურობას.⁸⁰ ამიტომაც, ცალკეულ შემთხვევაში, რეპუტაციის ხელყოფის მატერიალური განზომილების დადგენა შეიძლება მტკიცების გონივრულ ტვირთს გასცდეს და მისი კომპენსირების მოთხოვნა, მიუღწეველი აღმოჩნდეს. სწორედ ასეთ შემთხვევაში პირგასამტეხლო კომერციული ხელშეკრულების დარღვევის საფუძველზე ხელყოფილი არაფინანსური ინტერესების დაცვასაც ემსახურება.

⁷⁶ თოდუა მ. (რედ.), გაგუა ი., ბიზნესდავები და სასამართლო პრაქტიკა, თბ., 2017, 55.

⁷⁷ *Graziano Th. K., Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology*, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 473.

⁷⁸ სამართლებრივ სისტემათა მიდგომების შესახებ კომერციული შინაარსის ხელშეკრულებების დარღვევით გამოწვეული არამატერიალური ზიანის ანაზღაურების საკითხის მიმართ იხ. *Christie P.R.H., Non-Pecuniary Loss in Commercial Contracts with Special Emphasis on the united nations Conventions on Contracts for the International Sale of Good (CISG)*, Alain Dupont, University of Cape town, department of Private Law International Trade, <https://open.uct.ac.za/bitstream/handle/11427/4601/thesis_law_dpna001.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [24.07.2024]. ზიანის მტკიცების სირთულე ასევე არსებობს სამშენებლო ინდუსტრიაში ან პოსტსახელშეკრულებო კონკურენციის აკრძალვის შემთხვევებში: *Gehlen NJW* 2003, 2961; *krit Leinemann BauR* 2001, 1472), მითითებულია: *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, vor § 339, Rn. 1.

⁷⁹ მიუღებელი შემოსავლისა და ხელყოფილი რეპუტაციის, როგორც მატერიალური ზიანის კატეგორიების შესახებ იხ. *The Scope of the CISG Provisions on Damages*, წიგნში: *Schwenzer I., Hachem P., Contract Damages – Domestic and International Perspectives Oxford*, 2008, 97-102.

⁸⁰ *Honey G., A Short Guide to Reputation Risk*, Ashgate Publishing Limited, 2009, 19, 104.

ყველაზე მნიშვნელოვანი არასამართლებრივი საბაზრო ძალაუფლება ალბათ რეპუტაციაა. სუბიექტის რეპუტაციასა და ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების პრაქტიკას შორის ძლიერი ურთიერთ განმაპირობებელი კავშირია. ბიზნესის სანდოობა, სამართლიანობა და მომხმარებელთა თვალში რეპუტაციული პრესტიჟი, ერთ-ერთი ყველაზე ფასეული და ამავე დროს რთულად შესაფასებელი სიკეთე და აქტივია ბიზნეს სუბიექტისთვის.⁸¹

პირგასამტეხლოს დაცვის სპექტრში მრავალფეროვანი სახელშეკრულებო ინტერესი ექცევა. პროდუქციის მიწოდების ვადის გადაცილებამ შესაძლებელია განაპირობოს მოსალოდნელ, თანმდევ გარიგებათა დადების შესაძლებლობის კარგვა, ანაზღაურების დაყოვნებამ – სავალუტო კურსის ცვლილებით გამოწვეული ზიანი, არქიტექტურული პროექტის დასრულების დაყოვნებამ შესაძლებელია მშენებელს მომგებიანი გარიგებები დააკარგვინოს, გამყიდველის მიერ ბავშვთა უკანონო შრომით წარმოებული პროდუქციის მიწოდებამ განაპირობოს ადამიანის უფლებათა დაცვის ორგანიზაციების პროტესტი მყიდველის მიმართ, რამაც უცილობლად უნდა გამოიწვიოს რეპუტაციის შელახვა მომხმარებელთა თვალში და პროფესიულ წრეებში, საქონლის დაწესებულ ზღვრულ თანხაზე ნაკლებ ფასად პროდუქციის რეალიზაციამ შეიძლება უარყოფითი გავლენა მოახდინოს დისტრიბუტორის საქონლის გასაღების ბაზარზე, წინასახელშეკრულებო ეტაპზე გამჟღავნებული ინფორმაციის კონფიდენციალურობის დარღვევამ მოსალოდნელია გამოიწვიოს კონკურენტი კომპანიების მიერ უფრო მომგებიანი სახელშეკრულებო პირობების შეთავაზება, რამაც წარმოშვას კონფიდენციალური ინფორმაციის თავდაპირველი მფლობელის მიერ გარიგებების უფრო ნაკლებსარფიანი პირობებით დადების გარდაუვალობა, ცალკეული დავის გადაწყვეტის პროცედურის პრიორიტეტულად გამოყენების შესახებ სახელშეკრულებო დათქმის დარღვევა, როგორც წესი, გამოიწვევს დავის გადაწყვეტის პროცედურასთან დაკავშირებული ხარჯების ზრდას (იგულისხმება ძვირადღირებული დავის გადაწყვეტის პროცედურა სასამართლოში საქმისწარმოების სახით ან უფრო მომგებიანი საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების მოლოდინის გაქარწყლება).

ყველა ხსენებულ შემთხვევაში სახეზეა ფინანსური ინტერესის ხელყოფა, მომგებიანი გარიგებების დადების დაკარგული შანსი, რეპუტაციის შელახვა, თუმცა ცალკეული სამართლებრივი სისტემა უმკაცრეს მატერიალურ თუ პროცესუალურ წინაპირობებს უყენებს ამ ინტერესების რღვევის ზიანად (პირდაპირი მატერიალური მნიშვნელობით) კვალიფიციკაციას. ამ კატეგორიის ზიანის მტკიცების პროცესუალური სიმძიმე, ტვირთი, რომელსაც ცალკეული სამართლებრივი წესრიგი შეიძლება ითვალისწინებდეს, გაზრდილ ხარჯებთანაც იქნება დაკავშირებული თუ ზიანის შეფასებისთვის ექსპერტული ცოდნის მქონე კვალიფიციური სპეციალისტის მოწვევა გახდება საჭირო.⁸² მოცემულ შემთხვევებში პირგასამტეხლოს არსში სახელშეკრულებო ინტერესის კომპენსირების ფუნქციის გააქტიურება კრედიტორის დაცვის მნიშვნელოვან საშუალებად წარმოდგება და ზემოგანხილული შემთხვევების მსგავსი სახელშეკრულებო ინტერესით დატვირთულ საქმეებში კიდევ უფრო სიფრთხილითაა გამოსაყენებელი პირგასამტეხლოს ოდენობის შემცირების სასამართლოსეული უფლებამოსილება, რომე-

⁸¹ Ulen T.S., The Efficiency of Specific Performance Toward a Unified Theory of Contract Remedies, Michigan Law Review, Vol. 83, No. 2, Nov. 1984, 347. დეტალურად იხილეთ: Honey G., A Short Guide to Reputation Risk, Ashgate Publishing Limited, 2009, 1-130.

⁸² Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenzler I. (Series Editor), 2011, 44.

ლიც უპირველესად დარღვეულ მოსალოდნელ სახელშეკრულებო ინტერესთან შენონვით შეიძლება განხორციელდეს.

პირგასამტეხლოს მექანიზმით სახელშეკრულებო ინტერესის კომპენსირებისას, ბუნებრივია, მხედველობაშია მისაღები ზიანის ანაზღაურების კანონით გათვალისწინებული მექანიზმი რა ფარგლებითა და პროპორციით მოახდენს სახელშეკრულებო ინტერესის ანაზღაურებას. მნიშვნელოვანია ხაზგასმით აღინიშნოს, რომ სახელშეკრულებო ინტერესში მოაზრებულ უნდა იქნეს არა მხოლოდ კონკრეტული ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვალდებულებათა ჯეროვანი შესრულება, არამედ ის თანმდევი პერსპექტივა, რომელსაც ხელშეკრულების შესრულება გარანტირებულ ან ნავარაუდევ მოლოდინად აყალიბებს კრედიტორისთვის (კლიენტურის წრის გაფართოება, ბიზნეს წრეებში ინსტიტუციური რეპუტაციის ზრდა შემდგომი კომერციული კავშირების გაღრმავებისა და ბიზნესის მომგებიანობის ზრდის თვალსაზრისით). მსგავსი მოლოდინები სახელშეკრულებო ინტერესის არეალში ექცევა, რამდენადაც ვალდებულებათა ჯეროვან შესრულებაზე დამყარებული ბიზნეს საქმიანობა წარმატებული ბიზნესის ინსტიტუციურ ისტორიას ქმნის, და ამდენად (მაგ. მენარმე სუბიექტის მიმართ) ზიანი ვალდებულების დამრღვევი მხარის მიერ მისი ვალდებულების შეუსრულებლობის თანმდევ და ბუნებრივად სავარაუდო შედეგად აღიქმება.

IV. პირგასამტეხლო – სამოქალაქო პასუხისმგებლობის კომპესატორული თუ სადამსჯელო მექანიზმი?

განსახილველ საქმეზე საკასაციო სასამართლოს განმარტებით, „ზიანის ანაზღაურების ოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს რეალურად განცდილი დანაკარგების ჯამს. ის არ უნდა ატარებდეს მოვალის მიმართ სადამსჯელო ხასიათს და არ უნდა წარმოადგენდეს საჯარიმო სანქციას, რამეთუ ვალდებულების დარღვევისათვის სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობის არსი მდგომარეობს კრედიტორისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურებაში და არა – მოვალის დასჯაში... მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურების საკითხის გადანყვეტისას, ზიანის ანაზღაურება უნდა განისაზღვროს მხოლოდ ობიექტური კრიტერიუმებით, ისე, რომ ამას არ მოჰყვეს დაზარალებულის უსაფუძვლო გამდიდრება... სასამართლო კონტროლის ფუნქციას, რომ ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულების გამო მოვალემ პასუხის აგოს, თუმცა, ამან არ უნდა გამოიწვიოს კრედიტორის უსაფუძვლო გამდიდრება.“. ამდენად, სასამართლოს პოზიციით, სამოქალაქო პასუხისმგებლობა ეფუძნება ზიანის კომპესატორულ და არა რეპრესიულ ფუნქციას.

საჯარიმო პირგასამტეხლო წარმოადგენს პირგასამტეხლოს ყველაზე მკაცრ სახეს.⁸³ უცხოურ სისტემებში კანონისმიერი პირგასამტეხლოს დროსაც, ის გამოიყენება ყველაზე უხემ და მნიშვნელოვან დარღვევებთან დაკავშირებით, მაგალითად საკვები პროდუქტისა და საყოველთაო მოხმარების საქონლის მიწოდების ვადის დარღვევებთან დაკავშირებით⁸⁴.

⁸³ გერმანულ სამართალში მას უწოდებენ – Konventionalstrafe, ფრანგულ სამართალში – clause penal.

⁸⁴ Гражданское право, под ред. Залесского В.В., Рассолова М.М., М., ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2002, стр. 320, მითითებულია: იოსელიანი ნ., მოთხოვნის უზრუნველყოფის დამატებითი საშუალებანი (პირგასამტეხლო, ბე, მოვალის გარანტია), სადისერტაციო ნაშრომი, 2021, 65.

გერმანულ სამართალში საყოველთაო პრინციპია, რომ ზიანის ანაზღაურების რეჟიმის მიზანია კრედიტორის ხელყოფილი სახელშეკრულებო ინტერესის კომპენსირება, ხოლო მოვალის დასჯა სისხლის სამართლის დარგობრივი პრეროგატივაა. უფრო მეტიც, სამოქალაქო პასუხისმგებლობის გამოყენება სადამსჯელო მიზნებისთვის წარმოშობს წინააღმდეგობას გერმანიის კონსტიტუციის 103(2) მუხლთან, რომლის თანახმად, დაჯარიმება დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სანქციის სამართლებრივი საფრთხე პირდაპირ არის კოდიფიცირებული მისი გამოყენების წინაპირობებთან ერთად. ამდენად, სამოქალაქო იურისპრუდენციაში საჯარიმო სანქციის გამოყენება არღვევს ერთი ქმედებისთვის ორმაგი პასუხისმგებლობის დაუშვებლობის პრინციპს. ამიტომაც ფართოდ აღიარებული პოზიციის თანახმად, სადამსჯელო სანქციებს არ აქვთ გერმანულ სამოქალაქო სამართალში ლეგიტიმური ადგილი.⁸⁵

გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების თანახმად, არაკომპენსატორული ზიანის დაკისრება ეწინააღმდეგება გერმანიის კონსტიტუციით გათვალისწინებულ პროპორციულობის პრინციპს⁸⁶ და არალეგიტიმურად იწვევს სამოქალაქო და სისხლის სამართლის ფუნქციათა აღრევას, რადგან სადამსჯელო ფუნქცია განიხილება სახელმწიფოს პრეროგატივად.⁸⁷ გერმანულ იურიდიულ დოქტრინაშიც გამოიკვეთა ტენდენცია, როგორც *de lege ferenda*, რომ სამოქალაქო პასუხისმგებლობის მექანიზმების და მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებების გამოყენებისას სასამართლოებმა მეტად უნდა მოახდინონ დარღვევის პრევენციული ფუნქციის გააქტიურება დამრღვევი პირის სანქციების გზით.⁸⁸

გერმანულ სამართალში სადამსჯელო სანქციების დამკვიდრების მიზანშეწონილობის შესახებ დოქტრინულმა მოსაზრებებმა ვერ ჰპოვა საკანონმდებლო აღიარება.⁸⁹ გერმანული სასამართლოები ცდილობენ სახელშეკრულებო წონასწორობის აღდგენას, თუმცა ის ფუნდამენტურად დაშორებულია სადამსჯელო მიზნისგან.⁹⁰

ფრანგულ სამოქალაქო სამართალში საკანონმდებლო დონეზე არ არის აღიარებული სადამსჯელო სანქციების მოქმედება და, ზოგადად, სამოქალაქო პასუხისმგებლობის სადამსჯელო ფუნქცია. თუმცა, სამართლის დოგმატიკოსები და პრაქტიკოსები ზოგადად თანხმდებიან, რომ სამოქალაქო პასუხისმგებლობის მიზანი არ არის მხოლოდ ზიანის ანაზღაურება, არამედ დარღვევის შეკავება და დამრღვევი პირის სანქცირება. ასეთ შემთხვევაში საუბარია სამოქალაქო სამართლის არა მხოლოდ კომპენსატორულ მახასიათებელზე, არამედ კერძო სადამსჯელო ფუნქციაზე („*peine privée*“)⁹¹.

⁸⁵ Jansen N., Rademacher L. in: Koziol H., Wilcox V. (eds), Punitive Damages, Common Law and Civil Law Perspectives, Springer, Wien, New York, 2009, 76, para.2. სწორედ აღნიშნულმა განაპირობა გერმანული სასამართლოების მხრიდან ამერიკული სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულების მიმართ რეზისტენტობა, რომელიც ითვალისწინებდნენ საჯარიმო სანქციების აღსრულებას. იხ. ასევე Müller P., Punitive Damages und deutsches Schadensersatzrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 2000, 383.

⁸⁶ Hofmann O., Breach of Contract, An Economic Analysis of Efficient Breach Scenario, Springer, 2021, 8.

⁸⁷ Jansen N., Rademacher L. in: Koziol H., Wilcox V. (eds), Punitive Damages, Common Law and Civil Law Perspectives, Springer, Wien, New York, 2009, 76, para.3.

⁸⁸ Müller P., Punitive Damages und deutsches Schadensersatzrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 2000, 383.

⁸⁹ იქვე, para.4.

⁹⁰ იქვე, para.5.

⁹¹ Jansen N., Rademacher L. in: Koziol H., Wilcox V. (eds), Punitive Damages, Common Law and Civil Law Perspectives, Springer, Wien, New York, 2009, 56, para.4.

საერთო სამართლის სისტემის ქვეყნებში პირგასამტეხლო მისი ჯარიმად კვალიფიცირების შემთხვევაში, აღუსრულებელია.⁹² მოსამართლე პოსნერი გამორიცხავდა ამგვარი საჯარიმო დებულებების აღსრულების დასაშვებობას.⁹³ საერთო სამართლის ქვეყნებში მოვალეს ეკისრება ტვირთი, წარმოაჩინოს შეთანხმებული სანქციის სადამსჯელო ხასიათი საიმი-სოდ, რომ მიაღწიოს მის აღუსრულებლობას სასამართლოს მხრიდან.⁹⁴ თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ თანასწორ მხარეებს შორის დადებული ხელშეკრულების პირობებში აღნიშნული მტკიცების ტვირთი მარტივად დასაძლევია ვერ იქნება ვალდებულების დამრღვევი მხარის მიერ.⁹⁵ ვალდებულების დარღვევისთვის შეთანხმებული სანქციის აღსრულებისთვის, დათქმამ უნდა დააკმაყოფილოს შემდეგი კრიტერიუმები: თავისი ოდენობიდან გამომდინარე არ უნდა იყოს სადამსჯელო ხასიათის, უნდა წარმოადგენდეს ზიანის წინასწარ სავარაუდო შეფასებას და რთული უნდა იყოს რეალური ზიანის არსებობის/ოდენობის დასაბუთება.⁹⁶ თუ პირობა სასამართლოს მიერ შეფასდა, დაკვალიფიცირდა სადამსჯელო სანქციად (**penalty clause**), მაშინ ის აღუსრულებელი რჩება⁹⁷ და კრედიტორს შეუძლია იდავოს ზიანზე საერთო წესების დაცვით.⁹⁸ ამდენად, საერთო სამართლის სისტემაშიც სამოქალაქო პასუხისმგებლობას⁹⁹ აქვს ზი-

⁹² საერთო სამართლის სისტემაში სასამართლო არ შეიწყნარებს ვალდებულების დამრღვევი მხარისთვის გათვალისწინებულ საჯარიმო *in terrorem* სანქციებს, რომელთა მიზანია მოვალის დასჯა. იხ. *Dunlop Pneumatic Tyre Co Ltd v New Garage & Motor Co Ltd* [1915] AC 79, 86; *Jobson v Jobson* [1989] 1 WLR 1026 (CA); *Hofmann O., Breach of Contract, An Economic Analysis of Efficient Breach Scenario*, Springer, 2021, 8; *Rowan S., Remedies for Breach of Contract, A Comparative Analysis of the Protection of Performance*, Oxford University Press, 2012, 172. შეთანხმება პირგასამტეხლოზე აღსრულებდა თუ ის შეფასდება როგორც წინასწარგანსაზღვრული ზიანის გამოხატულება (*pre-estimate loss*) (*liquidated damage*) და გამორიცხება პირობა გაივლის „საჯარიმო სანქციის ტესტს“ იხ. მაგალითად, *Robophone Facilities Ltd v Blank* [1966] 1 WLR 1428; *The S., Contract Enforcement, Specific Performance and Injunctions*, Wolters Kluwer Law & Business, 2011, 1-5; *Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations 1999*, reg 5, Sched 2; *Samuel G., Law of Obligations and Legal Remedies*, 2nd ed., Cavendish Publishing, London, Sydney, 2001, 361.

⁹³ *XCO International, Inc. v. Pacific Scientific Company*, US City App (7th app, 24 May, 2004, 369 F3d, 998, 14, <<https://openjurist.org/369/f3d/998/xco-international-inc-v-pacific-scientific-company>>, [20.07.2024].

⁹⁴ ინგლისის სასამართლომ ჯარიმად კვალიფიცირების წესის გამოყენება დასაშვებად მხოლოდ შეზღუდულ ფარგლებში ცნო სასამართლოს მიერ „ხელშეკრულების ხელმეორედ დაწერის“ კომპეტენციის არარსებობიდან გამომდინარე. იხ. *Philips Hong Kong Ltd v A-G of Hong Kong* (1993) 61 BLR 41 (PC). ასევე, *Worthington S. in: Robertson A., Tilbyru M., The Common Law of Obligations, Divergence and Unity*, Bloomsbury, Oxford and Portland, Oregon, 2016, 317-318. ავსტრალიაში, პირგასამტეხლოს ოდენობის რეგულირება მიიჩნევა სახელშეკრულებო თავისუფლებაში უხეში ჩარევად და მოხსენიებულია „კატასტროფის რეცეპტად“ სამოქალაქო სამართალში. იხ. *Ringrow Pty Ltd v BP Australia Pty Ltd* [2005] HCA 71, (2005) 224 CLR 656 [31]-[32]; *PS Atiyah, The Rise and Fall of Freedom of Contract* (Oxford, Clarendon Press, 1979) 414.

⁹⁵ *Philips Hong Kong Ltd v Attorney General of Hong Kong* (1993) 61 BLR 41, განსაკუთრებით გვერდები 55 და 61. იხ. ასევე, *Rowan S., Remedies for Breach of Contract, A Comparative Analysis of the Protection of Performance*, Oxford University Press, 2012, 186.

⁹⁶ საჯარიმო პირგასამტეხლოს ინდიკატორებზე იხ. *Rowan S., Remedies for Breach of Contract, A Comparative Analysis of the Protection of Performance*, Oxford University Press, 2012, 185.

⁹⁷ *Komarov A. in: Saidov D., Cunnington R., Contract Damages, Domestic and International Perspectives*, Oxford and Portland, Oregon, 2008, 2 58; *Fauvarque-Cosson B., Mazeaud D., European Contract Law Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules*, Sellier. European Law Publishers, 2009, 314.

⁹⁸ *Jobson v Johnson* [1969] 1 All ER 621 (CA), 633 (Nicholls LJ) .

⁹⁹ მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებასთან ერთად, პირგასამტეხლო სამოქალაქო პასუხისმგებლობის სახეც არის.

ანის წმინდა კომპენსატორული და არა სადამსჯელო ხასიათი.¹⁰⁰ სამოქალაქო სამართალს ვერ ექნება სადამსჯელო ფუნქცია.¹⁰¹

კონტინენტური სამართლის სისტემებში, არაგონივრული ოდენობის სადამსჯელო პირგასამტეხლო, პრინციპული თვალსაზრისით, იურიდიული ძალმოსილების მქონეა, მაგრამ სასამართლოს ენიჭება მისი ოდენობის მოდიფიცირების ფართო დისკრეცია და ასეთი პირგასამტეხლო მხოლოდ სამოსამართლო რეგულირების შემდგომ ექვემდებარება აღსრულებას.¹⁰² კონტინენტური სამართლის სისტემებში, პირგასამტეხლოს დაკისრება არ გამორიცხავს ასევე ზიანის ანაზღაურების შესაძლებლობას. საერთო სამართლის მართლწესრიგში, თუ სახელშეკრულებო პირგასამტეხლომ გაიარა სადამსჯელო სანქციის ტესტი და შეფასდა ლიკვიდირებული ზიანის (liquidated damages clause) დათქმად (წინასწარგანსაზღვრულ ზიანად), მაშინ კრედიტორს აქვს მხოლოდ აღნიშნული ლიკვიდირებული ზიანის მოთხოვნის უფლება და კარგავს შესაძლებლობას იდავოს საერთო წესით ზიანის ოდენობაზე.¹⁰³ საჯარიმო პირგასამტეხლოს საკითხზე ანგლო-ამერიკული სამართლის კონცეპტუალური მიდგომებისა და გერმანული სამართლის პროპორციულობის პრინციპის გათვალისწინებით, შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა, რომ აღნიშნულ სამართლებრივ სისტემებში ძირეულ მიდგომებს შორის, ათვლის დოგმატურ წერტილებს შორის განსხვავება მინიმალური უნდა იყოს.¹⁰⁴ აღნიშნული კი განპირობებულია სამოქალაქო სამართლის დაცვითი ფუნქციით.

საჯარიმო პირგასამტეხლოს გამოყენება ქართულ და გერმანულ სამართალში ნებადართულია ვადაგადაცილებისთვის განსაზღვრული პირგასამტეხლოს შემთხვევაში¹⁰⁵. მართალია, პირგასამტეხლო იძენს სადამსჯელო ელფერს, როდესაც მასთან ერთად მოთხოვნილია ზიანის ანაზღაურებაც¹⁰⁶, თუმცა ამგვარი კუმულაციის მიზანი არ არის მოვალის დასჯა, არამედ განუხორციელებელი სახელშეკრულებო ინტერესის კომპენსირება. ასეთ შემთხვევაში ვადაგადაცილებისთვის შეთანხმებული პირგასამტეხლოს მოთხოვნა არ აქარწყლებს დამატებითი შესრულების [ვალდებულების დარღვევის რეჟიმში]¹⁰⁷ მოთხოვნის გამოყენებას.¹⁰⁸ გერმანულ

¹⁰⁰ Clarkson K., Miller R., Muris T., Liquidated Damages v Penalties: Sense or Nonsense? Wis L Rev 351, 1978, 359.

¹⁰¹ Rowan S., Remedies for Breach of Contract, A Comparative Analysis of the Protection of Performance, Oxford University Press, 2012, 188.

¹⁰² იქვე.

¹⁰³ Dunlop Pneumatic Tyre Co Ltd v New Garage and Motor Co Ltd [1915] AC 79.

¹⁰⁴ Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 444. აღნიშნულ საკითხზე ვრცელი დისკუსიისთვის იხილეთ Graziano Th.K., Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 452-477; Treitel G.H., The Law of Contract, 11th edn., Sweet & Maxwell, 2003, 999–1007; Law Commission, Penalty Clauses and Forfeiture of Monies Paid Working Paper No 61, 1975, <<https://cloud-platform-e218f50a4812967ba1215eaecede923f.s3.amazonaws.com/uploads/sites/30/2016/08/No.061-Penalty-Clauses-and-Forfeiture-of-Monies-Paid.pdf>> [24.07.2024].

¹⁰⁵ ჯორბენაძე ს., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, რედ. ჭანტურია ლ., თბ., 2019, მუხლი 419, ველი 3; გაგუა ი., ბიზნესდავები და სასამართლო პრაქტიკა, თბ., საქართველოს უზენაესი სასამართლო, 2017, 46-47.

¹⁰⁶ Horn N. in: Heymann S.G., HGB, Band 4, Viertes Buch, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1990, §348, Rn.8.

¹⁰⁷ აქცენტი ავტორისეულია.

¹⁰⁸ Fikentscher W., Heinemann A., Schuldrecht Allgemeiner und Besonderer Teil, 12., völlig neu bearbeitete Auflage, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, 2022, Rn.142.

სამართალში თუ კრედიტორი იღებს შესრულებას, მაშინ მას პირგასამტეხლოს მოთხოვნა შეუძლია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მან შესრულების მიღებისას დაიტოვა აღნიშნულზე უფლება.¹⁰⁹

გამოთქმულია მოსაზრებები, რომ პირგასამტეხლოს უზრუნველყოფითი პოტენციალი ყოველთვის მაღალია, როდესაც მასში სჭარბობს საჯარიმო ხასიათი და კუმულაციურ პირგასამტეხლოსთან შედარებით, სხვა სახის პირგასამტეხლოების უზრუნველყოფითი ხასიათი გაცილებით მცირეა. მართალია, კუმულაციური პირგასამტეხლოს დროს ყველაზე მკაცრად არის წარმოდგენილი ნაკისრი ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში მოსალოდნელი უარყოფითი შედეგები, თუმცა აღნიშნული მიდგომა არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს კუმულაციური პირგასამტეხლოს უალტერნატივო უზრუნველყოფითი ხასიათის დასტურად. პირგასამტეხლოს ჩათვლით, ალტერნატიულ და საგამონაკლისო სახეებს საჯარიმო ხასიათი არ აქვთ.¹¹⁰

მიუღებელი შემოსავლისა და პირგასამტეხლოს კუმულაციური/შეჯამებული დაკისრების დასაშვებობა, კომერციული ინტერესით შემოფარგლულ თუ მასზე ფართო ინტერესით განსაზღვრულ ხელშეკრულებებში, განხილული იქნება მომდევნო თავებში.

V. პირგასამტეხლოს ოდენობის რეგულირება სამოსამართლო კონტროლით

განსახილველ საქმეზე პირველი ინსტანციის სასამართლომ პირგასამტეხლოს ოდენობა 10-ჯერ შეამცირა, რაც უცვლელი დატოვა სააპელაციო სასამართლომ ორივე ხელშეკრულების ნაწილში, ხოლო უზენაესმა სასამართლომ ერთი ხელშეკრულების ფარგლებში პირგასამტეხლო ჩათვალა მიუღებელი შემოსავლის ოდენობაში, ხოლო მეორე ხელშეკრულებაში დააკისრა მიუღებელ შემოსავალთან ერთად შეჯამებულად, რადგან მიუღებელი შემოსავლის საკითხთან დაკავშირებით მოთხოვნა არ ყოფილა წარდგენილი კასატორის მიერ.

1. პირგასამტეხლოს რეგულირება განუხორციელებელ სახელშეკრულებო ინტერესთან შენონვით და მისი ოდენობის შემცირების სხვა ინდიკატორები

პირგასამტეხლო, როგორც უპირველესად კრედიტორის ლეგიტიმური სახელშეკრულებო ინტერესის უზრუნველმყოფი მექანიზმი¹¹¹, ძალმოსილი შეიძლება იყოს მხოლოდ მაშინ, თუ ის ამავედროულად უზრუნველყოფს მოვალის გონივრული ფარგლებით დაცვას.¹¹² სახელშეკრულებო თანასწორობის დაცვის პროცესში¹¹³ თანაზომიერება დასაცავია, ერთი მხრივ, პირგასამტეხლოს ოდენობას, როგორც სახელშეკრულებო თავისუფლების (შინაარსის განსაზღ-

¹⁰⁹ იხ. ვსკ-ის § 341 (3). ასევე *Fikentscher W., Heinemann A., Schuldrecht Allgemeiner und Besonderer Teil, 12., völlig neu bearbeitete Auflage, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, 2022, Rn.142.*

¹¹⁰ *იოსელიანი ნ.*, მოთხოვნის უზრუნველყოფის დამატებითი საშუალებანი (პირგასამტეხლო, ბე, მოვალის გარანტია), სადისერტაციო ნაშრომი, 2021, 65-66, შემდგომი მითითებებით.

¹¹¹ para. 4.14.

¹¹² *Fikentscher W., Heinemann A., Schuldrecht Allgemeiner und Besonderer Teil, 12., völlig neu bearbeitete Auflage, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, 2022, Rn.142; Fikentscher W., Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1997, Rn.111.*

¹¹³ *Treitel G.H., Remedies for Breach of Contract: A Comparative Account, 1988, para. 179; Samuel G., Law of Obligations and Legal Remedies, 2nd ed., Cavendish Publishing, London, Sydney, 2001, 353.*

ვრის თავისუფლების¹¹⁴) გამოხატულებას და, მეორე მხრივ, მოვალის დაცვას, როგორც ამ თავისუფლების ლეგიტიმურ შეზღუდვას, შორის. პირგასამტეხლოს ნამდვილობისა და მისი ოდენობის გონივრულობის ფორმალური და მატერიალურ-შინაარსობრივი წინაპირობების დადგენითა თუ შემდგომი პირგასამტეხლოს კორექტირებით, სამართლებრივი სისტემები სხვადასხვა მექანიზმით იჭრებიან სახელშეკრულებო თავისუფლების სფეროში და აღნიშნულს ამართლებენ, ცალკეულ შემთხვევაში, პირგასამტეხლოს მიმართ ნამდვილი, გაცნობიერებული ნების გამოვლენის არარსებობით, სხვა შემთხვევაში, ურთიერთობაში იმ პირის მონაწილეობით, რომელსაც კონტრაჰენტთან მიმართებით სახელშეკრულებო მოლაპარაკების წარმოების თანაბარი ძალმოსილება არ აქვს.¹¹⁵ ვალდებულების დარღვევისათვის ხელშეკრულებით განსაზღვრული სანქციის შესახებ ყველა პირობა ფორმალური თუ შინაარსობრივი კონტროლის იმ საერთო წინაპირობებსა და მექანიზმებს უნდა დაექვემდებაროს, რაც ამართლებს ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლებში შეჭრას.¹¹⁶

პირგასამტეხლოს სასამართლოსეული რეგულირება, რომელიც არ შეიძლება სახელშეკრულებო შეთანხმებით გამოირიცხოს,¹¹⁷ ემსახურება კეთილსინდისიერების პრინციპის შენარჩუნებას გარიგების სხეულში, რათა პირგასამტეხლო მისი ოდენობიდან გამომდინარე არ გაცდეს ამ ინსტიტუტის არსობრივ დანიშნულებას.¹¹⁸

აღნიშნული მიდგომა არის სახელმძღვანელო ფუნდამენტი გერმანული სამართლისთვის მომხმარებლის მონაწილეობით შემდგარ ურთიერთობებში, სადაც ჯარიმა სტანდარტული პირობითაა განსაზღვრული, ასევე სხვა შემთხვევებში, როდესაც მხარეებს აქვთ მოლაპარაკების არათანაბარი შესაძლებლობები. საცხოვრებელი სადგომის ქირავნობის ხელშეკრულებაში კი მსგავსი დათქმა საერთოდ ბათილია, რადგან პრეზუმირებულია, რომ დამქირავებელს იშვიათად შეიძლება ჰქონდეს საჯარიმო პირობისგან სამართლებრივი თვითდაცვის უნარი.¹¹⁹ სახელშეკრულებო პირგასამტეხლოს მოდიფიცირება განსაკუთრებით დომინანტურად არის გამოკვეთილი ძლიერი და სუსტი მხარის კორელაციაში, როგორცაა მაგალითად, შრომითსამართლებრივი ურთიერთობა, სასესხო ურთიერთობა ძლიერ და სუსტ სუბუექტებს შორის, დამქირავებლისა და დამქირავებლის სახელშეკრულებო ურთიერთობა და სხვ.¹²⁰

¹¹⁴ შინაარსის განსაზღვრის თავისუფლების პრინციპი ნათლად გამოიხატება პირგასამტეხლოს თავისუფალი განსაზღვრის ნორმატიულ დანაწესში (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 418-ე (1) მუხლი: ხელშეკრულების მხარეებს შეუძლიათ თავისუფლად განსაზღვრონ პირგასამტეხლო, რომელიც შეიძლება აღემატებოდეს შესაძლო ზიანს).

¹¹⁵ სწორედ მოვალის დაცვის ინტერესითაა განპირობებული მომხმარებელთა უფლებების დაცვის სფეროში სამართლებრივი სისტემების ფართო კანონშემოქმედებითი ძალისხმევა. იხ. *Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenzel I. (Series Editor), 2011, 51.*

¹¹⁶ *Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenzel I. (Series Editor), 2011, 85.*

¹¹⁷ ძლიერიშვილის ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 603.

¹¹⁸ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება №2ბ/1305-16, 14.09.2016; სუსგ №ას-1560-1463-2012, 28.12.2012.

¹¹⁹ *Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenzel I. (Series Editor), 2011, 86.*

¹²⁰ *Komarov A. in: Saidov D., Cunnington R., Contract Damages, Domestic and International Perspectives, Oxford and Portland, Oregon, 2008, 258.*

არაერთი სამართლებრივი სისტემა პირგასამტეხლოს შინაარსობრივ რეგულირებას, მისი ოდენობის შემცირების გზით, გამართლებულად აცხადებს¹²¹ პირგასამტეხლოს „აშკარად არაპროპორციული“¹²² ან „უკიდურესად გადაჭარბებული“¹²³ ოდენობის შემთხვევაში.¹²⁴ არაერთი მართლწესრიგი დასაშვებად აღიარებს „გადამეტებული“¹²⁵ ან „შეუსაბამო“¹²⁶ პირგასამტეხლოს შემცირების შესაძლებლობას, რომელიც შეიძლება იყოს ნების სახელშეკრულებო ავტონომიაში, მხარეთა თვითგამორკვევის პრინციპში ჩარევის ლეგიტიმური გამართლება.¹²⁷

სახელშეკრულებო ავტონომია არ ამართლებს პირგასამტეხლოს შეუსაბამოდ მაღალი ოდენობით დადგენის შესაძლებლობას. პირგასამტეხლო შესატყვისი უნდა იყოს სახელშეკრულებო ინტერესის ხელყოფის ხარისხისა. პირგასამტეხლოს დაკისრებით კრედიტორს უნდა დაუკომპენსირდეს ვალდებულების ჯეროვნად შესრულების ინტერესი.¹²⁸ სწორედ სახელშეკრულებო ინტერესის რღვევის მასშტაბი არის ის მეტრი, რითაც შეიძლება დადგინდეს კერძო ავტონომიით სამართლიანი სარგებლობის ფარგლები. პირგასამტეხლოს შეუსაბამობა სწორედ განუხორციელებელ სახელშეკრულებო ინტერესთან შენონვით უნდა შეფასდეს.¹²⁹ პირგასამტეხლოს დაკისრებისას მნიშვნელობა ენიჭება ყველა იმ სახელშეკრულებო ინტერესს, რომელთა შეუსრულებლობაც კრედიტორისთვის ინვესს ზიანს და მისთვის წარმოშობს უარყოფით შედეგებს.¹³⁰ „სასამართლოს ლეგიტიმური ინტერვენცია კერძო ავტონომიაში გამართლებულია მაშინ, როდესაც სახეზეა ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპის ბოროტად გამოყენება.“¹³¹

¹²¹ *Halson R., Liquidated Damages and Penalty Clauses, Oxford University Press, 2018, para 3.20.*

¹²² ბელარუსის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 314(1); კოლუმბიის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 1601; ეკვადორის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 1587; საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 1152(1); იტალიის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 1384; ლიტვის სამოქალაქო კოდექსი 6.73(2), პარაგვაის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 459; პერუს სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 1346; პოლონეთის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 484(2); რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 333(1); უზბეკისტანის მუხ. 326.

¹²³ ალჟირის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 184(2); ეგვიპტის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 224(2); ლიბიის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 227(2); ქუვეითის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 303(2); ყატარის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 266(2); სირიის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 225(2); იემენის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 354(1).

¹²⁴ მსგავსი ფორმულირება გამოიყენება აგრეთვე უნიფიცირებული სამართლის ინსტრუმენტებშიც: უნიდრუას სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების (PICC) მუხ. 7.4.13(2); („აშკარად მაღალი“); უნიტრალის წესები (UNCITRAL Rules), 8, („არსებითად არაპროპორციული“).

¹²⁵ პირგასამტეხლოს შემცირების ნორმატიული საფუძვლები იხ: შვეიცარიის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 163(3); ავტრიის სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 1336(2); გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის პარ. 343; მაროკოს სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 264.

¹²⁶ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 420; ესტონეთის ვალდებულებითი სამართლის კანონის მუხ. 162(1); ნიდერლანდების სამოქალაქო კოდექსის მუხ. 6.94(2).

¹²⁷ დაწვრილებით იხ. ქვეთავი *The 'Penalty' Jurisdiction and Freedom of Contract*, ნიგნში: *Halson R., Liquidated Damages and Penalty Clauses, Oxford University Press, 2018, para.4.03-4.12.*

¹²⁸ *Гришин Д.А., Неустойка: теория, практика, законодательство, М., Статут, 2005, 100.*

¹²⁹ პირგასამტეხლო უნდა იყოს დარღვეული ვალდებულების თანაზომიერი. იხ. სუსგ № ას-1015-1287-09, 04.02.2010წ; სუსგ №ას-29-26-2015, 27.03.2015წ. პირგასამტეხლოს მიზანია, კრედიტორის დარღვეული უფლების აღდგენა და არა გამდიდრება. შესაბამისად, პირგასამტეხლო უნდა იყოს ვალდებულების დარღვევის თანაზომიერი და გონივრული. აქედან გამომდინარე სასამართლომ უნდა შეაფასოს პირგასამტეხლოსა და მოვალის მიერ დაშვებული დარღვევით გამონვეული შედეგების თანაფარდობა. სუსგ №ას-619-2024, 12.07.2024წ.

¹³⁰ *იოსელიანი ნ., მოთხოვნის უზრუნველყოფის დამატებითი საშუალებანი (პირგასამტეხლო, ბე, მოვალის გარანტია), სადისერტაციო ნაშრომი, 2021, 87.*

¹³¹ სუსგ № ას-831- 2019, 30.03.2020წ.

თუ პირგასამტეხლო განუხორციელებელი სახელშეკრულებო ინტერესის ეკვივალენტურია, მოსალოდნელი და დარღვეული სახელშეკრულებო ინტერესის დასაბუთება მოვალის მტკიცების ფარგლებში ექცევა. სწორედ ამიტომ პირგასამტეხლოს შემცირება ან გამორიცხვა სწორედ მხარის არსებით/კვალიფიციურ შედავებას მოითხოვს.¹³²

„საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 420-ე მუხლი ითვალისწინებს სასამართლოს მიერ პირგასამტეხლოს ოდენობის შემცირების შესაძლებლობას. პირგასამტეხლოს შემცირებისას სასამართლო მხედველობაში იღებს მხარის ქონებრივ მდგომარეობასა და სხვა გარემოებებს, კერძოდ, იმას, თუ როგორია შესრულების ღირებულების, მისი შეუსრულებლობითა თუ არაჯეროვანი შესრულებით გამოწვეული ზიანის თანაფარდობა პირგასამტეხლოს ოდენობასთან. პირგასამტეხლოს შეუსაბამობის კრიტერიუმად, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, შეიძლება ჩაითვალოს ისეთი გარემოებები, როგორიცაა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირგასამტეხლოს შეუსაბამოდ მაღალი პროცენტი, პირგასამტეხლოს თანხის მნიშვნელოვანი გადაჭარბება ვალდებულების შეუსრულებლობით გამოწვეულ შესაძლო ზიანზე, ვალდებულების შეუსრულებლობის ხანგრძლივობა და სხვა.“¹³³

შეუსაბამოდ მაღალი პირგასამტეხლოს მოცულობის განსაზღვრაში ერთ-ერთ მთავარ გარემოებას წარმოადგენს ვალდებულების დარღვევით დამდგარ ზიანთან პირგასამტეხლოს თანხის პროპორციულობა.¹³⁴ სასამართლო პირგასამტეხლოს თანხას შეუსაბამოდ მაღალ ოდენობად აფასებს არა მისი გაანგარიშების ფორმის თუ თანხობრივი მოცულობიდან გამომდინარე, არამედ შეთანხმებული თანხის გადაჭარბებული შეუსაბამობის გამო ვალდებულების შეუსრულებლობით ან არაჯეროვანი შესრულებით დამდგარ შედეგებთან.¹³⁵ პირგასამტეხლოს გონივრულობის შეფასებისას ზიანის არსებობა თუ არარსებობა არ არის გადამწყვეტი ფაქტორი,¹³⁶ არამედ მნიშვნელობას იძენს სახელშეკრულებო ინტერესის რღვევის მასშტაბი.

¹³² პირგასამტეხლოს შემცირებაზე სასამართლო მსჯელობს მხარის მოთხოვნის შესაბამისად, დაინტერესებული მხარის – მოპასუხის მიერ მითითებულ ფარგლებში და მხოლოდ ამგვარი წინაპირობის არსებობისას, პირგასამტეხლოს ოდენობის მართლზომიერება-არამართლზომიერებასთან დაკავშირებული ფაქტების შეფასების შემდეგ, სასამართლოს შეუძლია, გამოიყენოს დისკრეცია, რაც შეუსაბამოდ მაღალი პირგასამტეხლოს ოდენობის შემცირებას გულისხმობს. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი, რაც პირგასამტეხლოს პრაქტიკული შეფასების მიზნებს ემსახურება, მდგომარეობს იმაში, რომ პირგასამტეხლოს შემცირებაზე უფლებამოსილი სუბიექტი – სასამართლო, პირგასამტეხლოს მართლზომიერებისა და ლეგიტიმურობის შეფასებას მხოლოდ მხარეთა მიერ შეჯიბრებითობის ფარგლებში პირგასამტეხლოს შემცირების მოთხოვნისა და შესაბამისი მტკიცებულებების წარდგენის პრობებში იწყებს. იხ. სუსგ №ას-354-2021, 25.06.2021 წ.

¹³³ სუსგ № ას-1144-1090-2014, 23.02.2015წ.

¹³⁴ *Graziano Th. K., Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology*, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 458; იხ. ასევე, *იოსელიანი ნ.*, მოთხოვნის უზრუნველყოფის დამატებითი საშუალებანი (პირგასამტეხლო, ბე, მოვალის გარანტია), სადისერტაციო ნაშრომი, 2021, 86.

¹³⁵ სუსგ-ები №ას-485-2024, 28.06.2024წ.; №ას-144-140-2016, 19.04.2016წ.; №ას-327-2019, 27.05.2019წ.; №ას-825-2019, 5.09.2019წ.; №ას-1511-2018, 26.03.2019წ. სუსგ № ბს-302-285 (კ-07), 31.01.2008წ., იხ. ასევე, *Smith J., Smith and Thomas, A Casebook on Contract*, 10th ed., London, Sweet & Maxwell, 1996, 622. ფრანგულ სამართალში მოსამართლეს აქვს უფლებამოსილება მხარის მოთხოვნით ან საკუთარი ინიციატივით შეამციროს ან გაზარდოს პირგასამტეხლოს ოდენობა (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1152 (2) მუხლი). იხ. *Jansen N., Rademacher L. in: Koziol H., Wilcox V. (eds), Punitive Damages, Common Law and Civil Law Perspectives*, Springer, Wien, New York, 2009, 57, para.7. მაგალითად, სასამართლო პრაქტიკაში მოსამართლე საკუთარი ინიციატივით ან მხარის მოთხოვნით შეამცირებს პირგასამტეხლოს თუ ის სამჯერ აღემატება დამდგარ ზიანს. იხ. *Graziano Th. K., Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology*, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 490, შემდგომი მითითებით: *Cour de Cassation*, 04.07.2018, № 17-21.071.

¹³⁶ *RG HRR 1931, 1126; 1932, 1645; BGH LM § 339 Nr 2*, მითითებულია: *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.3. იხ. ასევე, № ას-106-2022, 15.11.2022წ

ასევე მცირე ოდენობის ზიანი ან მოვალის მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა იმთავითვე არ განაპირობებს შემცირების უპირობო აუცილებლობას.¹³⁷ მოვალის მიერ ვალდებულების დარღვევამდე განხორციელებული ნაწილობრივი შესრულების მასშტაბი ასევე გასათვალისწინებელია პირგასამტეხლოს ოდენობის შეფასების პროცესში.¹³⁸

„პირგასამტეხლოს ოდენობის შემცირებისას ყურადღება ექცევა რამდენიმე გარემოებას. მათ შორის: ა) პირგასამტეხლოს, როგორც სანქციის ხასიათის მქონე ინსტრუმენტის ფუნქციას, თავიდან აიცილოს დამატებით ვალდებულების დამრღვევი მოქმედებები; ბ) დარღვევის სიმძიმესა და მოცულობას¹³⁹ და კრედიტორისათვის წარმოქმნილი საფრთხის ხარისხს; გ) ვალდებულების დამრღვევი პირის ბრალეულობის ხარისხს¹⁴⁰; დ) პირგასამტეხლოს ფუნქციას, მოიცვას თავის თავში ზიანის ანაზღაურება. პირგასამტეხლოს ოდენობაზე მსჯელობისას გასათვალისწინებელია მოვალის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობის ხანგრძლივობა¹⁴¹.“¹⁴²

პირგასამტეხლოს ოდენობის შემცირებისას სხვადასხვა ფაქტორებთან ერთად გასათვალისწინებელია კრედიტორის ინტერესი ვალდებულების შესრულებაში, ასევე დარღვევის სიმძიმისა და დაკისრებული პირგასამტეხლოს, მოვალეზე მოხდენილი ეფექტის, პროპორციულობა¹⁴³.

საბოლოო ჯამში კრედიტორისა და მოვალის ინტერესთა ბალანსის შეფასება მოსამართლის დისკრეციას, რომელიც იმ სადამფუძნებლო პრინციპის აღირებით უნდა განხორციელდეს, რომ პირგასამტეხლო ემსახურება უფლებამოსილი პირის/კრედიტორის ინტერესების განხორციელებას მოვალეზე ლეგიტიმური ზემოქმედების მოხდენით.¹⁴⁴

¹³⁷ RG 103, 99; RG Recht 1912, 1759; nachdrücklich BGH NJW 1984, 919, 920, მითითებულია: *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.3.

¹³⁸ Saarbrücken EnWZ 2015, 127 Rn 150, მითითებულია: *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.3.

¹³⁹ *Saidov D., Cunnington R.*, Contract Damages, Domestic and International Perspectives, Oxford and Portland, Oregon, 2008, 257.

¹⁴⁰ იხ. მაგალითად, სუსგ № ას-537-537-2018, 15.02.2019წ.

¹⁴¹ *Staudinger/Kaduk § 339, 55 m. N.*, მითითებულია: *Horn N. in: Heymann S.G.*, HGB, Band 4, Viertes Buch, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1990, §348, Rn.6. იხ. ასევე, *Saidov D., Cunnington R.*, Contract Damages, Domestic and International Perspectives, Oxford and Portland, Oregon, 2008, 257.

¹⁴² სუსგ № ას-1144- 1090-2014წ., 23.02.2015წ.

¹⁴³ BGH NJW 1994, 45, 47; 1983, 941, 942f; NJW-RR 2002, 608, მითითებულია: *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.3. იხ. ასევე, *Halson R.*, Liquidated Damages and Penalty Clauses, Oxford University Press, 2018, para 2.48-2.51. მაგალითად, სამშენებლო სამუშაოების შემსრულებელი სუბიექტისთვის დაკისრებული პირგასამტეხლო, რომელიც აღემატებოდა შესრულების ღირებულების 5%-ს, სასამართლომ მიიჩნია არაგონივრულად და დისკრიმინაციულად, მიუხედავად იმისა, რომ სტანდარტული პირობა შეთანხმებული იყო გამოცდილ ბიზნეს სუბიექტებს შორის. იხ. BGH, January 23, 2003 – VII ZR 210/01. იხ. პირგასამტეხლოს შემცირების პროცესში შესასრულებელი ვალდებულების ფასისა და პირგასამტეხლოს ოდენობის თანაფარდობის მნიშვნელობის შესახებ იხ. საქმე. *Dunlop Pneumatic Tyre Co Ltd v New Garage & Motor Co Ltd [1915] AC 79 (HL) 87 (Lord Dunedin)*. როდესაც შესრულების ფასსა და პირგასამტეხლოს შორის თანაფარდობა მნიშვნელოვნად დარღვეულია, ეს შეიძლება მიუთითებდეს იმაზე, რომ პირგასამტეხლოზე შეთანხმება პროცედურული უსამართლოს პირობებში განხორციელდა, კერძოდ მხარეთა შორის ხელშეკრულების შინაარსზე მოლაპარაკების არათანაბარი ძალაუფლების პირობებში. იხ. *Philips Hong Kong Ltd v The AG of Hong Kong (1993) 61BLR41 (PC) 57–8 relying on AMEV UDC Finance Ltd v Austin (1986) 162 CLR 170 (High Court of Australia)*, მითითებულია: *Rowan S.*, Remedies for Breach of Contract, A comparative Analysis of the Protection of Performance, Oxford University Press, 2012, 188.

¹⁴⁴ Vor § 339 Rn 1; Frankfurt GRUR-RR 2004, 375, მითითებულია: *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.3.

ცალკეულ შემთხვევაში სახელშეკრულებო პირგასამტეხლოს უსაფრთხოების მიზანს ასევე შეუძლია მთლიანად გამორიცხოს შემცირება¹⁴⁵. თუმცა, უნდა აღინიშნოს რომ პირგასამტეხლოს შემცირების სასამართლოსეული უფლებამოსილების მდგენელი ნორმის¹⁴⁶ მოქმედების ფარგლებში მნიშვნელოვნად შემოდის მოვალის დაცვის ლეგიტიმური მიზანიც. კერძოდ, კრედიტორის უფლებათა განხორციელების მასშტაბი ექცევა სასამართლოს განხილვის ქვეშ. ეს განსაკუთრებით შეეხება იმ შემთხვევას, როდესაც კრედიტორი ითხოვს მოვალის დასჯას.¹⁴⁷ მოცემულ შემთხვევაში ინტერესთა თანაფარდობის ანალიზისას სამოსამართლო დისკრეცია საკმაოდ ფართოა. კერძოდ მხედველობაში მიიღება ფაქტობრივი და ეკონომიკური გარემოებების ცვლილება სასამართლო გადაწყვეტილების მიღებამდე პერიოდში.¹⁴⁸

შემცირებისთვის მნიშვნელოვანი გარემოებების მტკიცების ტვირთი ეკისრება მოვალეს, თუმცა თუ პირგასამტეხლო მხარეთა შეთანხმების მიხედვით, ცალმხრივად განსაზღვრულია კრედიტორის მიერ,¹⁴⁹ მაშინ ამ უკანასკნელს ეკისრება პირგასამტეხლოს ოდენობის სამართლიანად და გონივრულად განსაზღვრულობის მტკიცების ტვირთი, რამეთუ ხელშეკრულების ერთი მხარის მიერ პირობის დადგენისას აღნიშნული სახელშეკრულებო დათქმა ექცევა „საეჭვოობის რუხ ზონაში“ და ექვემდებარება სასამართლოს კონტროლს. მტკიცების ტვირთის შებრუნება განპირობებულია იმ ფაქტორით, რომ ცალმხრივად დადგენილი სახელშეკრულებო პირობის სადავოობის რისკი ამ პირობის მდგენელ მხარეზე გადადის.¹⁵⁰

პირგასამტეხლოს გონივრულობაზე მსჯელობისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ის ფაქტორი, რომ სასამართლოს ლმობიერების მოლოდინმა არ გააქარწყლოს პირგასამტეხლოს სამართლებრივი უსაფრთხოების ფუნქცია და დაცვის გარეშე არ დატოვოს კრედიტორის ლეგიტიმური, დაცვის ღირსი ინტერესები.¹⁵¹

პირგასამტეხლოს გადახდით მოვალე კარგავს შემდგომში პირგასამტეხლოს შემცირების მოთხოვნის უფლებას, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მოვალემ ნების გამოვლენით დაიტოვა პირგასამტეხლოს შემცირების მოთხოვნის უფლება.¹⁵²

თუ მოვალემ განახორციელა პირგასამტეხლოს ნაწილის გადახდა, მაშინ ნაგულისხმევად ივარაუდება, რომ მან დაიტოვა გადაუხდელ ნაწილთან მიმართებით მისი შემცირების მოთხოვნის უფლება. ამდენად, შემცირება შეიძლება გავრცელდეს უკვე გადახდილ ნაწილზეც.¹⁵³

პირგასამტეხლოს შემცირების მექანიზმი გამოიყენება მაშინ, როდესაც შეთანხმება პირგასამტეხლოზე იმთავითვე ნამდვილია. ამდენად, პირგასამტეხლოს ოდენობის შემცირებამ-

¹⁴⁵ BGH 5, 133, 136f, *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.3.

¹⁴⁶ გსკ-ის § 343, სსკ-ის 420-ე მუხლი.

¹⁴⁷ Pal/Grüneberg Rn 7, მითითებულია: *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.4. ხშირად, წმინდა სადამსჯელო ფუნქცია პირგასამტეხლოს აქვს მაშინ, როდესაც ის თანაარსებობს ზიანის ანაზღაურებასთან ერთად კუმულაციურად. იხ. *Horn N. in: Heymann S.G.*, HGB, Band 4, Viertes Buch, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1990, §348, Rn.8.

¹⁴⁸ *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.4.

¹⁴⁹ სსკ-ის 325-ე მუხლი.

¹⁵⁰ *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.5, შემდგომი მითითებით: *Lindacher W.F.*, Phänomenologie der Vertragsstrafe, Athenaeum Verlag, Frankfurt-Main, 1972, 82ff.

¹⁵¹ შედარება BGH NJW 1984, 919, 921, მითითებულია: *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.2.

¹⁵² *Staud/Rieble Rn 187*, მითითებულია: *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.2.

¹⁵³ *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.6a.

დე, პრიორიტეტულად უნდა შეფასდეს პირგასამტეხლოს დათქმის ნამდვილობა – იურიდიული ძალმოსილება. შეუსაბამოდ მაღალი პირგასამტეხლო თავისთავად ბათილად არ აქცევს მას.¹⁵⁴

პირგასამტეხლოს შემცირებამდე, პრიორიტეტულია ასევე მისი (პირგასამტეხლოს) ნამდვილობის შემოწმება კეთილსინდისიერების უზოგადეს პრინციპთან, უფლების არაკეთილსინდისიერად გამოყენების აკრძალვის მოთხოვნასთან კავშირში. მაგალითად შეიძლება მოყვანილ იქნეს შემთხვევა, როდესაც პირგასამტეხლო ეკონომიკური განადგურების საფრთხეს უქმნის მოვალეს. აღნიშნული წინაპირობების არსებობამ შეიძლება საერთოდ გამორიცხოს პირგასამტეხლოს მოქმედება.¹⁵⁵ ამდენად, პირგასამტეხლოს ნამდვილობის შეფასება არ შედის სსკ-ის 420-ე მუხლის (ანალოგიურად გსკ-ის §343-ის) რეგულირების სფეროში.

იმ შემთხვევაში როდესაც ხელშეკრულების თანახმად, პირგასამტეხლოს განსაზღვრა მინდობილია კრედიტორზე ან მესამე პირზე, მაშინ კონკურენცია წარმოიშობა პირგასამტეხლოს შემცირების ინსტიტუტსა და მესამე პირის მიერ პირობის ცალმხრივად განსაზღვრის მექანიზმის გამოყენებას შორის.¹⁵⁶ მოცემულ შემთხვევაშიც პირგასამტეხლოს ოდენობის შემცირების შეფასებამდე, პრიორიტეტულად შესამოწმებელია პირგასამტეხლოს კრედიტორის/მესამე პირის მიერ ცალმხრივად განსაზღვრისას რამდენად დაცულია სამართლიანობის მოთხოვნები.¹⁵⁷ თუმცა, თუ დადგინდა, რომ პირობა სამართლიანად განისაზღვრა კრედიტორის/მესამე პირის მიერ რამდენად გონივრულია სამართლიანად განსაზღვრული პირგასამტეხლოს შემცირებაზე მსჯელობა? აღნიშნული საკამათოა, რამდენადაც სამართლიანობისა და თანასწორობის მოთხოვნების პრაქტიკული გამიჯვნა შეუძლებელია.¹⁵⁸

2. სუსტი მხარისა და მენარმის მიერ შეთანხმებული პირგასამტეხლოს შემცირება

პირგასამტეხლოს რეგულირების საჭიროება განსაკუთრებით გამოკვეთილია მხარეთა შორის მოლაპარაკებისა და ხელშეკრულების შინაარსობრივი კონტროლის არათანაბარი შესაძლებლობების – უთანასწორო მოლაპარაკების ძალაუფლების არსებობისას. მოლაპარაკების პროცესის მართვის არაპროპორციული ძალმოსილება შეიძლება ასევე ჰქონდეთ იურიდიულ პირებსაც, რომელთა შორის მაგალითად, ერთი მხარე მულტინაციონალური კომპანიაა და მეორე – მცირე საწარმო, ნაკლები ფინანსური სიმძლავრითა თუ გამოცდილებით. ეკონომიკური თვალსაზრისით სუსტი მენარმე გარიგების დადების ინტერესის სანაცვლოდ შესაძლებელია დათანხმდეს არაგონივრულად მძიმე პირგასამტეხლოს, რამეთუ ხელშეკრულების დადების ეტაპზე ხშირია ვალდებულების დაუღვევლობის რწმენა მოვალის მხრიდან და, ამავდროულად, დიდია სარგებლიან გარიგებაში (მისი შესრულების შემთხვევაში) კონტრაქტორების

¹⁵⁴ Lindacher W.F., Phänomenologie der Vertragsstrafe, Athenaeum Verlag, Frankfurt-Main, 1972, 100ff, მითითებულია: Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.1.

¹⁵⁵ BGH NJW 1998, 1144, 1147, მითითებულია: Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.1b.

¹⁵⁶ სსკ-ის 420-ე მუხლი, გსკ-ის § 343, სსკ-ის 325-ე მუხლი და გსკ-ის §315 (3), § 319. იხ. Horn N. in: Heymann S.G., HGB, Band 4, Viertes Buch, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1990, §348, Rn.9.

¹⁵⁷ Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.2.

¹⁵⁸ vgl zB BGH NJW 1994, 45, 46, მითითებულია: Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 343, Rn.2.

სურვილი.¹⁵⁹ ეკონომიკური ქვემდებარეობის¹⁶⁰ ფაქტორი, რომელიც სუსტი მხარისთვის სარგებლის მიღების განსაკუთრებული დანტერესებით ფორმირდება, არათანაბრობის ელფერს ძენს ურთიერთობას და, შესაბამისად, აძლიერებს მოვალის დაცვითი მექანიზმებით აღჭურვის საჭიროებას.¹⁶¹ მოვალის დაცვის აუცილებლობა იკვეთება მაშინაც, როდესაც „სუსტი“ მხარე¹⁶² ეკონომიკური წნეხის ქვეშ იღებს გადაწყვეტილებას, მაღალ პირგასამტეხლოზე თანხმობით, დააზღვიოს ჯეროვანი შესრულება მძლავრი კონტრაქტის მიმართ.¹⁶³ ამრიგად, მოვალის დაცვის მიზანი გასცდა ხელშეკრულებაში ფიზიკური პირის, როგორც სუსტი მხარის, მონაწილეობის შემთხვევებს და დაფარა ხელშეკრულების შინაარსობრივ კონტროლში თანაბარი ინფორმირებულობის ხარისხითა და მოლაპარაკების შესაძლებლობით ჩართულ იურიდიულ პირთა შორის ურთიერთობები.

გერმანიის სავაჭრო კოდექსის 348 (8)-ე და § 75C-ე პარაგრაფების თანახმად, გსკ-ის 343-ე პარაგრაფით გათვალისწინებული პირგასამტეხლოს შემცირების შესაძლებლობა არ ვრცელდება კომერციულ სექტორში, მევაჭრეებს შორის მათი ბიზნეს საქმიანობის ფარგლებში წარმოშობილ სახელშეკრულებო ურთიერთობებში ვალდებულების დარღვევისთვის გათვალისწინებულ ჯარიმებზე.¹⁶⁴ პირგასამტეხლოს შემცირება გამოირიცხება თუ მევაჭრის სტატუსი აქვს სულ მცირე მოვალეს¹⁶⁵ და ამასთან, ხელშეკრულების დადების დროს და არა

¹⁵⁹ *Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenger I. (Series Editor), 2011, 52.*

¹⁶⁰ მხარეთა შორის ქვემდებარეობისა და მოლაპარაკების შეზღუდული შესაძლებლობის (პირგასამტეხლოს შეთანხმებისას გარიგების შინაარსობრივი კონტროლის არარსებობა) არსებობის პირობებში სუსტი მხარის განსაკუთრებული დაცვის საჭიროებაზე მიუთითებს შვედეთის კომერციული კოდექსი (36-ე მუხლის მე-2 ნაწილი).

¹⁶¹ ეკონომიკური ქვემდებარეობა ორგანიზაციულ სუბორდინაციასთან ერთად არის დასაქმებულის სუსტ მხარედ მიჩნევის ერთ-ერთი საფუძველი შრომითსამართლებრივ ურთიერთობაში. იხ. *Rosioru F., The Changing Concept of Subordination, 1-30* <https://mta-pte.ajk.pte.hu/downloads/felicia_rosioru.pdf> [24.08.2024]; *Arthurs H.W., Labour Law as the Law of Economic Subordination and Resistance: A Counterfactual, Osgoode CLPE Research Paper 10/2012 Vol. 08 No. 03 (2012), 1-16,* <<https://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1009&context=clpe>> [24.08.2024].

¹⁶² *მესხიშვილი ქ., პირგასამტეხლო (თეორიული ასპექტები, სასამართლო პრაქტიკა),* <http://www.library.court.ge/upload/pirgasamtekhlo_k.meskhishvili.pdf>, მითითებულია: *ჭანტურია ლ. (რედ.), სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი III, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2019, 65.*

¹⁶³ *Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenger I. (Series Editor), 2011, 52.*

¹⁶⁴ იხ. *Graziano Th. K., Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 472.* საერთო სამართლის სისტემაში, მართალია, ხორციელდება პირგასამტეხლოს ოდენობის რეგულირება მენარმეებს შორის დადებულ ტრანზაქციებში (B2B გარიგებები), თუმცა კი სასამართლოს ინტერვენციის როლი კომერციულ ურთიერთობებში მაინც მინიმალური რაოდენობისაა პირგასამტეხლოს მოდიფიცირების ნაწილში. აღნიშნულს სასამართლოები მოქნილად ახორციელებენ იმ გზით, რომ შეთანხმებული პირგასამტეხლო კვალფიცირდება არა როგორც აღუსრულებელი საჯარიმო სანქცია, არამედ წინასწარ განსაზღვრული (ლიკვიდირებული) ზიანის ამსახველი დატემა, რომელიც აღსრულებადია. იხ. *Miller L., Penalty Clauses in England and France: A Comparative Study, 53 ICLQ, 2004, 79,* მითითებულია: *Dannemann G., Vogenauer S., The Common European Sales Law in Context, Interactions with English and German Law, Oxford University Press, 2013, 462.* საჯარიმო პირგასამტეხლოსა და წინასწარ განსაზღვრული საჯარაუდო ზიანის დატემების (liquidated damages clause) ურთიერთმიმართებაზე მსჯელობა იხ. ასევე, საქმეში: *Dunlop Pneumatic Tyre Company, Limited v. New Garage and Motor Company, Limited, July 1, 1914.* საჯარიმო დატემების კრიტიკა ეკონომიკურ ჭრილში იხილეთ ნაშრომში: *Hatzis A., Having the Cake and Eating It Too: Efficient Penalty Clauses in Common and Civil Contract Law, International Review of Law and Economics 22, 2002, 381-406.*

¹⁶⁵ *Steimle V., Dornieden G. in: Röhrich V., Graf von Westphalen F., Haas U., HGB, 5. Aufl., ottoschmidt, 2019, § 348, Rn.7.* აღნიშნული აიხსნება იმით, რომ პირგასამტეხლოს ტვირთი ეკისრება ვალდებულების

ვალდებულების დარღვევის მომენტში. ამ შემთხვევაში კანონმდებლის მიხედულობაა, რომ კომერციულ გარიგებებში მენარმე მოვალე მისი ბიზნეს გამოცდილებიდან გამომდინარე ნაკლებ დაცვას იმსახურებს და მეტად გასათვალისწინებელია საზოგადოების დაცვის ინტერესი და ნდობა მენარმე სუბიექტის საიმედოობასთან დაკავშირებით.¹⁶⁶ ამდენად, მოვალის კომერციულ სფეროში დაგროვილი ცოდნა-გამოცდილება და ვალდებულებებთან გამკლავების უნარი მხედველობაში მიიღება იმით, რომ კრედიტორს აქვს უფლება დადოს ხელშეკრულება პირგასამტეხლოზე, რომლითაც ზენოლა მოახდინოს ბიზნეს კონტრაქტზე ვალდებულების დარღვევის პრევენციის მიზნით.¹⁶⁷ მიუხედავად იმისა, რომ გერმანულ სამართალში მევაჭრეებს შორის ურთიერთობებში არ გამოიყენება გსკ-ის 343-ე პარაგრაფით გათვალისწინებული პირგასამტეხლოს შემცირების შესაძლებლობა, სახელშეკრულებო პირგასამტეხლო ბათილად შეიძლება შეფასდეს ამორალურობის გამო (გსკ-ის § 138), კანონის დადგენილ მოთხოვნებთან შეუსაბამობის (გსკ-ის § 134) და კეთილსინდისიერების პრინციპთან (გსკ-ის §242) წინააღმდეგობის საფუძვლით^{168, 169}.

მენარმეებს უფლება აქვთ სახელშეკრულებო ავტონომიის ფარგლებში შეთანხმდნენ პირგასამტეხლოს მესამე პირის (მაგ. სასამართლოს) მიერ შემცირების შესაძლებლობაზე.¹⁷⁰ ამდენად, გერმანიის სავაჭრო კოდექსის §348 ზღუდავს მხოლოდ გსკ-ის §343-ის გამოყენებას და უცვლელად ტოვებს ბათილობის კანონით გათვალისწინებული საფუძვლების მოქმედებას. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ პირგასამტეხლოს ბათილობისთვის ჯარიმის არაპროპორციული ოდენობის გარდა, უნდა არსებობდეს დამატებითი გარემოებები, რადგან გერმანიის სავაჭრო კოდექსის §348-ის მიხედვით, მხოლოდ თანხა არ წარმოადგენს შემცირების საფუძველს. ასევე მხედველობაში მიიღება ბათილობა ფორმის დაუცველობის (გსკ-ის §126) გამო. მაგალითად, თუ პირგასამტეხლოს დაპირება დაკავშირებულია უძრავი ქონების გარიგებასთან (გსკ-ის §313). თუ ძირითადი ვალდებულება ბათილია ფორმადაუცველობის გამო, ბათილი იქნება

დამრღვევ მხარეს. ამდენად, პირგასამტეხლოს შემცირების შესაძლებლობა, რომელიც მიზნად ისახავს მოვალის დაცვას არაგონივრული ოდენობის პირგასამტეხლოსგან, არ გავრცელდება სამენარმეო სუბიექტის სტატუსის მქონე მოვალეზე.

¹⁶⁶ Horn N. in: *Heymann S.G.*, HGB, Band 4, Viertes Buch, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1990, §348, Rn.12. გამონაკლისია OHG და KG საზოგადოებათა მენილეები, რომლებიც თავისთავად არ არიან მევაჭრეები. იხ. იქვე, Rn. 13.

¹⁶⁷ Schlegelberger/Hefermehl, §348 Rz. 23, მითითებულია: *Steimle V., Dornieden G. in: Röhricht V., Graf von Westphalen F., Haas U.*, HGB, 5. Aufl., otoschmidt, 2019, § 348, Rn.1.

¹⁶⁸ მაგალითად, კეთილსინდისიერების პრინციპის ძალით შესაძლებელია შემცირდეს პირგასამტეხლო მენარმეთა შორის ურთიერთობაში, თუ პირგასამტეხლოს ოდენობა მკვეთრად შეუსაბამოა ვალდებულების დარღვევის ხარისხთან ან რეალურად კრედიტორის ინტერესების მნიშვნელოვანი ხელყოფა არ არის სახეზე. იხ. BGH v. 17.7.2008 – IZR168/05, GRUR 2009, 181, მითითებულია: *Steimle V., Dornieden G. in: Röhricht V., Graf von Westphalen F., Haas U.*, HGB, 5. Aufl., otoschmidt, 2019, § 348, Rn.13, 14.

¹⁶⁹ Horn N. in: *Heymann S.G.*, HGB, Band 4, Viertes Buch, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1990, §348, Rn.16. დამატებით იხ. *Graziano Th. K.*, Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 477. ასევე, შოტლანდიური სამართლის კომისია განმარტავს, რომ სახელშეკრულებო თავისუფლების შეზღუდვა უნდა შემოიფარგლოს იმ შემთხვევებით, როდესაც საჯარიმო თანხა უჩვეულოდ მაღალია და მისი დაკისრება – კეთილსინდისიერების პრინციპის საწინააღმდეგოა, მითითებულია წიგნში: *Scottish Law Commission, Penalty Clauses*, 9, წიგნში: *Hachem P.*, Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenger I. (Series Editor), 2011, 86.

¹⁷⁰ *Steimle V., Dornieden G. in: Röhricht V., Graf von Westphalen F., Haas U.*, HGB, 5. Aufl., otoschmidt, 2019, § 348, Rn.10.

პირგასამტეხლოზე შეთანხმებაც მისი აქცესორული ბუნებიდან გამომდინარე.¹⁷¹ ასევე პირგასამტეხლოს ნამდვილობისთვის გათვალისწინებული წერილობითი ფორმის დაუცველობა (გსკ-ის § 317) თავისთავად განიხილება მისი ბათილობის საფუძვლად. გარდა ამისა, შეუსაბამოდ მაღალი პირგასამტეხლო შეიძლება სტანდარტული პირობების არსებობისას გაუქმდეს გსკ-ის § 307-ის (შინაარსის გონივრულობის შემოწმება) ძალით, როდესაც ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები სამართლებრივი ძალის არმქონეა მაშინ, თუ ისინი კეთილსინდისიერების პრინციპის მოთხოვნების სანინააღმდეგოდ შეუსაბამოდ საზიანოა შემთავაზებლის ხელშემკვრელი მხარისათვის. შეუსაბამო ზიანი შეიძლება ასევე წარმოიშვას იქედან, რომ პირობა არ იყოს ნათელი და გასაგები.

ამასთან, ზიანისა და სახელშეკრულებო პირგასამტეხლოს კუმულაცია აკრძალულია კომერციულ სატრანსპორტო გარიგებებში.¹⁷² ასევე, ბრალისგან დამოკიდებული პირგასამტეხლოს განსაზღვრა ნებადართულია თუ მას ამართლებს განსაკუთრებული პატივსაღები გარემოებები.¹⁷³

გარდა ამისა, გერმანიის სავაჭრო კოდექსის § 348 არ აუქმებს გარიგების საფუძვლის მოშლისას, ხელშეკრულების ადაპტაციის (შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების) შესაძლებლობას¹⁷⁴ (რა ნაწილშიც შეიძლება განხორციელდეს პირგასამტეხლოს მოდიფიცირებაც).

მართალია, სსკ-ში არ არსებობს გერმანიის სავაჭრო კოდექსის § 348-ის და § 75c-ის ანალოგიური ნორმატიული დებულებები, თუმცა ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში მაინც ვხვდებით მოვალის სამენარმეო სტატუსის გათვალისწინებას პირგასამტეხლოს ოდენობის შემცირებაზე მსჯელობისას. კერძოდ, სასამართლო იღებს მხედველობაში პირგასამტეხლოს მოვალის ბიზნესის წარმოების გამოცდილებას და წინდახედულობის ხარისხს, რომლითაც სამენარმეო სუბიექტს პირგასამტეხლოს შეთანხმების პროცესში უნდა ეხელმძღვანელა.¹⁷⁵

3. სახელშეკრულებო ინტერესის ფარგლებისა და მისი ხელყოფის ხარისხის მტკიცების ტვირთი

სახელშეკრულებო ინტერესის ხელშეკრულებაში მკაფიოდ განსაზღვრის საფუძველზე მხარეები დასაწყისშივე, შეთანხმებაშივე უნდა მიანიშნებდნენ თუ რომელი ფუნქციაა პირგასამტეხლოს არსში მეტად დომინანტური. თუ სახელშეკრულებო არაფინანსური ხასიათის ინ-

¹⁷¹ Брагинский М.И., Витрянский В.В., Договорное право, Договорное право. Книга первая: Общие положения. 3-е изд., М., Статут, 2011, 482.

¹⁷² BGH v. 11.7.1984 – VIII ZR 35/83, NJW 1985, 56; Ulmer/Brandner/Hensen/Fuchs, §309 Nr. 5 BGB Rz.35, მითითებულია: Steimle V., Dornieden G. in: Röhrich V., Graf von Westphalen F., Haas U., HGB, 5. Aufl., ottschmidt, 2019, § 348, Rn.19.

¹⁷³ GH v. 28.9.1978 – II ZR 10/77, BGHZ 72, 174, 178 ff.; BGH v. 11.7.1984 – VIII ZR 35/83, NJW 1985, 56, 58, მითითებულია: Steimle V., Dornieden G. In Röhrich V., Graf von Westphalen F., Haas U., HGB, 5. Aufl., ottschmidt, 2019, § 348, Rn.19.

¹⁷⁴ Steimle V., Dornieden G. in: Röhrich V., Graf von Westphalen F., Haas U., HGB, 5. Aufl., ottschmidt, 2019, § 348, Rn.12.

¹⁷⁵ სუსგ №ას-1451-1371-2017, 13.11.2018, პუნქტი 18: ამდენად, თუ მხარე აღჭურვილია ადვოკატით, სამენარმეო ურთიერთობებში გამოცდილი სუბიექტია, თავად მენარმეა და ა.შ, ივარაუდება, რომ ასეთ ვითარებაში შეთანხმებული პირგასამტეხლო, თუნდაც, შეუსაბამოდ მაღალი, მხარეთა ნამდვილ ნებას შეესაბამება და შემცირებას არ ექვემდებარება. ამასთან მენარმეში უნდა ვიგულისხმოთ მენარმე ფართო, ზოგადი გაგებით, ე.ი. როგორც კომერციული, ისე არაკომერციული იურიდიული პირი.

ტერესის მაფორმირებელ კონკრეტულ სახელშეკრულებო პირობასთან მიმართებით გათვალისწინებულია პირგასამტეხლო, ეს უკვე გამოკვეთს შესრულების ინტერესის მაკომპენსირებელ ფუნქციას, რომელიც შეიძლება აფართოებდეს ზიანის ანაზღაურების მექანიზმთა სისტემის მიერ მინიჭებულ დაცვის გარანტიებს – ე.ი. ანიჭებდეს მხარეს კომპენსაციას იმ შემთხვევებში, როდესაც ზიანის ანაზღაურების კანონით გათვალისწინებული რეჟიმები შეიძლება არაეფექტიანი აღმოჩნდეს ზიანის ანაზღაურების მაღალი საკანონმდებლო მოთხოვნების ნორმატიული რეალობის გათვალისწინებით.

მიზანშეწონილია ასევე მხარის მიერ ვალდებულების დარღვევის წინაპირობის მტკიცებამ, დარღვევის შინაარსის, საერთო სახელშეკრულები ინტერესის განუხორციელებლობაზე ვალდებულების დარღვევის ზემოქმედების მასშტაბის, ვალდებულების დარღვევის მნიშვნელობის შეფასების ნაწილიც მოიცვას, რაც რამდენიმე მიმართულებით შეიძლება აღმოჩნდეს ეფექტიანი:

1. სახელშეკრულებო ინტერესის შინაარსობრივი ფარგლების მტკიცების ტვირთის კრედიტორზე დაკისრებით, მოვალის მიერ პირგასამტეხლოს ოდენობის შეცილებისას სასამართლოს სახელმძღვანელოდ ექნება კრედიტორის, ე.ი. თავად იმ პირის ხედვა, ნება ვის მიმართაც დაირღვა ვალდებულება, თუ რა ხარისხისაა შეუსრულებლობა და რა მნიშვნელობის მქონე აღმოჩნდა დარღვევა მისთვის სახელშეკრულებო ინტერესის განუხორციელებლობის თვალსაზრისით. ბუნებრივია, სასამართლო მხარის მიერ ვალდებულების დარღვევის ხარისხის შეფასების გარეშეც განმარტავს ხელშეკრულებას და ცდილობს ვალდებულების დარღვევა სახელშეკრულებო ინტერესთან შენონვით შეაფასოს, თუმცა სახელშეკრულებო თავისუფლების პრინციპის მაქსიმალური სტიმულირების მიზნით, უმჯობესია თავად მხარემ წარმოადგინოს სახელშეკრულებო მოლოდინის, ინტერესის და მისი რღვევის ინდიკატორები, რომელიც იქნება სასამართლოს ორიენტირი ხელშეკრულების მიზნის განმარტების პროცესში პირგასამტეხლოს ოდენობის განსაზღვრისთვის. კერძოდ, თუ რა ფარგლებით უნდა იტვირთვის პირგასამტეხლომ ხელყოფილი შესრულების ინტერესის კომპენსირების ფუნქცია (ბუნებრივია, ზიანით კომპენსირებული ნაწილის გათვალისწინებით).
2. რახან მოვალეს ენიჭება პირგასამტეხლოს ოდენობის კვალიფიციური შეცილების უფლება,¹⁷⁶ ხოლო სასამართლოს მისი შემცირების უფლებამოსილება – მნიშვნელოვანია კრედიტორის ვალდებულების დარღვევის ნაწილში წარმოდგენილი შეფასება დარღვევის მნიშვნელობასთან, ხანგრძლივობასთან¹⁷⁷ და დარღვეულ სახელშეკრულებო ინტერესთან მიმართებით, რაც კრედიტორს მისცემს კვალიფიციურ შესაძლებლობას შეამციროს სასამართლოს მიერ პირგასამტეხლოს ოდენობის შემცირების პერსპექტივა. სასამართლოს ხელშეკრულების განმარტების პროცესში სახელმძღვანელოდ ექნება არა მხოლოდ მოვალის კვალიფიციური შეცილება პირგასამტეხლოს ოდენობის არაგონივ-

¹⁷⁶ *მესხიშვილი ქ.*, პირგასამტეხლო, თეორიული ასპექტები, სასამართლო პრაქტიკა, ჟურნ. „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, III გამოცემა, 2014, 23; *იოსელიანი ნ.*, შეუსაბამოდ მაღალი სახელშეკრულებო პირგასამტეხლო და სასამართლოს როლი სამოქალაქო ინტერესების დაცვის სფეროში, თსუ იურიდიული ფაკულტეტი, „სამართლის ჟურნალი, №1, 2016, 63. იხ. ასევე *იოსელიანი ნ.*, პირგასამტეხლო, „საქართველოს ნოტარიატი“, 2-3, 2005, 20.

¹⁷⁷ სუსგ-ები №ას-819-771-2012, 12.09.2012წ.; №ას-270-254-2014, 26.12.2014, №ას-337-315-2017, 22.05.2017, 22.05.2017.

რულობის შესახებ, არამედ კრედიტორის პერსპექტივიდან წარმოჩენილი მისივე სახელშეკრულები ინტერესის რღვევის ხარისხი.

პირგასამტეხლოს შემცირების მოთხოვნა დაკავშირებულია მოვალის კვალიფიციურ შედეგებასთან.¹⁷⁸ მტკიცების ტვირთის სათანადო განხორციელება, ერთი მხრივ, მოვალის მიერ პირგასამტეხლოს არაგონივრულობის თაობაზე და, მეორე მხრივ, კრედიტორის მიერ ვალდებულების დარღვევის მნიშვნელობის, წერილობით შეთანხმებული პირგასამტეხლოს გონივრულობისა და დარღვევასთან ადეკვატურობის შესახებ, სასამართლოს სახელშეკრულებო თავისუფლების ფარგლებში ლეგიტიმური ფარგლებით „შეჭრისო უფლებამოსილებას მიანიჭებს. თუ პირგასამტეხლოს ოდენობის შემცირების მოთხოვნა კვალიფიციური შედეგების ფორმით არ მოხდება, მაშინ სასამართლოს ხელთ აქვს მხოლოდ კრედიტორსა და მოვალეს შორის შეთანხმებით, სახელშეკრულებო თავისუფლებით გამყარებული ნება – მოთხოვნილი პირგასამტეხლოს სახით და კრედიტორის მიერ დასაბუთებული დარღვევა, როგორც პირგასამტეხლოს დაკისრების წინაპირობა.¹⁷⁹

მოსამართლეს პირგასამტეხლოს ოდენობის შემცირების პროცესში სხვადასხვა ფაქტორის გათვალისწინებასთან ერთად აუცილებლად მოეთხოვება, რომ ვალდებულების დარღვევის ხარისხის შეფასება¹⁸⁰ მოახდინოს მხარეთა სახელშეკრულებო ინტერესის განმარტების კონტექსტში. კვალიფიციური შედეგების გარეშე შეუძლებელია დადგინდეს რამდენად არაგონივრული, შეუსაბამოა პირგასამტეხლოს ოდენობა სახელშეკრულებო ინტერესის ხელყოფის მასშტაბთან. ამდენად, როგორც ვალდებულების დარღვევის მნიშვნელობა, სახელშეკრულებო ინტერესის შინაარსისა და ფარგლების განმარტება და დადგენილ პირგასამტეხლოს ოდენობასთან მისი ადეკვატურობა (კრედიტორის მტკიცების ტვირთი), ისე ვალდებულების დარღვევის ხარისხის შეუსაბამობა პირგასამტეხლოს ოდენობასთან არის უმნიშვნელოვანესი შეფასებითი კატეგორიები, რომელზეც თავად მხარეებმა უნდა შეუქმნან მოსამართლეს დასაბუთებული წარმოდგენა და მიანიჭონ მას მხარეთა ნების განმარტების შესაძლებლობა, რაც ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპის მაქსიმიზაციას შეუწყობს ხელს.

მხარე, რომელიც მაღალი ოდენობის პირგასამტეხლოზე თანხმდება, მიანიშნებს მისსავე სანდოობაზე, ჯეროვნად შეასრულოს ვალდებულება და თავიდან აირიდოს ვალდებულების დარღვევა, რაც ხელს შეუწყობს სამოქალაქო ბრუნვის სტიმულირებას, ხელშეკრულებების დინამიურ გაფორმებას და სამოქალაქო ბრუნვის, ვაჭრობის განვითარებას.¹⁸¹ „ინდივიდის სარგებელი კი საზოგადოების კეთილდღეობას ზრდას განაპირობებს“¹⁸². სახელშეკრულებო სამართა-

¹⁷⁸ მესხიშვილი ქ., პირგასამტეხლო (თეორიული ასპექტები, სასამართლო პრაქტიკა), 9-11, <http://www.library.court.ge/upload/pirgasamtekhlo_k.meskhishvili.pdf>, [24.08.2024]. მოვალე პირგასამტეხლოს თანხის უპირობოდ გადახდით არც მის შეუსაბამობას ხდის სადავოდ.

¹⁷⁹ Beatson J., Burrows A., Cartwright J., Anson's Law of Contract, Oxford, 2016, 602.

¹⁸⁰ შეფასებისას მნიშვნელოვანია მოვალის მიერ შესრულებული ვალდებულების მოცულობა. ამას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება იმ შემთხვევაში, როდესაც მოვალემ ხელშეკრულებით იკისრა სხვადასხვა ღირებულებისა და მნიშვნელობის მქონე „ვალდებულებების“ შესრულება. იხ. სუსგ №ას-1031-992-2016, 23.05.2017.

¹⁸¹ Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenger I. (Series Editor), 2011, 107.

¹⁸² Kaldor N., Welfare Propositions of Economics and Inter – Personal Comparisons of Utility, 49 Econ J 549, 1938, 550; Rowan S., Remedies for Breach of Contract, A Comparative Analysis of the Protection of Performance, Oxford University Press, 2012, 4, იხ. ციტირება: Hicks J., The Foundations of Welfare Economics, 49 Econ J., 1939, 696.

ლი კი ორიენტირებულია დაიცვას საზოგადოების კეთილდღეობა სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეთა გონივრულ, ეფექტიან და მართლზომიერ ქმედებათა ნახალისებით. გონივრული და ეფექტიანია ქმედება, რომელიც მიზნად ისახავს სახელშეკრულებო მოლოდინის განხორციელებას, სარგებლიანობას ბრუნვის სხვა მონაწილეთათვის ზიანის მიყენების გარეშე.¹⁸³

VI. ვადაგადაცილების პირგასამტეხლო და მისი კომბინირება მიუღებელ შემოსავალთან წმინდა კომერციული სახელშეკრულებო ინტერესის არსებობისას

განსახილველ გადანყვეტილებაში საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ იმსჯელა საბანკო კრედიტის ხელშეკრულებაში პირგასამტეხლოსა და მიუღებელი შემოსავლის კუმულაციური დაკისრების მიზანშეწონილობაზე და 2023 წლამდე არსებული სასამართლო პრაქტიკისგან განსხვავებით, იგი დაუშვებლად გამოაცხადა.

პირგასამტეხლოს გამოყენების პრაქტიკა ფართოა შესრულების ვადაგადაცილების დარღვევის ტიპთან მიმართებით, რამეთუ პირგასამტეხლოს უდიდესი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს დროში ფიქსირებული¹⁸⁴ ტრანზაქციების¹⁸⁵ და ძლიერი ეკონომიკური ინტერესების უზრუნველსაყოფად (მაგალითად, ის ფართოდ გამოიყენება სამშენებლო ინდუსტრიაში).¹⁸⁶ ამიტომ, შესრულების ვადაგადაცილებისთვის პირგასამტეხლოს განსაზღვრა გამოკვეთს ვალდებულების დროული შესრულების მიმართ კრედიტორის არსებით ინტერესს.

იმის განსაზღვრისთვის, თუ რომელი სახელშეკრულებო ინტერესის ხელყოფას შეესაბამება პირგასამტეხლოს გადახდის მოთხოვნა (მაგალითად, ვადის გადაცილებას, შეუსრულებლობას, ბრალეულ შესრულების შეუძლებლობას, ნაკლიან შესრულებას, დამატებითი ვალდებულების დარღვევას თუ სხვა), მნიშვნელოვანია ხელშეკრულებაში განისაზღვროს ქმედების მასშტაბი ან ვალდებულების დარღვევის ტიპი, რომელსაც უკავშირდება პირგასამტეხლოს გადახდის ვალდებულების წარმოშობა.¹⁸⁷

პირგასამტეხლოსა და ზიანის შეჯამებული დაკისრების დროს პირგასამტეხლო უნდა ემსახურებოდეს კრედიტორის განუხორციელებელი სახელშეკრულებო ინტერესის კომპენსირების ამოცანას¹⁸⁸ და არა მოვალის დასჯის მიზანს. სახელშეკრულებო ინტერესის განმარტება კი მოითხოვს ნებისმიერი ნაგულისხმევი და ლეგიტიმური სახელშეკრულებო ინტერესის გათვალისწინებას. კერძოდ, თუ ზიანის ანაზღაურებით სრულად კომპენსირებულია სახელ-

¹⁸³ Rowan S., Remedies for Breach of Contract, A Comparative Analysis of the Protection of Performance, Oxford University Press, 2012, 4, იხ. ციტირება: Pareto V., Manual of Political Economy, Kelley: New York NY, 1971,

¹⁸⁴ Fixhandelskauf.

¹⁸⁵ Steimle V., Dornieden G. in: Rohricht V., Graf von Westphalen F., Haas U., HGB, 5. Aufl., ottoschmidt, 2019, § 348, Rn.2.

¹⁸⁶ Fikentscher W., Heinemann A., Schuldrecht Allgemeiner und Besonderer Teil, 12., völlig neu bearbeitete Auflage, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, 2022, Rn.142. იხ. ასევე, Graziano Th. K., Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 453.

¹⁸⁷ SG Mannheim 21.1.2015 – S 9 KR 3065/13, juris, მითითებულია: Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 339, Rn. 1. იხ. ასევე, Halson R., Liquidated Damages and Penalty Clauses, Oxford University Press, 2018, para.3.06.

¹⁸⁸ E., Theil S., Contract Enforcement, Specific Performance and Injunctions, Wolters Kluwer Law & Business, 2011, 20-9.

შეკრულებო ინტერესი (როგორც კომერციული, ისე არაკომერციული ხასიათის) და კრედიტორი სრულად ჩაყენებულია ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების კონდიციაში (შესრულების მონეტარული ღირებულებით¹⁸⁹), ამგვარ პირობებში დამატებით დაკისრებულ პირგასამტეხლოს მხოლოდ სადამსჯელო ღონისძიების დანიშნულება რჩება, რომლის რეალიზება უმკაცრეს სასამართლო კონტროლს უნდა დაექვემდებაროს.

განსახილველ საქმეში სასამართლო გადაწყვეტილებით ვალდებულების დამრღვევ მხარეს დაეკისრა კრედიტის ძირითადი თანხის გადაუხდეელი ნაწილის დაბრუნების ვალდებულება, ხელშეკრულების შეწყვეტამდე პერიოდში სარგებლობის პროცენტის და მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურება სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებამდე პერიოდში. სასამართლომ უარყო პირგასამტეხლოს დამატებით, შეჯამებული დაკისრების მიზანშეწონილობა.

მართალია, ზოგადად, ვადაგადაცილებისთვის დაკისრებული პირგასამტეხლო შეესატყვისება ვადიანი შესრულების განუხორციელებელ სახელშეკრულებო ინტერესს და, ამდენად, ის ნებადართულია. თუმცა, თუ დასაბუთებულია ზიანი, რომელმაც დააკომპენსირა როგორც ვადაგადაცილების უარყოფითი შედეგები, ისე მიუღებელი საპროცენტო სარგებელი, მაშინ პირგასამტეხლოს სახელშეკრულებო ინტერესის უზრუნველმყოფი ფუნქცია რეალიზებულად წარმოგვიდგება. კერძოდ, თუ სახელშეკრულებო ინტერესი სრულად განხორციელდება (მართალია დარღვევის მეორეულ სამართლებრივ რეჟიმში) მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურების ფორმით, კუმულაციურად დაკისრებულ პირგასამტეხლოს დარჩება მხოლოდ სადამსჯელო ხასიათი და იქნება ზიანთან ერთად დამატებითი პასუხისმგებლობა, თუმცა არა განუხორციელებელი სახელშეკრულებო ინტერესის სანაცვალგებო. აღნიშნული კი პირგასამტეხლოს ანიჭებს მხოლოდ სადამსჯელო ფუნქციას, რაც კრიტიკულად პრობლემატური შეიძლება აღმოჩნდეს კრედიტორის უსაფუძვლო გამდიდრების დაუშვებლობის პრინციპთან კავშირში.

აღნიშნულ შემთხვევას ეხმიანება საქმის ფაქტობრივი მოცემულობაც. კერძოდ, სასამართლო განმარტავს: „მოცემულ შემთხვევაში, შეგებებული სარჩელის წარმდგენია საბანკო დაწესებულება, რომლის საქმიანობა საბანკო სფეროში სრულიად კონკრეტულ და კანონიერ კომერციულ ინტერესს უკავშირდება, რაც გამოიხატება კრედიტის გაცემასა და აქედან გამომდინარე მოგების მიღებაში, რადგან სესხის ხელშეკრულებისაგან განსხვავებით, რომელიც შეიძლება იყოს სასყიდლიანი ან უსასყიდლო, საბანკო კრედიტის ხელშეკრულება, როგორც წესი, მხოლოდ სასყიდლიანი ფორმით არსებობს...საკასაციო სასამართლო განმარტავს, რომ საბანკო დაწესებულების მხრიდან ნებისმიერ მსესხებელთან საბანკო კრედიტის ხელშეკრულების გაფორმება ხდება იმ მოლოდინით, რომ ბანკი ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ მოგებას მიიღებს. უფრო მეტიც, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, ფული განიხილება როგორც ყველაზე ბრუნვაუნარიანი საგანი, რომლის ფლობაც უპირობოდ იძლევა შემოსავლის მიღების პრეზუმფციას. საბანკო დაწესებულების შემთხვევაში, შემოსავალში შეიძლება ვიგულისხმოთ საპროცენტო განაკვეთი, რაც კრედიტით სარგებლობის გარკვეული ეტაპის დასრულებისას უნდა იყოს გადახდილი. რაც, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს, რომ ბანკმა დაფაროს ის ხარჯები, რაც დაკავშირებულია დეპოზიტზე მოზიდული სხვისი სახსრების პროცენტების გადახდასთან, შესაბამისი მოგების მიღებასთან და სარესურსო ფონდების გაზრდასთან.“

¹⁸⁹ Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., *The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 480.

პირგასამტეხლო ერთი მხრივ მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებაა და, მეორე მხრივ, სამოქალაქო პასუხისმგებლობის სახე.¹⁹⁰ პირგასამტეხლოს გამოყენების წინაპირობაა ვალდებულების ბრალეული დარღვევა,¹⁹¹ აღნიშნული კიდეც ერთხელ მიუთითებს, რომ პირგასამტეხლო არა მხოლოდ მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებაა, არამედ სამოქალაქო პასუხისმგებლობის სახეა, ე.ი. მას აქვს ზიანის მაკომპენსირებელი ფუნქცია.¹⁹²

გერმანულ სასამართლო პრაქტიკასა და იურიდიულ დოქტრინაში არსებობს მოსაზრება, რომ ბრალი, როგორც პირგასამტეხლოს მოთხოვნის კანონისმიერი წინაპირობა, შესაძლებელია გამოირიცხოს მხარეთა სახელშეკრულებო შეთანხმებით¹⁹³ ან მევაჭრეთა შორის ურთიერთობაში გამომდინარეობდეს ბიზნეს სუბიექტის კონკრეტული ფორმიდან¹⁹⁴. ასეთ შემთხვევაში პირგასამტეხლოზე შეთანხმება იღებს საგარანტიო პირობის სახეს.¹⁹⁵ საპირისპიროდ, განზრახი ქცევა პირგასამტეხლოს დაკისრებისთვის შეიძლება საჭირო გახდეს, შეთანხმების სულისკვეთებიდან გამომდინარე. თუმცა ეს შემთხვევა, სავარაუდოდ, იშვიათია კომერციულ გარიგებებში შრომითსამართლებრივი ურთიერთობებისგან განსხვავებით.¹⁹⁶

თუ პირგასამტეხლოს არსში მოაზრებულია მისი პასუხისმგებლობითი ბუნებაც, პასუხისმგებლობა ვერ იქნება იმგვარი, რომელიც გამოიწვევს მხარის უსაფუძვლო გამდიდრებას და ვალდებულების დარღვევით იმავე მეტი სარგებლის მიღებას, ვიდრე ვალდებულების შესრულება უზრუნველყოფდა.

¹⁹⁰ Брагинский М.И., Витрянский В.В., Договорное право, Договорное право. Книга первая: Общие положения. 3-е изд., М., Статут, 2011, 481; Гонгало Б.М., Учение об обеспечении обязательств, М., Статут, 2002, 73. სასამართლოსათვის საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 420-ე მუხლით მინიჭებული დისკრეციული უფლებამოსილება მოითხოვს იმგვარ დასაბუთებას, რომ კრედიტორს სიმბოლურად კი არ მიეკუთვნოს მოვალის მიერ ვალდებულების დარღვევის ფაქტის გამო განცდილი ზიანის ანაზღაურება, არამედ, როგორც კონკრეტულ, ისე განზოგადებულ შემთხვევაში, მოვალეს დაეკისროს პასუხისმგებლობა რეალურად, ფინანსური სახით შეუსრულებელი ვალდებულების გამო. სუსგ №ას-1031-992-2016, 23.05.2017წ.

¹⁹¹ Heinrichs H. in Palandt O., Bürgerliches Gesetzbuch. Verlag C.H. Beck, München. 62. Auflage, 2003, vor §§ 339 ff., Rn. 3; Lindacher W.F., Phänomenologie der Vertragsstrafe, Athenaeum Verlag, Frankfurt-Main, 1972, 83ff; აღნიშნულ მოსაზრებას კერძო ავტონომიიდან გამომდინარე ჰყავს როგორც მხარდამჭერები (BGH NJW 1971, 883; 72, 174, 178 = NJW 1979, 105, 106; 82, 398, 402 = NJW 1982, 759, 760; NJW-RR 1997, 686, 688; MDR 1997, 439, 440; NJW 1998, 3488; Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 339, Rn. 6.), ისე მოწინააღმდეგენი (მაგ. Lindacher W.F., Phänomenologie der Vertragsstrafe, Athenaeum Verlag, Frankfurt-Main, 1972, 90f).

¹⁹² პირგასამტეხლოს წინაპირობად ბრალეულობის მოაზრება გამომდინარეობს ბრალეული პასუხისმგებლობის ზოგადსახელშეკრულებო პრინციპიდან (გსკ-ის §276 (1)). ანალოგიურად, სსკ-ის 395-ე მუხლი და 394-ე (1) მუხლი ადგენს ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპის. მოვალემ უნდა ამტკიცოს ბრალის გამომრიცხველი გარემოებების არსებობა (გსკ-ის § 280 (I) (2)). მოვალე ასევე პასუხისმგებელია მესამე პირის ან წარმომადგენლის ქმედებისთვის, რომელსაც იყენებს საკუთარი ვალდებულების შესასრულებლად (გსკ-ის §278 და ანალოგიურად სსკ-ის 396-ე მუხლი). იხ. Horn N. in: Heymann S.G., HGB, Band 4, Viertes Buch, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1990, §348, Rn.5.

¹⁹³ აღნიშნულ მოსაზრებას კერძო ავტონომიიდან გამომდინარე ჰყავს როგორც მხარდამჭერები (Horn N. in: Heymann S.G., HGB, Band 4, Viertes Buch, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1990, §348, Rn.5; BGH NJW 1971, 883; 72, 174, 178 = NJW 1979, 105, 106; 82, 398, 402 = NJW 1982, 759, 760; NJW-RR 1997, 686, 688; MDR 1997, 439, 440; NJW 1998, 3488; Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 339, Rn. 6.), ისე მოწინააღმდეგენი (მაგ. Lindacher W.F., Phänomenologie der Vertragsstrafe, Athenaeum Verlag, Frankfurt-Main, 1972, 90f).

¹⁹⁴ უთითებს კონოსამენტზე: BGHZ 72, 174, 178 betr. Konossementsbedingungen, მითითებულია: Horn N. in: Heymann S.G., HGB, Band 4, Viertes Buch, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1990, §348, Rn.5.

¹⁹⁵ BGHZ 82, 398, 402, მითითებულია: Horn N. in: Heymann S.G., HGB, Band 4, Viertes Buch, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1990, §348, Rn.5.

¹⁹⁶ იქვე.

მოცემულ შემთხვევაში პირგასამტეხლოსა და მიუღებელი შემოსავლის შეჯამებული დაკისრება განიმარტება როგორც უკვე შესრულებულ¹⁹⁷ ვალდებულებაზე პასუხისმგებლობის დაკისრება, რაც პირგასამტეხლოს აკარგვინებს მის ნორმატიულ დანიშნულებას და დაუშვებლად უნდა შეფასდეს.¹⁹⁸ ქართული სამართლის მსგავსად, გერმანულ დოქტრინაში ნაწილობრივი შესრულება ასევე აფუძნებს ვალდებულების დარღვევას. თუ კრედიტორი არ იღებს ნაწილობრივ შესრულებას, მაშინ პირგასამტეხლოს მოთხოვნა ერიცხება სრულ ვალდებულებას, ხოლო ვალდებულების შესრულებული ნაწილი უნდა დაბრუნდეს.¹⁹⁹ ამდენად, პირგასამტეხლო შეესატყვისება, მიემართება შესრულების ინტერესის განუხორციელებელ პროპორციას ნაწილობრივი შესრულებისას (რომელიც ნაკლიანი შესრულების ტიპის ვალდებულების დარღვევაა).

„მოთხოვნის უზრუნველყოფის დამატებითი საშუალებები უზრუნველყოფილი ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში, თავის მხრივ, მოიცავენ სამოქალაქო პასუხისმგებლობის ნიშნებს, თუმცა, აღნიშნული ნიშნებით მათ არ ერთმევათ თავიანთი უმთავრესი დანიშნულება, კერძოდ, ვალდებულების ჯეროვნად შესრულების უზრუნველყოფა.“²⁰⁰ „დოგმატურ თეორიაში, როგორც დამატებითი შესრულება, ისე პირგასამტეხლო ემსახურება შესრულების ინტერესის რეალიზებას და სამართლებრივი შედეგების თვალსაზრისით, რაზეც ისინი არიან ორიენტირებულნი, მათ შორის განსხვავება არ არსებობს.“²⁰¹ პირგასამტეხლოს ინსტიტუტის მონესრიგების ადგილიც სამოქალაქო კოდექსის სისტემაში გამოკვეთს პირგასამტეხლოს შესრულების უზრუნველყოფი ფუნქციის პრიმარტს. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, იურიდიულ ლიტერატურაში პირგასამტეხლო მეტად უზრუნველყოფის საშუალებადაა განხილული და არა საჯარიმო სანქციად.²⁰²

სახელშეკრულებო ინტერესი ფორმირდება როგორც ფინანსური, ისე არაფინანსური ინტერესებით.²⁰³ საქორწინო ბეჭდის მიწოდება დადგნილ ვადაში უკავშირდება მნიშვნელოვან სახელშეკრულებო მოლოდინს – ქორწილის დროულად ჩატარების ინტერესს. ზიანის ანაზღაურება ვერ აკომპენსირებს დროული შესრულების გამტყუნებულ/გაცუდებულ მოლოდინს, რადგან როდესაც პირი ყიდულობს ბეჭედს მისი მიზანია (საწყისი, პირველადი სახელშეკრულებო ინტერესია) საქორწინო ცერემონიისთვის მისი გამოყენება და არა ზიანის ანაზღაურება ბეჭდის

¹⁹⁷ აქ ვგულისხმობთ ვალდებულების დარღვევის შემდგომ ზიანის – მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურების მეშვეობით რეალიზებულ ნაწარმოებ შესრულებას და არა პირველადი სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულებას.

¹⁹⁸ უკვე შესრულებულ ვალდებულებაზე (ვალდებულების შესრულებულ ნაწილზე) პირგასამტეხლოს დაკისრების დაუშვებლობის შესახებ იხილეთ: სუსგ-ები №ას-164-160-2016, 28.07.2016წ; №ას-581-2019, 31.07.2019წ, №ას-354-2021, 25.06.2021 წ., №ას-971-2019, 28.10.2019.

¹⁹⁹ იხ. München BauR 2007, 1055; ähnlich schon BAG DB 1975, 1704, მითითებულია: Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 340, Rn. 2.

²⁰⁰ იოსელიანი ნ., მოთხოვნის უზრუნველყოფის დამატებითი საშუალებანი (პირგასამტეხლო, ბე, მოვალის გარანტია), სადისერტაციო ნაშრომი, 2021, 75.

²⁰¹ Hofmann O., Breach of Contract, An Economic Analysis of Efficient Breach Scenario, Springer, 2021, 8.

²⁰² ჭანტურია ლ., კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბ., გამომცემლობა სამართალი, 2012, 235. პირგასამტეხლოს შემცირების საფუძველია ის, რომ კრედიტორი პირგასამტეხლოს მიღებით არ გამდიდრდეს და მოვალეს მძიმე ტვირთად არ დააწვეს პირგასამტეხლოს გადახდა (შესაბამისად, პირგასამტეხლო არ იქცეს ერთგვარ სადამსჯელო ღონისძიებად – იხ. საქმე №ას-619-2024, 12.07.2024.

²⁰³ Rowan S., Remedies for Breach of Contract, A comparative Analysis of the Protection of Performance, Oxford University Press, 2012, 19.

მიუღებლობისთვის.²⁰⁴ თუ მოხდება დამატებით ვადაში ვალდებულების შესრულება და პირგასამტეხლოს დარიცხვაც, მოცემულ შემთხვევაში კუმულაციური პირგასამტეხლოს გამოყენება გამართლებულია, რადგან დამატებით ვადაში შესრულება ვერ აკომპენსირებს დადგენილ ვადაში ქორწინების ბეჭდის მიღების პირველად სახელშეკრულებო ინტერესს. მაგრამ თუ ვადაგადაცილებისთვის პირგასამტეხლო გათვალისწინებულია სარგებლიანი სესხის შემთხვევაში, მაშინ დამატებით ვადაში ვალდებულების შესრულება ან მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურება სრულად აკომპენსირებს პირველად სახელშეკრულებო ინტერესს, რომელიც სესხის პერიოდში სარგებლის მიღების ინტერესით შემოიფარგლება. საბანკო კრედიტის შემთხვევაში თუ საკრედიტო დაწესებულება იბრუნებს ძირითად თანხას და მიუღებელ შემოსავალს, რომელიც სესხით სარგებლობის ვადის განმავლობაში მისაღები პროცენტის/სარგებლის ეკვივალენტურია, ან იბრუნებს ძირითად თანხას, დაბრუნებამდე დარიცხულ პროცენტებთან ერთად, ისე რომ კვლავ აქვს მისი კრედიტად გაცემის შესაძლებლობა, მაშინ მიუღებელი შემოსავლით სრულად კომპენსირებულია მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესი, რომელიც გაცემული კრედიტით სარგებლობისთვის სანაცვალგებო პროცენტის მიღების ინტერესით შემოიფარგლება.

ამდენად, მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურების დროს თუ განუხორციელებელი რჩება კრედიტორის სახელშეკრულებო ინტერესის რაიმე ელემენტი, მაშინ პირგასამტეხლოს დარიცხვა მიუღებელ შემოსავალთან ერთად გამათლებულია განუხორციელებელი სახელშეკრულებო ინტერესის ფაქტორით. თუ მიუღებელი შემოსავალი სრულად აკომპენსირებს მოსალოდნელ სახელშეკრულებო ინტერესს (განუხორციელებელ ინტერესებს – კომერციულს და არაკომერციულს), მაშინ პირგასამტეხლოს ფუნქცია მხოლოდ საჯარიმო დატვირთვით შემოიფარგლება და განაპირობებს კრედიტორის უსაფუძვლო გამდიდრებას,²⁰⁵ რამეთუ კრედიტორმა იმაზე მეტი მიიღო, ვიდრე ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების შემთხვევაში იყო მოსალოდნელი.²⁰⁶

პირგასამტეხლო შეიძლება აღემატებოდეს ვალდებულების დარღვევის შედეგად დამდაგარ ზიანს, თუმცა ეს ყოველთვის არ გულისხმობს პირგასამტეხლოს შემცირების აუცილებლობას²⁰⁷ ან მის ჩათვლას ასანაზღაურებელი ზიანის ოდენობაში.²⁰⁸ როდესაც პირგასამტეხლო აღემატება ზიანს, მისი დარიცხვა ზიანთან ერთად გამართლებულია სწორედ იმ სახელშეკრულებო ინტერესისთვის, რომლის განხორციელებაც ვერ იქნა უზრუნველყოფილი

²⁰⁴ მაგალითად, კონკრეტულ ურთიერთობაში პირის მიზანია იყიდოს ცხენი და არა უფლება ზიანის ანაზღაურებაზე. იხ. *Buckland W.W., The Nature of Contractual Obligation, CLJ, Vol.8, 1944, 249-251.*

²⁰⁵ სასამართლოს უფლება, ჩაერიოს კერძო სამართლის სუბიექტების თავისუფალი ნების ავტონომიის ფარგლებში, შეეხება მხოლოდ პირგასამტეხლოს ოდენობას და იგი სუსტი მხარის დაცვისა და მოვალის ხარჯზე კრედიტორის უსაფუძვლო გამდიდრების თავიდან აცილების ლეგიტიმურ მიზანს ემსახურება. იხ. სუსგ №ას-354-2021, 25.06.2021წ. იხ. ასევე ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება №2/ბ-584-14, 10.10.2014წ.; სუსგ №ას-506-479-2014, 18.04, 2015წ., იხ. ასევე, *Jansen N., Rademacher L. in: Koziol H., Wilcox V. (eds), Punitive Damages, Common Law and Civil Law Perspectives, Springer, Wien, New York, 2009, 70, para.41.*

²⁰⁶ პირგასამტეხლოს სახით კრედიტორი არ უნდა იღებდეს არათანაზომიერ სარგებელს – სუსგ № ას-1200-1145-2013, 16.05.2014წ.

²⁰⁷ ან პირგასამტეხლოს საჯარიმო სანქციად კვალიფიკაციას, იხ. *Graziano Th. K., Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 460.*

²⁰⁸ თუმცა, ზიანისა და პირგასამტეხლოს თანაფარდობა ნამდვილად არის შეფასების საგანი სამოსამართლო კონტროლის განხორციელებისას. *Sanctions for contractual non-performance under French law From the Napoleonic Code to Order N°2016-131 of 10 February 2016, Copernic Avocats.*

ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნით. პირგასამტეხლო საჯარიმო სანქციად შეფასდება მაშინ, როდესაც ის არაგონივრულად მაღალია და შეუსაბამოა კრედიტორის განუხორციელებლ სახელშეკრულებო ინტერესთან, იმ პირობებშიც კი როდესაც პირგასამტეხლოზე შეთანხმება სამართლებრივად ნამდვილია და თანასწორი ძალაუფლების მქონე მხარეებს შორის არის მასზე შეთანხმება მიღწეული.²⁰⁹

მხარეებმა პირგასამტეხლოს დიდი ოდენობის შეთანხმებით შეიძლება გამოხატონ მნიშვნელოვანი სახელშეკრულებო ინტერესის რღვევისათვის მძიმე სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის გამტკიცების სურვილი. ეს ის შემთხვევაა, როდესაც ფაქტობრივად დამდგარი ან დადასტურებული ზიანი არ გამოხატავს ხელყოფილი სახელშეკრულებო ინტერესის მასშტაბს, რამეთუ ვალდებულების დარღვევამ უფრო მნიშვნელოვანი ინტერესის განუხორციელებლობა გამოიწვია, ვიდრე ეს ფულადი ფორმით – ზიანით გამოხატული ინტერესია. დოქტრინაში აღიარებულია, რომ „სახელშეკრულებო სამართლის მიზანი მხარეთა მხოლოდ ფინანსური ინტერესების დაცვას არ მოიაზრებს“²¹⁰, რადგან სამართლით დასაცავი ღირსი სიკეთე ხშირად ხელშეკრულებით შეთანხმებული არაქონებრივი ხასიათის შესრულების ინტერესების განხორციელებაა. „კრედიტორმა შესრულებიდან უნდა მიიღოს როგორც ეკონომიკური სარგებელი, ისე თანმდევი იდიოსინკრატული,²¹¹ არაფინანსური უპირატესობები.“²¹² მხარეები პირგასამტეხლოზე შეთანხმებისას, ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში მოსალოდნელი დანაკარგებისა და იდიოსინკრატული რისკების მინიმალური ზიანის ფორმით შეფასებას ახდენენ,²¹³ რადგან მათი მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესი ფინანსურთან ერთად შეიძლება მოიცავდეს წმინდად არაფინანსური, არაქონებრივი ხასიათის ინტერესების რეალიზებასაც.²¹⁴ ზიანი შეიძლება ისეთი მინიმალური იყოს, რომ არ შეესაბამებოდეს განუხორციელებელი სახელშეკრულებო ინტერესის მნიშვნელობას კრედიტორისათვის, რამეთუ ეს უკანასკნელი შეიძლება მხოლოდ ქონებრივი ინტერესით არ იყოს შემოფარგლული ან ხელშეკრულების დარღვევა მხოლოდ გრძელვადიან პერსპექტივაში ინვევდეს ფინანსური შესაძლებლობების კარგვას და დასაბუთებადი არ იყოს ვალდებულების დარღვევის ეტაპზე, ასევე მტკიცების მძიმე ტვირთიდან გამომდინარე არაპერსპექტიული იყოს მიუღებელი შემოსავლის სახით ზიანის ოდენობის დადასტურება.

პირგასამტეხლოს ოდენობის რეგულირებისას მისი მიახლოება ზიანის ოდენობასთან და დაკორექტირება ზიანის ოდენობის შესაბამისად ყოველთვის ვერ უზრუნველყოფს კრედიტორის შესრულების ინტერესის განხორციელებას, რადგან ხშირად ის ამ ინტერესთან მიმართებით არაპროპორაციულად დაბალია. მოცემულ შემთხვევაში პირგასამტეხლოს ოდენობის შეწონვა დარღვეული ინტერესის ხარისხთან უნდა მოხდეს და არა ზიანის ოდენობასთან. როდე-

²⁰⁹ *Graziano Th. K.*, *Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology*, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 460.

²¹⁰ *Hachem P.*, *Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation*, *International Commerce and Arbitration (Book 7)*, Eleven International Publishing, Schwenzler I. (Series Editor), 2011, 91, შემდგომი მითითებებით.

²¹¹ ფინანსური მდგომარეობის მნიშვნელოვანი გაუარესების გამომწვევი მოვლენები და რისკები.

²¹² *Rowan S.*, *Remedies for Breach of Contract, A comparative Analysis of the Protection of Performance*, Oxford University Press, 2012, 19.

²¹³ *Worthington S.* in: *Robertson A., Tilbyru M.*, *The Common Law of Obligations, Divergence and Unity*, Bloomsbury, Oxford and Portland, Oregon, 2016, 320.

²¹⁴ *Stone R., Devenney J.*, *The Modern Law of Contract*, Routledge, Taylor and Francis Group, London & New York, 2013, 5.

საც ზიანი დაბალია, მაგრამ ვალდებულება მნიშვნელოვანი ხარისხითაა დარღვეული, პირგასამტეხლოს ჩათვლა ზიანის ოდენობაში ვერ უზრუნველყოფს სახელშეკრულებო ინტერესის კომპენსირებას, მაშინ როდესაც პირგასამტეხლოს არსობრივი მიზანი შესრულების ინტერესის უზრუნველყოფაა.

მაგალითად, ვალდებულების დარღვევამ შეიძლება ფინანსურად მნიშვნელოვნად შეარყიოს კომპანიის სტაბილურობა, რეპუტაცია, მაგრამ ზიანის ის ოდენობა, რომელიც შეესაბამება ხელყოფილ ინტერესს, პერსპექტივაში დაკარგული კლიენტურის მასშტაბს, მიუღებელ შემოსავალს, ვერ იქნეს დასაბუთებული იმ ქვეყნის ნორმატიული რეალობის გათვალისწინებით, სადაც მხარეებს უნევთ სახელშეკრულებო დაცვის მექანიზმების გამოყენება. საუბარია ისეთ შემთხვევაზე, როდესაც კონკრეტული სამართლებრივი სისტემა მიუღებელი შემოსავლის სავარაუდოობის²¹⁵ მტკიცების მკაცრ წინაპირობებს ადგენს, სავარაუდო მოგების ოდენობა არაგაზომვადია ახლადდაწყებული კომერციული საქმიანობის პირობებში, არ არსებობს მსგავსი ბიზნესის საშუალო შემოსავლის მიუღებელი შემოსავლის დადგენის მეთოდად გამოყენების პრაქტიკა და ა.შ. მოცემულ პირობებში პირგასამტეხლოს ფარგლების დაახლოება ზიანის ოდენობასთან ან მასში ჩათვლა, არაგონივრული იქნება, რადგან მოცემულ შემთხვევაში პირგასამტეხლომ უნდა გააერთიანოს, მოიცვას ყველა ის დარღვეული ინტერესი ერთიანი სახელშეკრულებო ინტერესის ფარგლებიდან, რომელიც ზიანის მაკომპენსირებელი მექანიზმით ვერ ანაზღაურდა. მოცემულ შემთხვევაში პირგასამტეხლოს ოდენობა, მისი გონივრულობის დადგენისას, ხელყოფილი სახელშეკრულებო ინტერესის სიბრტყეზე უნდა იქნეს განხილული. მოსამართლის შეფასების ვექტორმა ზიანის ფარგლებთან პირგასამტეხლოს მიმართების დადგენიდან, დარღვეული ინტერესის პროპორციულ კომპენსირებაზე უნდა გადაიტანოს. ამ თვალსაზრისით, ერთი შეხედვით ზიანთან მიმართებით შეუსაბამოდ მაღალი პირგასამტეხლოს შემცირებამ, თუ ის დარღვეული, ხშირად არაფულადი ფორმით გამოსატული სახელშეკრულებო ინტერესისგან იზოლირებულად იქნება განხილული, მხარეთა ინტერესების არათანაზომიერ განხორციელებამდე და სახელშეკრულებო სამართლის დაცვითი ფუნქციის სანინააღმდეგო შედეგამდე შეიძლება მიგვიყვანოს.

წინასწარსავარაუდო ზიანის ოდენობის ტესტის უნიკალურობა გამოირიცხება მაშინაც, როდესაც ზიანი ასტორომიულ მასშტაბებს აღწევს, ამ შემთხვევაში პირგასამტეხლოს ოდენობის მაორიენტირებელი ინდიკატორი შეიძლება დარღვეული სახელშეკრულებო ინტერესი იყოს, რომელიც ხშირად ზიანის ოდენობის პირდაპირპროპორციული არ არის. მოცემულ შემთხვევაში პირგასამტეხლო შეიძლება დაკისრებულ იქნეს იმ ოდენობით, რომელიც ზიანის მასშტაბებს არ უახლოვდება, მაგრამ საკმარისად მაღალია საიმისოდ, რომ დარღვევის პრევენციული, შემაკავებელი ზემოქმედება იქონის მოვალეზე.

თუ სახელშეკრულებო მხარის ინტერესი მოგების მიღების ინტერესით შემოიფარგლება (მაგალითად, საბანკო კრედიტის შემთხვევაში) და მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურება სრულად აკომპენსირებს ამ ინტერესს, მაშინ პირგასამტეხლოს ეცლება როგორც მინიმალური ზიანის კომპენსირების ფუნქცია (ზიანი ანაზღაურებულია), ისე სახელშეკრულებო ინტერესის უზრუნველყოფის ფუნქცია (პირველადი სახელშეკრულებო ინტერესი – სარგებლის მიღება სრულად რეალიზებულია).

²¹⁵ სუსგ №ას-569-544-2016, 23.12.2016წ. იხ. ასევე, *Holma J., Mckim E., Lost profit damages, State Bar of Texas, Houston, 7th Annual, 2015, 1.*

VII. პირგასამტეხლოსა და შესრულების მოთხოვნათა ურთიერთმიმართება

საკასაციო სასამართლომ განამარტა, რომ „მოვალის მხრიდან ვალდებულების ჯეროვნად შესრულების შემთხვევაში, ბანკის მიერ გაცემულ კრედიტზე პროცენტის გადახდით მიიღწევა როგორც ხელშეკრულების შესრულების, ისე მოგების მიღების მიზანი. ხელშეკრულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულების შემთხვევაში პროცენტის გადახდა ემსახურება არა სახელშეკრულებო პირობის შესრულებას, არამედ გარდაიქმნება ზიანის მაკომპენსირებელ საშუალებად (42.2.3 პუნქტი).“

აღნიშნული განმარტებით, სასამართლომ გამოკვეთა, რომ საბანკო კრედიტის ხელშეკრულებაში პირველადი შესრულება და სახელშეკრულებო ინტერესი მოგების მიღებაა, რომელიც მეორეული მოთხოვნის უფლებათა რეჟიმში მიიღწევა ზიანის კომპენსაციორული ფუნქციით.²¹⁶ ეს კი გულისხმობს იმას, რომ ვინაიდან შესრულების ინტერესი განხორციელებულია, პირგასამტეხლოს დაკისრების საფუძველი არ არსებობს უკვე რეალიზებული „შესრულებისთვის“. ბუნებრივია ეს არ არის პირველადი სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულება, არამედ შესრულების ინტერესის რეალიზება დარღვევის რეჟიმში. მიუღებელი შემოსავლის დაკისრება ამ შემთხვევაში შესრულების სუროგატის ფუნქციას ასრულებს.

აღნიშნული სასამართლოსეული განმარტების სასარგებლოდ მოყვანილ უნდა იქნეს პირგასამტეხლოსა და შესრულების მოთხოვნათა ალტერნატიული გამოყენების სამართლებრივი არგუმენტი.

„პირგასამტეხლო წარმოადგენს სახელშეკრულებო მოთხოვნის შესრულების მიმართ მხარის შესაბამისი ინტერესის უზრუნველყოფის საშუალებას, რომლის გადახდის ვალდებულების წარმოშობა დაკავშირებულია სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევასთან. პირგასამტეხლო ეკისრება მხარეს იმ დროიდან, როდესაც უნდა ყოფილიყო შესრულებული დარღვეული ვალდებულება – ამ ვალდებულების შესრულებამდე.“²¹⁷

სსკ-ის 419-ე მუხლი და გსკ-ის §§ 340-341-ე პარაგრაფები ანესრიგებს პირგასამტეხლოს მიმართებას კრედიტორის სხვა უფლებებთან. აღნიშნული ნორმა-დებულებები ემსახურება მოვალის დაცვას იმ დანაწესით, რომ ერთი და იმავე სახელშეკრულებო ინტერესის (შესრულების ინტერესი) განხორციელებისთვის/კომპენსირებისთვის დაუშვებელია მოვალემ კუმულაციურად მოითხოვოს როგორც პირგასამტეხლო, ისე დამატებითი შესრულება²¹⁸ და ზიანი, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც პირგასამტეხლო შეთანხმებულია ვადაგადაცილებისთვის და მისი მიზანია აღკვეთოს ვალდებულების მრავალჯერადი, განგრძობითი დარღვევა.²¹⁹ აღნიშნული გულისხმობს, რომ შესრულების ინტერესის კომპენსირება სსკ-ის 319-ე მუხლის (ანალოგიურად გსკ-ის §340 პარაგრაფის) შემთხვევაში ხორციელდება ალტერნატიუ-

²¹⁶ ზიანის მოცულობის განსაზღვრის დროს, მხედველობაში მიიღება ის ინტერესი, რომელიც კრედიტორს გააჩნდა ვალდებულების ჯეროვნად შესრულების მიმართ (სსკ-ის 414-ე). ზიანს სახელშეკრულებო ინტერესის კომპენსაციორულ, რესტიტუციულ ფუნქციას ანიჭებს ასევე სსკ-ის 408-ე (I) მუხლი: იმ პირმა, რომელიც ვალდებულია აანაზღაუროს ზიანი, უნდა აღადგინოს ის მდგომარეობა, რომელიც იარსებებდა, რომ არ დამდგარიყო ანაზღაურების მავალდებულებელი გარემოება.

²¹⁷ სუსგ №ას-1144-1090-2014, 23.02.2015.

²¹⁸ ვალდებულების დარღვევის რეჟიმში მოთხოვნილი მეორეული შესრულება.

²¹⁹ Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 340, Rn. 1. იხ. ასევე Lindacher W.F., Phänomenologie der Vertragsstrafe, Athenaeum Verlag, Frankfurt-Main, 1972, 185 f.

ლად ან დამატებითი შესრულებით, ან ზიანის ანაზღაურებით ან პირგასამტეხლოს გადახდით.²²⁰ სსკ-ის 319-ე მუხლის შინაარსით პირგასამტეხლო შესაძლებელი მოთხოვნით იქნეს შესრულების ნაცვლად (in lieu of Performance).²²¹ ამდენად, თუ მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურებით სრულად რეალიზებულია სახელშეკრულებო ინტერესი, დაუშვებელია დამატებითი პასუხისმგებლობის სახით პირგასამტეხლოს კუმულაციური გამოყენება.²²² მიუღებელი შემოსავლის მიღება მხოლოდ იმ შემთხვევაში აკომპენსირებს შეუსრულებელ სახელშეკრულებო ინტერესს, როდესაც კრედიტორის პირველადი სახელშეკრულებო ინტერესი ქონებრივი ხასიათისაა და ემსახურება ფულადი სარგებლის მიღებას (მაგალითად, სარგებლიანი სესხი, საბანკო კრედიტი განსახილველ გადანყვეტილებაში).

გერმანულ სამართალში, პირგასამტეხლო შეიძლება მოთხოვნით იქნეს ვალდებულების შესრულებასთან ერთად კუმულაციურად ვადაგადაცილებისა და არაჯეროვანი შესრულების (ნაკლიანი შესრულების) შემთხვევაში (გსკ-ის §341). ქართული სამართლის მიხედვით, ვალდებულების შესრულებასა და პირგასამტეხლოზე ერთროული მოთხოვნის უფლება კრედიტორს ენიჭება, როდესაც პირგასამტეხლო შეთანხმებულია ვალდებულების დადგენილ დროში შეუსრულებლობისთვის [ვადის გადაცილებისთვის]^{223 224}.

მაგალითად, მშენებლობის დასრულების ვადაგადაცილებისას, პირგასამტეხლო შესრულების მოთხოვნასთან ერთად შეიძლება დაკისრებულ იქნეს თითოეული ვადაგადაცილებული დღისთვის. პირგასამტეხლო შეთანხმებულია ვალდებულების სრული მოცულობით შეუსრულებლობისთვის თუ არაჯეროვანი შესრულებისთვის უნდა დადგინდეს ხელშეკრულების განმარტების გზით, მათ შორის პირგასამტეხლოს ოდენობის მხედველობაში მიღებით. გერმანულ სამართალში პირგასამტეხლოსა და შესრულების მოთხოვნის კუმულაცია შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს მაშინაც, როდესაც პირგასამტეხლო შეთანხმებულია ვალდებულების ნაწილობრივი შესრულებისთვის²²⁵ (ნაწილობრივი შესრულება უთანაბრდება ნაკლიან /არაჯეროვან შესრულებას²²⁶). ამ შემთხვევაშიც პირგასამტეხლოს მოთხოვნის განხორციელებული

²²⁰ აღნიშნულ მოთხოვნებს შორის არჩევანის უფლება კრედიტორს ენიჭება და მოვალეს არ შეუძლია რაიმე გავლენა მოახდინოს ამ უფლებამოსილების განხორციელებაზე ან განუსაზღვროს კრედიტორს რაიმე ვადა. *Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 340, Rn.3.* მაგალითად, მოვალეს თავისი ინიციატივით არ შეუძლია განხორციელოს პირგასამტეხლოს გადახდა იმ მიზნით, რომ გამორიცხოს ვალდებულების შესრულების მოთხოვნის განხორციელება კრედიტორის მხრიდან. იხ. *BAG NJW 1970, 1146, 1147 = AP 1 § 340 m Anm H.P. Westermann*, მითითებულია: *Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 340, Rn.3.* პირგასამტეხლო ვერ გახდება შეპირებული შესრულებისგან თავის დაღწევის ლეგიტიმური საშუალება. იხ. *E., Thel S., Contract Enforcement, Specific Performance and Injunctions, Wolters Kluwer Law & Business, 2011, 20-9*, შემდგომი მითითებებით.

²²¹ *Fauvarque-Cosson B., Mazeaud D., European Contract Law Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules, Sellier. European Law Publishers, 2009, 315.*

²²² *Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 340, Rn.4.*

²²³ აქცენტი ავტორისეულია.

²²⁴ *ოსელიანი ნ.*, პირგასამტეხლო, „საქართველოს ნოტარიტი“, №2-3, 2005, 19-20

²²⁵ *BAG NJW 1971, 2008; s auch Rn 4 sowie zur Räumungszusage bei Zahlungsverzug Vor § 339 Rn 7*, მითითებულია: *Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 341, Rn.1.*

²²⁶ გსკ-ის § 434 (3): ნივთობრივ ნაკლს უთანაბრდება შემთხვევა, თუ გამყიდველი გადასცემს სხვა ნივთს ან ნივთს მცირე რაოდენობით. ანალოგიურად, სსკ-ის 488-ე მუხლის მე-2 ნაწილი: ნაკლს უთანაბრდება, თუ გამყიდველი გადასცემს ნივთის მხოლოდ ერთ ნაწილს, სულ სხვა ნივთს, მცირე რაოდენობით ან, თუ ნივთის ერთი ნაწილი ნაკლის მქონეა, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ნაკლი არსებით გავლენას ვერ მოახდენს შესრულებაზე.

დება უკავშირდება ბრალეული დარღვევის წინაპირობას. მოცემულ შემთხვევაში პირგასამტეხლო მოიცავს არაჯეროვანი შესრულებისთვის ზიანის ანაზღაურების ინტერესს. ამასთან, ზიანი, რომელიც აღემატება შეთანხმებულ პირგასამტეხლოს კვლავ შეიძლება იქნეს მოთხოვნილი.²²⁷ იგივე შეეხება ვადაგადაცილების შემთხვევაში გათვალისწინებულ პირგასამტეხლოს, რომელიც არ გამოირიცხავს ვადაგადაცილებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების კუმულაციურ მოთხოვნას.²²⁸ ამრიგად, შეუსრულებლობის შემთხვევაში სახელშეკრულებო პირგასამტეხლო ჩვეულებრივ ანაცვლებს შესრულების უფლებას, მაგრამ არა ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნას (გსკ-ის § 340). ამიტომაც ცალკეულ შემთხვევაში შეიძლება გამოირიცხოს პირგასამტეხლოს ჩათვლა ასანაზღაურებელი ზიანის ოდენობაში.²²⁹ პირგასამტეხლოსა და ზიანის შეჯამებულ/კუმულაციური გამოყენებისას წინა პლანზე გადმოინაცვლებს პირგასამტეხლოს ისეთი ფუნქცია, როგორცაა მოვალეზე ზემოქმედების განხორციელება.²³⁰

„სამოქალაქო კოდექსით პირგასამტეხლო წესდება, მხოლოდ ფულადი თანხის სახით. სამოქალაქო კოდექსი ფულადი თანხის გარდა არ იცნობს სხვა საშუალებებით, კერძოდ, ქონების გადაცემით ან რაიმე სახის ქმედების (მოქმედების, თუ უმოქმედობის) შეპირებით პირგასამტეხლოს დაწესების შესაძლებლობას. ფული ანაზღაურების საყოველთაო საშუალებაა, ხოლო პირგასამტეხლოს ფულადი სახე მნიშვნელოვნად ამარტივებს მის საკომპენსაციო ხასიათს ვალდებულების შეუსრულებლობის დროს.“²³¹

VIII. ალტერნატიული თუ ჩათვლითი პირგასამტეხლო

საკასაციო სასამართლომ არ დააკმაყოფილა მიუღებელ შემოსავალთან შეჯამებულად პირგასამტეხლოს ანაზღაურების მოთხოვნა საბანკო კრედიტის (№0004205.001-001) ხელშეკრულებიდან გამომდინარე.

სასამართლომ განმარტა, „მიუხედავად იმისა, რომ სსკ-ის 419.2-ე მუხლით „კრედიტორს ყოველთვის აქვს უფლება მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება“, პირგასამტეხლო ზიანისაგან დამოუკიდებელია, რაც იმას ნიშნავს, რომ ერთდროულად პირგასამტეხლოსა და ზიანის ანაზღაურების დაკისრებაც, როგორც საჯარიმო პირგასამტეხლოსი, მოვალისათვის უკიდურესად მძიმე და უსამართლო იქნებოდა, ამასთან, კრედიტორის უსაფუძვლო გამდიდრებას გამოიწვევდა. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი ჩათვლითი პირგასამტეხლოს ანალოგიურ მოვლენას აღიარებს, ეს კი იმას ნიშნავს, რომ „კრედიტორს დამოუკიდებლად, უპირობოდ შეუძლია მოითხოვოს პირგასამტეხლო, ხოლო ზიანის ანაზღ-

²²⁷ გსკ-ის § 340 (2) თუ კრედიტორს ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის ეკუთვნის ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება, მაშინ მას შეუძლია მოითხოვოს პირგასამტეხლოს როგორც ზიანის მინიმალური ოდენობის ანაზღაურების გადახდა. ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის სხვა უფლების რელიზაცია გამოირიცხული არ არის. სსკ-ის 419 (2).

²²⁸ BGH NJW 1963, 1197, მითითებულია: *Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, § 341, Rn.2.*

²²⁹ *Rieble V. in Staudinger J. von, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, de Gruyter, Berlin, Neubearbeitung, 2001, vor §§ 339 ff., Rn. 35.*

²³⁰ *Sorge Ch., Softwareagenten, Vertragsschluss, Vertragsstrafe, Reugeld, Universitätsverlag Karlsruhe, 2006, 21.*

²³¹ *ოსელიანი ნ.,* მოთხოვნის უზრუნველყოფის დამატებითი საშუალებანი (პირგასამტეხლო, ბე, მოვალის გარანტია), სადისერტაციო ნაშრომი, 2021, 53. იხ. ასევე, *გაგუა ი.,* ბიზნესდავები და სასამართლო პრაქტიკა, თბ., საქართველოს უზენაესი სასამართლო, 2017, 44.

აურების საერთო საფუძვლებზე დაყრდნობით-ზიანის ანაზღაურებაც, ოღონდ პირგასამტეხლო ჩაითვლება ასანაზღაურებელი ზიანის ოდენობაში²³²“

ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ჩათვლით პირგასამტეხლოს, რამდენადაც პირგასამტეხლოს ფუნქციებიდან დომინანტურად გამოკვეთილია ვალდებულების დარღვევის შემაკავებელი²³³ და სახელშეკრულებო ინტერესის უზრუნველსაყოფი ფუნქციები და ნაკლებად მისი საჯარიმო დატვირთვა.²³⁴ საყურადღებოა, რომ განსახილველ საქმეში სასამართლომ პირგასამტეხლო ჩათვალა დადასტურებული ზიანის ანაზღაურების ანგარიშში და არ განუმარტავს ის მიუღებელი შემოსავლის ალტერნატიულ, გამომრიცხავ მოთხოვნად.

სამოქალაქო კოდექსით, სასამართლო უფლებამოსილია, მხოლოდ პირგასამტეხლოს შემცირებაზე და არა მის სრულ გაუქმებაზე, როდესაც ის იმთავითვე სამართლებრივად ნამდვილია.²³⁵ მიუღებელი შემოსავლისა და პირგასამტეხლოს დაკისრების საკითხის ანალიზისას ხაზი უნდა გაესვას რომ, სასამართლო გადაწყვეტილებიდან გამომდინარე პირგასამტეხლო არ ყოფილა სასამართლოს მიერ განმარტებული მიუღებელი შემოსავლის ალტერნატიულ მოთხოვნად. ამდენად, სავარაუდოდ განხორციელდა ზიანის ანაზღაურების ანგარიშში პირგასამტეხლოს ჩათვლა²³⁶, რადგან ზიანისა და პირგასამტეხლოს თანადროული დაკისრება, ზოგადი წესის მიხედვით, დასაშვებია. თუ პირგასამტეხლო მიუღებელ შემოსავალზე აღმატებული იქნებოდა, მაშინ პირგასამტეხლო შემცირდებოდა ასანაზღაურებელი დადასტურებული ზიანის ოდენობამდე იმ დათქმით, რომ ზიანი სრულად დააკომპენსირებდა პირველად სახელშეკრულებო ინტერესს.

ამდენად, როდესაც ზიანის ანაზღაურებით სრულად რეალიზებულია სახელშეკრულებო ინტერესი, გამოსაყენებელი იქნება ჩათვლითი პირგასამტეხლო, რამეთუ მინიმალური, წინასწარგანსაზღვრული ზიანი – პირგასამტეხლო მოცულია უფრო დიდი ზიანის – მიუღებელი შემოსავლის ოდენობით.

პირგასამტეხლოს ოდენობის კორექტირება დამდგარი ზიანის მოცულობამდე ყველა იმ შემთხვევაში არ უნდა გამოიყენებოდეს როდესაც პირგასამტეხლო აღმატება დამდგარ ზიანს. ამ წესის უპირობო გამოყენება მიგვიყვანდა პირგასამტეხლოს არსში მხოლოდ ზიანის მაკომპენსირებელი ფუნქციის აღიარებამდე და ისეთი მნიშვნელოვანი ფუნქციის უარყოფამდე, როგორცაა ვალდებულების დარღვევის შეკავება.

პირგასამტეხლოს ოდენობის შემცირება ასანაზღაურებელი ზიანის ოდენობამდე შესაძლებელია განხორციელდეს მაშინ, როდესაც შესრულების ინტერესი სრულად კომპენსირებულია ზიანის ანაზღაურებით (როგორც განსახილველ საქმეში იყო სახეზე).

ამიტომ უპირობო მიდგომას, რომელიც პირგასამტეხლოს ოდენობის კორექტირების ინდიკატორად ზიანის ფარგლებს ითვალისწინებს და ამცირებს პირგასამტეხლოს დამდგარი

²³² შემდგომი მითითებით: ზოიძე ბ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი; წიგნი მესამე, *ქანტურია ლ. (მთ. რედ.)*, 2001, 494-495; იხ. *თოდუა მ., ვილემსი ჰ.*, ვალდებულებითი სამართალი, 2006, 28-31.

²³³ *Schaub S. in: Erman W., BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, vor § 339, Rn. 1.*

²³⁴ სუსფ №ას-862-828-2016, 24.02.10175.

²³⁵ არ არსებობს მისი ბათილობის ზოგადი საფუძვლები.

²³⁶ მოცემულ საქმეში, №0004205.001-001 ხელშეკრულებიდან გამომდინარე პირგასამტეხლოს ოდენობა ნაკლები იყო ასანაზღაურებელი ზიანის ოდენობაზე.

ზიანის მოცულობამდე, შესრულების ინტერესის კომპენსირების ფუნქციის დაკნინებამდე მივყავართ.

წარმოვიდგინოთ შემთხვევა, როდესაც სასამართლო მხარეს მინიმალური საანაბრე პროცენტის ანაზღაურებას აკისრებს, მაშინ როდესაც დაუდგენელია სავარაუდო მიუღებელი შემოსავლის ის ოდენობა, რომელსაც მხარე ხელშეკრულების შესრულების საფუძველზე დაწყებული ბიზნეს საქმიანობის შედეგად მიიღებდა.²³⁷ მისაღები მოგების მტკიცების ტვირთი არარეალისტურად მაღალია დამწყები ბიზნესის შემთხვევაში. მოცემულ ვითარებაში მიუღებელი შემოსავლის ოდენობა, როგორც შესრულების მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესი, რთულად დასაბუთებადია, მაგრამ დაკარგული რეალური ან პოტენციური ბიზნეს პარტნიორები ამკარად ცხადყოფს კრედიტორის ფინანსური დაზარალების ფაქტს. განსხვავებული მოცემულობაა მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურებისას, რომელიც ხელშეკრულების ჯეროვანი შესრულების კონდიციაში აყენებს მხარეს²³⁸ და, ამდენად, ყველაზე უკეთ უზრუნველყოფს პოზიტიური, მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესის განხორციელებას.²³⁹ აუცილებლად უნდა გაესვას ხაზი იმასაც, რომ მიუღებელ შემოსავალს ხშირად მხოლოდ დათვლადი ფულადი ინტერესის კომპენსირების რესურსი აქვს (როდესაც თანმდევი სახელშეკრულებო ინტერესი ფულად თანხაში ზუსტად კონვერტირებადი არ არის), რადგან ისეთი ინტერესის გაქარწყლება, როგორცაა განყვეტილი საქმიანი კავშირები, დაკარგული პოტენციური ბიზნეს პარტნიორები და კლიენტურა, ამგვარი ზიანის ფულადი სახით შეფასების სირთულიდან გამომდინარე, ზიანის ოდენობის ფარგლებში ვერ მოექცევა.²⁴⁰ ამ ფონზე მინიმალური საანაბრე პროცენტის დაკისრება მხოლოდ მინიმალური პრეზუმირებული ზიანის ანაზღაურებას უზრუნველყოფს, ის არ უთანაბრდება მიუღებელ შემოსავალს (არც ოდენობით და არც პარადიგმული არსით – ხელშეკრულების მიზანთან კავშირის არარსებობის გამო), არ აკომპენსირებს მოსალოდნელ სახელშეკრულებო ინტერესს, რომელიც შეიძლება უკავშირდებოდეს ბიზნეს საქმიანობის მოწყობას, მოგების მიღებას, კლიენტურის გაფართოებას და სხვ. პირგასამტეხლოს შემცირება ამ ჰიპოთეტურ შემთხვევაში ასანაზღაურებელი ზიანის (ამ შემთხვევაში მინიმალური საანაბრე პროცენტის) ოდენობამდე, მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესის არასრული ფარგლებით განხორციელების და პირგასამტეხლოს შესრულების ინტერესის უზრუნველყოფი ფუნქციის უარყოფის ტოლფასი იქნებოდა.

იმ შემთხვევაშიც კი როდესაც დადასტურებულია არათუ მინიმალური საანაბრე პროცენტრი, არამედ ასანაზღაურებელი მიუღებელი შემოსავალი, მაგრამ დაცვის, კომპენსირების მიღმა რჩება ბიზნეს პარტნიორების, პოტენციური კლიენტურის კარგით ხელყოფილი ან ბაზარზე დამკვიდრების განუხორციელები ინტერესები, პირგასამტეხლო არ უნდა იქნეს ჩათვლილი მიუღებელი შემოსავლის ოდენობაში, რადგან მის მიღმა ცალკე დაცვის ღირსი სიკეთე რჩება ზემოხსენებული განუხორციელებელი ინტერესების სახით. მოცემულ შემთხვევაში მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურებისა და პირგასამტეხლოს მექანიზმებით დასაცავი ინტერესები გამიჯნულია – მოგება ერთ შემთხვევაში, დარღვევით გამონვეული რეპუტაციული რყევის, პოტენციური პარტნიორებისა და კლიენტურის კარგით ხელყოფილი არადათვლადი

²³⁷ სუსგ №ას-459-438-2015, 07.10.2015წ.

²³⁸ ანგლო-ამერიკულ სამართალში: *Robinson v Harman* (1848) 1 Ex. 850; 154 E R. 363.

²³⁹ *Stone R., Devenney J., The Modern Law of Contract*, Routledge, Taylor and Francis Group, London & New York, 2013, 15. იბ. ასევე, BGB 252, HGB 376 (II).

²⁴⁰ *Honey G., A Short Guide to Reputation Risk*, Ashgate Publishing Limited, 2009, 19.

ინტერესი – მეორე შემთხვევაში. პირგასამტეხლოს ოდენობა მსგავს შემთხვევებში გონივრულობის, შეუსაბამობის კონტროლის საერთო ტესტს უნდა დაექვემდებაროს. პირგასამტეხლოს შესაბამისობა, გონივრულობა და პროპორციულობა კი უნდა შეფასდეს განუხორციელებელი სახელშეკრულებო ინტერესების რღვევის ხარისხის გათვალისწინებით და არა ზიანის იმ ოდენობასთან შენონვით, რომელიც გამოხატულია ნეგატიური ინტერესის ან მინიმალური საანაზღაურე პროცენტის ანაზღაურების სახით.

დამდგარ ზიანთან პირგასამტეხლოს კუმულაციურად დაკისრების ნორმატიული დასაშვებობა უკვე იმის აღიარებაა, რომ მას მინიმალური ზიანის კომპენსირების მიზანთან ერთად შესრულებასთან დაკავშირებული არაფულადი ხასიათის ინტერესების, როგორც ერთიანი სახელშეკრულებო ინტერესის, განუყოფელი და ხშირად წარმმართველი ნაწილის, კომპენსირების მიზანიც აქვს.²⁴¹ წინააღმდეგ შემთხვევაში ზიანის – მიუღებელი შემოსავლის არსებობის დადასტურებისას გამორიცხული უნდა იყოს პირგასამტეხლოს კუმულაციური დაკისრება. სამართლებრივი სისტემები კი საუბრობენ არა პირგასამტეხლოს ზიანთან კომპენსირების დაუშვებლობაზე, არამედ მისი შეცირების შესაძლებლობაზე. ეს შესაძლებლობა კი გამოყენებულ უნდა იქნეს მაშინ, როდესაც ინტერესის კომპენსირება ზიანის მექანიზმით სრულად ვერ აღადგენს დარღვეულ სახელშეკრულებო ინტერესს. ამასთან მნიშვნელოვანია, რომ უპირველესად მხარეთა ტვირთია შეაფასონ სახელშეკრულებო ინტერესის ფარგლები, მოცულობა, რათა სასამართლომ ზიანის ანაზღაურებისა და პირგასამტეხლოს მექანიზმს შორის შესაბამისად გაანაწილოს სახელშეკრულებო ინტერესის კომპენსირების ფუნქცია.

პირგასამტეხლოს შესრულების ინტერესის კომპენსირების მიზანიც აქვს, ზიანის ანაზღაურების სამართლებრივი დაცვის მექანიზმის მსგავსად. ამაზე მიუთითებს უნიფიცირებული აქტების სამართლებრივი დიქტომიაც, სადაც პირგასამტეხლო ზიანის კარშია მონესრიგებული. ეს მიუთითებს იმას, რომ პირგასამტეხლო კომპენსირების მექანიზმების სისტემის ინტეგრალური ნაწილია.²⁴² მეორეს მხრივ, პირგასამტეხლოს ინსტიტუტი სსკ-ში კოდიფიცირებულია მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებების სისტემაში, რის გამოც მასში გამოკვეთილია დარღვევის შემაკავებელი ფუნქციაც.

„სამართლებრივი სისტემები მხარეებს ანიჭებს შესაძლებლობას, სახელშეკრულებოსამართლებრივი მექანიზმებით გაზარდონ სამართლებრივი დაცვის გარანტიები, თუნდაც ეს სამართლებრივი მექანიზმები ზიანის ანაზღაურების უზოგადეს პრინციპებთან წინააღმდეგობას ავლენდეს.“²⁴³ აღნიშნულ წინააღმდეგობაში იგულისხმება მტკიცების ტვირთის შემცირებული ფარგლები, ზიანის მტკიცების წინაპირობის სახით არარსებობა პირგასამტეხლოს დაკისრებისთვის. თუმცა, აღნიშნულის საპირწონედ მხარეს ვალდებულების დარღვევის ნაწილ-

²⁴¹ ეროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების 9:509 მუხლის თანახმად, თუ ვალდებულების დარღვევისათვის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულია პირგასამტეხლო, მაშინ კრედიტორს აღნიშნულის მოთხოვნის უფლება ენიჭება მიუხედავად ფაქტობრივად დამდგარი ზიანის არსებობისა. 2. თუმცა, საწინააღმდეგო შინაარსზე სახელშეკრულებო შეთანხმების არსებობის მიუხედავად პირგასამტეხლო შესაძლებელია შემცირდეს თუ ის არსებითად შეუსაბამობა ზიანთან და სხვა გარემოებებთან.

²⁴² იხ. Art. 9:509 PECL, Art. 7.4.13 PICC, Art. III.- 3:712, DCFR, Art. 170 ECC ნიგში: *Hachem P.*, Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, *Schwenzer I.* (Series Editor), 2011, 47.

²⁴³ *Hachem P.*, Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, *Schwenzer I.* (Series Editor), 2011, 48.

ში სახელშეკრულებო ინტერესის ხელყოფის ხარისხის მტკიცების ტვირთი უნდა დაეკისროს, რადგან მხოლოდ ეს მისცემს სასამართლოს ობიექტურ შესაძლებლობას გონივრულად დაადგინოს პირგასამტეხლოსა და დამდგარი ზიანის მეშვეობით სახელშეკრულებო ინტერესის კომპენსირების ფარგლები.

IX. მიუღებელი შემოსავლისა და პირგასამტეხლოს შეჯამებული გამოყენების დაუშვებლობის წესის შეზღუდული გამოყენების არეალი

თუ საბანკო კრედიტის შემთხვევაში მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურებით და პირგასამტეხლოს ჩათვლით რეალიზებულად ჩათვლით ზიანის კომპენსატორულ და სახელშეკრულებო ინტერესის უზრუნველყოფ ფუნქციას, საკითხი დგება ამით უარს ხომ არ ვამბობთ ვალდებულების დარღვევის შემაკავებელ ფუნქციაზე? აღნიშნულით ხომ არ გამოირიცხება სამართლებრივი უსაფრთხოების მიზანი და იზრდება ვალდებულების დარღვევის რისკი? თუ მოვალეს, რომელიც საბანკო კრედიტის ხელშეკრულებაში პროცენტის გადახდის ვადას გადააცილებს, ექნება მოსამართლის ლმობიერების მოლოდინი, რომ დაეკისრება მხოლოდ მიუღებელი შემოსავალი (კრედიტით სარგებლობისათვის გადასახდელი პროცენტის ოდენობით, რომელიც ჯეროვანი შესრულების შემთხვევაში იმთავითვე უნდა გადაეხადა) და გათავისუფლდება პირგასამტეხლოსგან (ჩათვლება ზიანის ანაზღაურების ანგარიშში), აღნიშნული ხომ არ შეიძლება აძლიერებდეს მოვალის შესაძლო მისწრაფებას ეკონომიკური ეფექტიანობის მიზნით, დროულად არ შეასრულოს ვალდებულება და სანაცვლოდ დაგვიანებით აანაზღაუროს ზიანი? კერძოდ, მოვალეს შესაძლოა გაუჩნდეს ეკონომიკური ინტერესი, თავი აარიდოს ვალდებულების დროულ შესრულებას, გააჭიანუროს დრო და გადაავადოს²⁴⁴ მის მიერ კრედიტით სარგებლობის პროცენტის გადახდა (რომელიც შემდგომში რეალიზდება ბანკისთვის მიუღებელი შემოსავლის სახით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების ფორმით). ასეთ შემთხვევაში, მოვალე ვალდებულების დარღვევით სარგებელს ღებულობს. იმ შემთხვევაში კი, როდესაც მხარეს არ შეიძლება ჰქონდეს პირგასამტეხლოს ზიანში ჩათვლის მოლოდინი, მოვალე დარღვევის ნაცვლად მეტად ორიენტირებული შეიძლება იყოს ვალდებულების შესრულებაზე, პირგასამტეხლოსგან თავის დაცვის მიზნით. აღნიშნულ შემთხვევაში კი ვალდებულების დარღვევის შემაკავებელი და მოვალეზე ზემოქმედების ფუნქცია სრულფასოვნად რეალიზდება და აზღვევს სამართლებრივ უსაფრთხოებას – ხელშეკრულების შეუსრულებლობას. რამეთუ, ვალდებულების დარღვევისთვის გათვალისწინებული სამართლებრივი დაცვის მექანიზმების მიზანია არა მხოლოდ დარღვეული სახელშეკრულებო ინტერესების კომპენსირე-

²⁴⁴ ან საერთოდ გათავისუფლდეს ზიანის ანაზღაურებისგან, თუ მეორე მხარე ვერ დაასაბუთებს საამისოდ აუცილებელი წინაპირობების არსებობას. მაგალითად, საკრედიტო დანესებულებას აეკრძალა სესხების გაცემა სალიკვიდაციო პროცესის დაწყების გამო, რაც გამოირიცხავს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საპროცენტო სარგებლის მიღებას კრედიტის სხვა სუბიექტზე კვლავ გაცემით. აღნიშნული კი გამოირიცხავს მიუღებელი შემოსავლის სახით ზიანის არსებობას, რადგან ბანკი ვერ მიიღებდა შემოსავალს სხვა პოტენციური სასესხო ხელშეკრულებიდან, სადავო ურთიერთობის მოვალის მიერ ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების შემთხვევაშიც კი. შდრ. იხ. სუსგ №ას-957-2021, 28.04.2022წ. თუ არ არსებობს შემოსავლის სავარაუდოობის გამომრიცხველი გარემოებები, საბანკო კრედიტის შემთხვევაში ივარაუდება, რომ გადასახდელი თანხა მომგებიანი იქნებოდა ბანკის „აქტიური ბიზნესის“ დროს. იხ. BGHZ 62, 1.2.1974, 103, 107, მითითებულია: *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 480.

ბა²⁴⁵,²⁴⁶ არამედ უმთავრესად პირველადი სახელშეკრულებო ვალდებულებების დროული შესრულების უზრუნველყოფა²⁴⁷.

„თვით ზიანის ანაზღაურების სამართლებრივი დაცვის მექანიზმის ერთ-ერთი მიზანი დარღვევისგან“²⁴⁸ სახელშეკრულებო ვალდებულების დაზღვევა²⁴⁹. ავსტრალიის ფედერალურმა სასამართლომ განმარტა, რომ მოვალისათვის ვალდებულების შესრულებასა და ზიანის ანაზღაურებას შორის არჩევანის მინიჭება მოვალისათვის ზოგადად ვალდებულების არსის სანინააღმდეგო იქნებოდა.²⁵⁰ მოვალეს არ შეიძლება მიენიჭოს არჩევანი ვალდებულების შესრულებასა და ზიანის ანაზღაურებას (მ/შ პირგასამტეხლოს გადახდას) შორის²⁵¹ და ეს ვერ გახდება მოვალის სახელშეკრულებო თავისუფლების სფეროსადმი განკუთვნილი.²⁵² მართალია, ზიანს აქვს შესრულების ინტერესის კომპენსირების ფუნქცია თუმცა, ეს შეიძლება მოხდეს მხოლოდ იმ ფარგლებით, „რითაც შესრულების ინტერესის კომპენსირება ობიექტურად მიღწევადია ფულადი ანაზღაურებით“.²⁵³ მაგალითად, თუ სარგებლიანი სესხის ხელშეკრულება დადებულია ფიზიკურ პირებს შორის, ნომინალური ზიანის²⁵⁴ ანაზღაურებას ვერ ექნება მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესის ხელშეკრულებით შეთანხმებული მასშტაბით კომპენსირების, „მისი ადეკვატურად დაცვის რესურსი“²⁵⁵, განსხვავებით მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურების მექანიზმისგან, რომელიც ორიენტირებულია ჯეროვანი შესრულების პირობებში მხარის ჩაყენებაზე.²⁵⁶ გასათვალისწინებელია, რომ მიუღებელი შემოსავლის

²⁴⁵ ამ შემთხვევაში მოვალეზე კრედიტორისთვის მიუღებელი შემოსავლის დაკისრებით.

²⁴⁶ ვაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, თბილისი, 2010, 232.

²⁴⁷ იხ. *Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation*, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenzler I. (Series Editor), 2011, 91.

²⁴⁸ *Cootte B., Contract Damages, Ruxley, and the Performance Interest*, The Cambridge L.J., Vol.56, Issue 1, 1997, 541. ზიანის ანაზღაურების მექანიზმის ეს ფუნქცია იკითხება იმ ნორმებში, რომლებიც განსაზღვრული ფორმის ბრალისათვის წინასწარი სახელშეკრულებო დათქმით პასუხისმგებლობის გამორიცხვას ზღუდავენ (მაგ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 395-ე (2) მუხლი). ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლების განხორციელება მხარის უფლებაა, თუმცა ხელშეკრულების დადების ეტაპზე მასზე უარის თქმა საფრთხეს შეუქმნიდა მოვალის მიერ ვალდებულების კეთილსინდისიერად შესრულების მოტივს და ზიანის ანაზღაურების კანონით გათვალისწინებული უფლების ხელმისაწვდომობა ვეღარ შეასრულებდა ვალდებულების დარღვევის შემაკავებელ ფუნქციას.

²⁴⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2013 წლის 24 ივნისის გადაწყვეტილება №ას-501-477-2013.

²⁵⁰ *Keynes v. Rural Directions Pty. Ltd.* [2009] FCA 567, para. 71; *Webb Ch., Performance and Compensation: An Analysis of Contract Damages and Contractual Obligation*, Oxford J. Leg. Stud., Vol.26, 2006, 43.

²⁵¹ *Yorio E., Thel S., Contract Enforcement, Specific Performance and Injunctions*, Wolters Kluwer Law & Business, 2011, 20-9.

²⁵² *Keynes v. Rural Directions Pty. Ltd.* [2009] FCA567, para. 71; *Webb Ch., Performance and Compensation. An Analysis of Contract Damages and Contractual Obligations*, 26 Oxford J. Legal Studies, Vol. 26, 2006, 43.

²⁵³ *Robinson v. Harman* (Jan.18, 1848), 1 Ex. 850, 855, <<https://swarb.co.uk/robinson-v-harman-18-jan-1848/>>, [24.07.2024]. ზიანის ანაზღაურების ეს მახასიათებელი განიხილება „Indifference Principle“ – განუსხვავებლობის პრინციპად.

²⁵⁴ მაგალითად, მინიმალური საანაზრე პროცენტრის ანაზღაურება, მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურებისგან განსხვავებით.

²⁵⁵ *Pearce D., Halson R., Damages for Breach of Contract: Compensation, Restitution and Vindication*, Oxford J. Leg. Stud., Vol. 28, 2008, 75-77, მითითებულია წიგნში: *Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation*, International Commerce and Arbitration (Book 7), Eleven International Publishing, Schwenzler I. (Series Editor), 2011, 91. ამ მოსაზრებამ მოიპოვა მხარდაჭერა საერთაშორისო დონეზე: იხ. იქვე, 92.

²⁵⁶ *Robinson v Harman* [1848] 1 Ex 850, 855, 154 ER 363; *McKendrick E., Liu Q., Contract Law*, Australian Edition, Palgrave, New York, 2015, 449; *Andrews N., Contract Law*, 2nd ed., Cambridge University Press, 2015, 481-482; *Hondius E., Janssen A. (eds.), Disgorgement of Profits, Gain-Based Remedies Throughout*

ანაზღაურების შემთხვევაშიც კომპენსირების მიღმა შეიძლება დარჩეს ხელშეკრულების შესრულების თანმდევი სხვა ინტერესები, როგორცაა კლიენტურის ქსელის გაფართოება, პარტნიორების მოზიდვა, ინსტიტუციური პრესტიჟის ზრდა, საქმიანი რეპუტაციის ამაღლება და სხვა. სწორედ ვალდებულების შესრულებით მოპოვებულ „რეპუტაციულ უპირატესობაზე“ საუბრობს დანიელ ფრიდმანი შესრულების ინტერესთან კავშირში „ეფექტიანი დარღვევის“ კონცეპტის კრიტიკის დროს.²⁵⁷

სწორედ ამიტომ, რომ პირგასამტეხლოსა და მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურება ხშირად თავსებადი, კომბინირებადი და არა ალტერნატიული მექანიზმებია, თუმცა მათი შეჯამებული დაკისრება შეიძლება გამოირიცხოს მაშინ, როდესაც მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურება სრულად აკომპენსირებს სახელშეკრულებო ინტერესს და პირგასამტეხლოს მხოლოდ მოვალის სადამსჯელო ფუნქციადა რჩება (წმინდად ფულადი სარგებლის მიღებაზე ორიენტირებულ ხელშეკრულებებში), რამეთუ „სადამსჯელო სანქცია თუ ის არ შეესაბამება კრედიტორის არც ერთ ლეგიტიმურ სახელშეკრულებო ინტერესს“²⁵⁸. პირგასამტეხლოს ფუნქციით განხორციელების ფარგლების კონტროლი კი სამოსამართლო კონტროლის არეალში შემოდის, რომელიც სამართლიანობის, ინტერესთა შენონვის და ხელშეკრულების უზენაესობის პრინციპთა ბალანსით უნდა იქნეს რეალიზებული.

ზემოთქმულის მხედველობაში მიღებით, თუ ვაღიარებთ, რომ პირგასამტეხლოს გონივრული ოდენობის დადგენა მხარისათვის წინასწარსავარაუდო ზიანზე ორიენტირებით უნდა მოხდეს, ასეთ შემთხვევაში პირგასამტეხლოს დაცვის მიღმა დარჩება ის ინტერესები, რომელიც ფულადი ფორმით, მაშასადამე ქონებრივი ზიანის სახით ვერ იქნება გამოხატული. პირგასამტეხლოში შესრულების შემაკავებელი ფუნქციის გარდა უნდა იქნეს მოაზრებული სახელშეკრულები ინტერესის უზრუნველყოფი ფუნქცია იმ შემთხვევისთვის თუ ობიექტურად დამდგარი ზიანის ოდენობა ამ ინტერესს ვერ აკომპენსირებს. შესაბამისად, პირგასამტეხლოს ოდენობის გონივრულობის შეფასებისას, ასევე იმის განსაზღვრისას უნდა ჩაითვალოს თუ არა პირგასამტეხლო ზიანში, გათვალისწინებულ უნდა იქნეს რა ფარგლებით უზრუნველყოფს ზიანის მექანიზმი სახელშეკრულებო ინტერესის ანაზღაურებას. თუ მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესი ზიანით კომპენსირებულ ინტერესზე ფართოა, მაშინ ზიანს მიღმა დარჩენილი განუხორციელებელი ინტერესი (რომლის დარღვევასაც ზიანი არ მოჰყოლია, ან დაზარალება აშკარაა, მაგრამ ზიანის ოდენობის დადგენის მტკიცების ტვირთი არარეალისტურად მძიმეა) შესაბამისი პროპორციით უნდა აისახოს პირგასამტეხლოში და არ მოხდეს მისი შემცირება.

ამ პერსპექტივით, უპირობოდ ყველა შემთხვევაში არ შეიძლება მოხდეს პირგასამტეხლოს ჩათვლა ზიანის ანგარიშში და თუ შესრულების ინტერესის ფარგლები მეტად ფართოა,

the World, *Ius Comparatum Global Studies in Comparative Law*, Vol. 8, 2015, 200; Fuller L., *Perdue W.*, Reliance Interest in Contract Damages, *The Yale Law Journal*, Vol. 46, No. 1, 1936, 52-53; Harder S., *Measuring Damages in the Law of Obligations, Search for Harmonized Principles*, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, USA, 2010, 9-10; სსკ-ის მუხლი 411; BGB §249. იხ. ასევე, *Friedmann D.*, The Performance Interest in Contract Damages, 111 *Law Quarterly Review*, 1995, 628-654; 55 (1880) LR 5 App Cas 25 (HL) 39; *Devenish Nutrition Ltd v Sanofi-Aventis SA (France)* [2008] EWCA Civ 1086 [42] (Arden LJ); *Zimmermann R.*, Remedies for Non-performance, *The Revised German Law of Obligations Viewed against the Background of the Principles of European Contract Law*, *Edin. L. Rev.* 271, Vol. 6, 2002, 295.

²⁵⁷ *Friedmann D.*, The Efficient Breach Fallacy, *The J. of Leg. Stud.*, Vol. 18, No. 1, 1989, 9.

²⁵⁸ სადამსჯელო სანქციების შესახებ, იხ. *Graziano Th.K.*, *Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology*, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 460.

ვიდრე დამდგარი ზიანის მასშტაბი, მაშინ პირგასამტეხლო შეიძლება დამატებით ანაზღაურდეს ზიანთან ერთად. ეს არ ჩაითვლება კრედიტორის უსაფუძვლო გამდიდრებად, რადგან პირგასამტეხლოსა და ზიანის ანაზღაურება კუმულაციურად²⁵⁹ ხელშეკრულებით შეთანხმებული სახელშეკრულებო ინტერესის შესატყვისი იქნება, რომელიც მხოლოდ ზიანის ანაზღაურების ფორმით ვერ დაკომპენსირდებოდა.

უდავოა, რომ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობის დარღვევას ყოველთვის შეიძლება არ მოყვეს ზიანი, მაგრამ კონკრეტულად ამ პირობის დარღვევისთვის, მისი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, შეიძლება გათვალისწინებული იყოს პირგასამტეხლო. მაგალითად, თუ ირღვევა წარმოების, მოპოვების ჰუმანური მეთოდების გამოყენების ან ზავშვთა უკანონო შრომის აკრძალვის სახელშეკრულებო მოთხოვნა, რომლისთვისაც შეთანხმებული იყო პირგასამტეხლო, მაგრამ ზიანი დგება არა ამ მოთხოვნის შეუსრულებლობიდან გამომდინარე, არამედ მაგალითად, ვადის გადაცილების გამო. მოცემულ შემთხვევაში, ზიანის ანაზღაურება ვადის გადაცილებისთვის არ ფარავს იმ სახელშეკრულებო ინტერესს, რომელიც კრედიტორმა წარმოების ჰუმანური მეთოდების გამოყენებას ან არასრულწლოვანთა შრომის გამოყენების აკრძალვას დაუკავშირა. აღნიშნული ინტერესის კარგვა შეიძლება დაკავშირებული იყოს მხარისთვის იმ სტანდარტული პირობების დარღვევასთან, რომელიც მას მომხმარებლებთან ურთიერთობაში აქვს ჩართული და რომელიც კომპანიის პოლიტიკის განმსაზღვრელ პრინციპად, ეთიკურ ღირებულებად სწორედ წარმოებისა და შრომის ჰუმანური მეთოდების გამოყენებას გულისხმობს. ამ სტანდარტული პირობის დარღვევამ შეიძლება კომპანიას მოუტანოს უთანხმოება კლიენტურასთან, ბიზნეს პარტნიორებთან, წარმოშვას ხანგრძლივი ხარჯიანი სასამართლო დავები, მომხმარებელთა საჯარო პროტესტი და თანმდევად – საქმიანი რეპუტაციის რღვევა.

თუ ცალსახად, უგამონაკლისოდ ვაღიარებთ, რომ ვადის გადაცილებით გამოწვეულმა ზიანმა უნდა შთანთქმას პირგასამტეხლოს ოდენობა ყველა სახელშეკრულებო ურთიერთობაში, კომპენსირების მიღმა დარჩება ის უმნიშვნელოვანესი ინტერესი, რომლის რღვევისთვისაც მაღალი პირგასამტეხლო შეათანხმეს მხარეებმა, ითვალისწინებდნენ რა ამ პირობის შეუსრულებლობით განპირობებულ ნეგატიურ ეფექტს, შესაბამისი პირობის ჯეროვნად შესრულების მნიშვნელობას კომპანიის რეპუტაციული თუ სხვა ინსტიტუციური ინტერესებისათვის. სწორედ ამიტომ გასაზიარებელია საერთაშორისო პრაქტიკაში არსებული წესი, რომ მხარეებმა შესაძლებელია პირგასამტეხლო კონკრეტული სახელშეკრულებო პირობის დარღვევასთან მიმართებით დაადგინონ, იმ პირობასთან, რომელიც მათი არსებითი სახელშეკრულებო მოლოდინის მაფორმირებელი, განმაპირობებელია. შესაბამისად, ამით მხარეები ეხმარებიან სასამართლოს განმარტოს სახელშეკრულებო ინტერესის შინაარსობრივი, თუ ფულადი ფარგლები და მისი დარღვევის შემთხვევაში, შეუსაბამოს მას ადეკვატური, თანაზომიერი კომპენსაციური მექანიზმი. თუ პირგასამტეხლო ცალკეული ვალდებულების დარღვევისთვის იქნება შეთანხმებული, ამ შემთხვევაში სასამართლოს შეუძლია სახელშეკრულებო ინტერესის განმსაზღვრელი პირობის დარღვევისათვის ეძიოს მისი კომპენსირების გზები და არ ჩათ-

²⁵⁹ კუმულაციური პირგასამტეხლოს შესახებ იხ. ზოიძე ბ., *ჭანტურია ლ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 487. შეად. ალტერნატიული პირგასამტეხლო წიგნში: *ჭანტურია ლ.*, კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბ., 2012, 238.

ვალოს ამ პირობისთვის დადგენილი პირგასამტეხლო ზიანის ოდენობაში, რომელიც სხვა ვალდებულების (მაგალითად, ვადის გადაცილების ან ნაკლიანი შესრულების) დარღვევით იქნა წარმოშობილი და შესაბამისად, მასთანაა მიზეზობრივ კავშირში.

მხარეთა მიერ პირგასამტეხლოს ცალკეულ პირობასთან, და არა ზოგადად ვალდებულების დარღვევასთან, მიმართებით დადგენის შემთხვევაში, სასამართლოს მხარეთა ნების ავტონომიაში არსებითი შეჭრის გარეშე შეუძლია დაადგინოს სახელშეკრულებო ინტერესის შინაარსი და, შესაბამისად, ამ ინტერესის გამომხატველი პირგასამტეხლოს გონივრულობაზე, ადეკვატურობაზე სწორედ დარღვეული პირობის მნიშვნელობის გათვალისწინებით იმსჯელოს. მხარეებს შეუძლიათ კონკრეტული ვალდებულების შესრულების მნიშვნელობა გააძლიერონ ხელშეკრულებაში პირგასამტეხლოს კონკრეტულ პირობასთან (მაგალითად, კონფიდენციალურობის დაცვის პირობა) მიმართებით განსაზღვრის გზით. ასეთ შემთხვევაში სასამართლოს მიერ სახელშეკრულებო ინტერესის განმარტებისას, ვალდებულების შესრულების ინტერესის შინაარსისა და ფარგლების დადგენისას სასამართლოსთვის კონკრეტული პირობის დარღვევისთვის გათვალისწინებული მაღალი პირგასამტეხლო შესაბამისი მნიშვნელობის სახელშეკრულებო ინტერესის მანიშნებელია. ამდენად, პირგასამტეხლოს განსაზღვრა კონკრეტული ვალდებულებისთვის, არის ორიენტირი სასამართლოსთვის სახელშეკრულებო ინტერესის განმარტებისას (ხშირად ეს ინტერესი შეიძლება ნაგულისხმევი იყოს და არა პირდაპირ გამოხატული, თუმცა ლეგიტიმური), რაც მხარეთა სახელშეკრულებო თავისუფლებაში უხეში ჩარევის გარეშე სახელშეკრულებო ნების დადგენის საშუალებას იძლევა.

განსახილველი გადაწყვეტილების შემთხვევაში ზიანში პირგასამტეხლოს ჩათვლითი ანაზღაურება უნდა არსებობდეს, რადგან საბანკო კრედიტის ხელშეკრულებაში ბანკის მოსალოდნელი ინტერესი მხოლოდ მოგების მიღებაა, რომელიც მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურების სახით იმავე ფარგლებით მიიღწევა, რაც მოსალოდნელი იყო ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების პირობებში. თუ მოცემულ ვითარებაში სხვა სახელშეკრულებო მიზანი არ გამოიკვეთება, გარდა მოგების მიღებისა, მაშინ გასაზიარებელია ზიანისა და პირგასამტეხლოს შეჯამებული დაკისრების უარყოფა უსაფუძვლო გამდიდრების თავიდან არიდების აუცილებლობის გათვალისწინებით.²⁶⁰ გერმანულ და ქართულ სამოქალაქო სამართალში კი საყოველთაოდ აღიარებული ზოგადცივილისტური პრინციპია სამოქალაქო პასუხისმგებლობის რეჟიმში კრედიტორის უსაფუძვლო გამდიდრების დაუშვებლობა.²⁶¹

X. მიუღებელი შემოსავლის გაანგარიშების პერიოდი

მნიშვნელოვანია, რომ უზენაესმა სასამართლომ განსახილველ საქმეზე შეცვალა ქვედა ინსტანციების მიერ მიღებული გადაწყვეტილება და მიუღებელი შემოსავალი დააკისრა მხარეს არა სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების დაწყებამდე, არამედ სააღსრულებო წარმოების დასრულებამდე.

²⁶⁰ უსაფუძვლო გამდიდრების დაუშვებლობის შესახებ იხ.: *ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი*, ნიგნი მე-3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ.მ 2001, 460; *Leible S., Lehmann M., European Contract Law and German Law*, 2014, 527. ასევე იხ.: სუსგ-ები: №ას-459-438-2015, 07.10.2015; №ას-307-291-2011, 24.10.2011.

²⁶¹ იხ. ასევე, *Jansen N., Rademacher L. in: Koziol H., Wilcox V. (eds), Punitive Damages, Common Law and Civil Law Perspectives*, Springer, Wien, New York, 2009, 75, Para.1.

ამ ნაწილშიც სასამართლომ მართებულად დაარეგულირა მიუღებელი შემოსავლის ოდენობა, რადგან სესხის ძირითადი თანხის დაბრუნების შემდგომ აქტიური ბიზნესის პირობებში ბანკს კვლავ წარმოეშობა წლიური საპროცენტო განაკვეთით კრედიტის გაცემის და შესაბამისად, შემოსავლის მიღების შესაძლებლობა.²⁶²

მიუღებელი შემოსავლის დაკისრება სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების დაწყებამდე ამცირებს მხარის **პოზიტიური ინტერესის** ფარგლებს,²⁶³ რომელიც მოცემულ შემთხვევაში მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურების სახით არის განსახორციელებელი. „მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესი (expectation interest) მეტად განიმარტება ზიანის ანაზღაურების კონტექსტში და ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებული სიკეთის, ცალკეულ შემთხვევაში, მოსალოდნელი შემოსავლის მიღების ინტერესს უკავშირდება.²⁶⁴ მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესი მოიცავს რა ხელშეკრულების შესრულებით მისაღებ ყოველგვარ მოლოდინს, მათ შორის შემოსავალს, საკუთარ არსში აერთიანებს მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურების ინტერესსაც და იმ პერსპექტივით რომ ის ჯეროვანი შესრულების კონდიციაში აყენებს პირს (რასაც პირი მიიღებდა ვალდებულება ჯეროვნად რომ შესრულებულიყო), საუკეთესოდ უზრუნველყოფს შესრულების ინტერესის კომპენსაციურული სახით – ზიანის ანაზღაურების ფორმით – რეალიზებას.²⁶⁵

ქვედა ინსტანციის სასამართლოების ამავე საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილებებით შეიზღუდა მიუღებელი შემოსავლის ოდენობა **სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების დაწყებამდე პერიოდით, თუმცა მოვალეებზე დაკისრებულ იქნა პირგასამტეხლო ვალდებულების დარღვევისთვის**. გადაწყვეტილება იმგვარად აღიქმება, რომ პირგასამტეხლოს შეჯამებული დაკისრებით სასამართლოებმა არასრული (აღსრულების დაწყებამდე განსაზღვრული) მიუღებელი შემოსავლის – განუხორციელებელი სახელშეკრულებო ინტერესის, პირგასამტეხლოს მეშვეობით კომპენსირების მცდელობა განახორციელეს. მსგავსად, ცალკეულ სასამართლო გადაწყვეტილებაში სასამართლო მიუღებელი შემოსავლის არასრუ-

²⁶² BGHZ 62, 1.2.1974, 103, 107, მითითებულია: *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed.*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 480. იხ. ასევე, სუსგ №ას-1385-1307-2012, 07.02.2013.

²⁶³ დაწვრილებით იხ.: ჩიტაშვილი ნ., ბურდული ი., ხელშეკრულების შესრულების ინტერესი, როგორც ზოგადი კერძო სამართლის დამცავი ფუნქციის ფუნდამენტი, ღია უნივერსიტეტის ჟურნალი „ნელინდეული“, 2020, 20-55.

²⁶⁴ *Gillette C.P., Advanced Introduction to International Sales Law*, Edward Elgar Publishing, Gheltenham, UK, 2016, 127; *Marboe I. (ed.), Mistelis L. (series ed.), Calculation of Compensation and Damages in International Investment Law*, Oxford International Arbitration Series, Oxford University Press, New York, 2009, Rn. 3.197, 107. მოსალოდნელ სახელშეკრულებო და შესრულების მიმართ ნდობის ინტერესის შესახებ იხ: *Lieblich W., Determination by International Tribunals of the Economic Value of Expropriated Enterprises*, *Journal of International Arbitration*, Vol.7, 37, 1990, 47-48.

²⁶⁵ *Summers R.S., Hillman R.A., Hoffman D.A., Contract and Related Obligation*, 7th ed., American Casebook Series, West Academic Publishing, USA, 2016, 251; *Eisenberg M.A., Actual and -Virtual Specific Performance, the Theory of Efficient Breach, and the Indifference Principle in Contract Law*, 93 *Cal L. Rev.*, 2005, 975; *Friedmann D., Economic Aspects of Damages and Specific Performance Compared in Saidov D., Cunnington R. (eds.), Contract Damages: Domestic and International Perspectives*, Oxford, Hart Publishing, 2008, 6, მითითებულია: *Hachem P., Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, Rethinking Penalty and Liquidated Damages Clauses*, *Schwenzler I. (series ed.), International Commerce and Arbitration Vol. No7*, Eleven International Publishing, The Netherlands, 2011, 89; *Barnett K., Accounting for Profit for Breach of Contract, Theory and Practice*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2012, 60; *Yorio E., Thel S., Contract Enforcement, Specific Performance and Injunctions*, 2nd ed., Wolters Kluwer Law and Business, 2017, 1-2.1., 2013 Supplement.

ლად, არამედ 1 წლის ვადით დაკისრებას კრედიტორის უსაფუძვლო გამდიდრების დაუშვებლობის პრინციპით ხსნის.²⁶⁶ თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ უსაფუძვლო გამდიდრების პრევენციას ახდენს არა მიუღებელი შემოსავლის (როგორც პრიორიტეტული, დადებითი/პოზიტიური ინტერესის კომპენსაციის) პირობითი (1-წლამდე) შემცირება, არამედ პირგასამტეხლოსა და მიუღებელი შემოსავლის შეჯამებული დაკისრების დაუშვებლობა. არსებითია, რომ პოზიტიური ინტერესის განხორციელების მექანიზმებსა (მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურება) და ნებისმიერ სხვა მაკომპენსირებელი საშუალებების კონკურენციისას, პრიმატი უცილობლად ენიჭება მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესის (პოზიტიური ინტერესის) რეალიზებაზე ორიენტირებულ მოთხოვნებს. მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურება სწორედ პოზიტიური ინტერესის განხორციელებისკენ მიმართული ინსტიტუტია და მას ყოველთვის უნდა მიენიჭოს უპირატესობა პირგასამტეხლოსთან კონკურენციის დროს. მოსალოდნელი ინტერესის მაკომპენსირებელი ზიანი მოიცავს ხელშეკრულებით აღთქმული შესრულების სრულ ღირებულებას²⁶⁷, ვალდებულების დარღვევის თანმდევ ქონებრივ დანაკლისს ან მიუღებელ შემოსავალს.²⁶⁸ ასეთ შემთხვევაში ზიანი სახელშეკრულებო მოლოდინის ღირებულების ეკვივალენტურია. ხსენებული ორი კატეგორიის ინტერესი (*damnum emergens*²⁶⁹ და *lucrum cessans*²⁷⁰) აყალიბებს მოსალოდნელ ინტერესს (*Erfüllungsinteresse/positives Interesse*)²⁷¹, რომლის კომპენსირება გულისხმობს კრედიტორის იმ პირობებში ჩაყენებას, რაც ჰიპოთეტური დაშვებით შეიძლება არსებულიყო ვალდებულების შესრულებისას.²⁷² აღნიშნულ სტანდარტს დოქტრინაში სრული კომპენსაციის პრინციპად სახელდებენ.²⁷³

²⁶⁶ საქმე №ას-1459-2022, 14.02.2023 წ.

²⁶⁷ Ogus A., *The Economic Basis of Damages for Breach of Contract: Inducement and Expectation*, მითითებულია: Saidov D., Cunnington R., *Contract Damages, Domestic and International Perspectives*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2008, 128.

²⁶⁸ Mehren A. (ed.), *Contract in General*, H.G. Treitel, *Remedies for Breach of Contract*, International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. 16, J.C. B. MOHR (Paul Siebeck), Tübingen Mouton, The Hague, Paris, 1987, 16-57, 33.

²⁶⁹ Loss – ზიანი (ლათ.) ცალკეული მეცნიერი ამ კატეგორიას მხოლოდ ქონებრივ ზიანს მიაკუთვნებს. იხ. Allard F., Brisson J., Crepeau P.-A., Emerich Y., Kasirer N., Bich M.F., Charpentier E., Devinat M., Forget P., *Private Law Dictionary and Bilingual Lexicons, Obligations*, A Thomson Company, 2003-2004, 80; Summers R.S., Hillman R.A., Hoffman D.A., *Contract and Related Obligation*, 7th ed., American Casebook Series, West Academic Publishing, USA, 2016, 249.

²⁷⁰ დაკარგული შემოსავალი (ლათ.). იხ. Allard F., Brisson J.-M., Crepeau P.-A., Emerich Y., Kasirer N., Bich M.F., Charpentier, Devinat M., Forget P., *Private Law Dictionary and Bilingual Lexicons, Obligations*, A Thomson Company, 2003-2004, 190; Summers R.S., Hillman R.A., Hoffman D.A., *Contract and Related Obligation*, 7th ed., American Casebook Series, West Academic Publishing, USA, 2016, 249.

²⁷¹ Burrows A., *Remedies for Torts and Breach of Contract*, 3rd ed., Oxford University Press, Oxford, 2004, 210; McKendrick E., *Contract Law – Text, Cases, and Materials*, 4th ed., Oxford University Press, Oxford, 2010, 827; O’Sullivan J., *Reflections on the Role of Restitutionary Damages to Protect Contractual Expectations*, მითითებულია: Johnston D., Zimmermann R. (eds.), *Unjustified Enrichment: Key Issues in Comparative Perspective*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, 327, 334; Johnson D., *Breach of Contract*, in: Kenneth R., Zimmermann R., *A History of Private Law in Scotland, Vol.2, Obligations*, Print Publication Date 2000, Oxford Scholarship Online, 2012, 185-186; Riesenhuber K., *Damages for Non-Performance and the Fault Principle*, ERCL, 2/2008, 132.

²⁷² Poole J., *Contract Law*, 13th ed., Oxford University Press, 2016, 334; Leible S., Lehmann M., *European Contract Law and German Law*, Kluwer Law International, The Netherlands, 2014, 527; Macdonald E., Atkins R., *Law of Contract*, 8th ed., Oxford University Press, Oxford, 2014, 499; Saidov D., *The Law of Damages in International Sales, The CISG and other International Instruments*, Oxford and Portland, Oregon, Hart Publishing, 2008, 26; Schulze R., *Common European Sales Law, Commentary*, C.H. Beck, Hart, Nomos, Baden-Baden, 2012, 644; Kozolchyk B., *Comparative Commercial Contracts, Law Culture and Economic*

მიუღებელი შემოსავლის გაანგარიშების საკითხზე სასამართლო პრაქტიკა არაერთგვაროვანი აღმოჩნდა, რადგან ცალკეულ გადაწყვეტილებაში ვხვდებით მიუღებელი შემოსავლის დაკისრებას არაუმეტეს ერთი წლის ვადით,²⁷⁴ ან სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის მომენტამდე²⁷⁵, ისევე როგორც აღსრულების დასრულებამდე.²⁷⁶

მნიშვნელოვანია ითქვას, რომ საკრედიტო დაწესებულების მიერ ახალი სესხის გაცემის შესაძლებლობა არ წარმოიშობა არც სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების დაწყებამდე და არც გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლამდე, რადგან ძირითადი თანხმის უკან დაბრუნების მოთხოვნა სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის თუ აღსრულების დაწყების მომენტისთვის ჯერ კიდევ აღუსრულებელია. ამდენად, მიუღებელი შემოსავლის გაანგარიშების პერიოდის შემოფარგვლა გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის მომენტით ან აღსრულების დაწყების დროით, ვერ აღადგენს საკრედიტო დაწესებულებას შესრულების ჯეროვან პირობებში, რადგან საკრედიტო დაწესებულება შეზღუდულია ახალი საკრედიტო ურთიერთობების წამოწყების ნაწილში სესხის ძირითადი თანხის დაუბრუნებლობიდან გამომდინარე.²⁷⁷

XI. მთავარი შეჯამება – ფულადი ვალდებულების ვადაგადაცილების პროცენტისა და ფულადი ვალდებულების ვადაგადაცილების პირგასამტეხლოს პარადიგმული ასიმილაცია

2007 წელს საქართველოში განხორციელებული რეფორმის შედეგად, გერმანული სამართლისგან განსხვავებით, სადაც დღესაც კანონისმიერი პროცენტი მოქმედებს, გაუქმდა კანონით განსაზღვრული პროცენტი ფულადი ვალდებულების ვადის გადაცილებისთვის²⁷⁸ და ვადის გადაცილების პროცენტისა და მისი ოდენობის განსაზღვრა მხარეთა კერძო ავტონომიას დაექვემდებარა. ამდენად, „საპროცენტო განაკვეთის განსაზღვრისას, საქართველოს კა-

Development, Hornbook Series, West Academic Publishing, USA, 2014, 1229; *Fuller L., Perdue W.*, Reliance Interest in Contract Damages, *The Yale Law Journal*, Vol. 46, No. 1, 1936, 52-53; *Cohen N., McKendrick E.*, Comparative Remedies for Breach of Contract, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2005, 22; *Weinrib E.J.*, The Idea of Private Law, Oxford Scholarship Online, 2012, 23; *Jaffey P.*, Damages and the Protection of Contractual Reliance, მითითებულია: *Saidov D., Cunnington R. (eds.)*, Contract Damages, Domestic and International Perspectives, Oxford, 2008, chapter 6; *Neyers J.W., Bronaugh R., Petel S.G.A. (eds.)*, Exploring Contract Law, Oxford, 2009, 171, 139; *Pearce D., Halson R.*, Damages for Breach of Contract: Compensation, Restitution, and Vindication, 28 OJLS, 2008, 73-98.

²⁷³ *Eiselen S.*, Unresolved damages issues of the CISG: A Comparative Analysis, 38 Comparative and International Law Journal of Southern Africa, 2005/1, 32-46, 36; *DiMatteo L.A., Janssen A., Magnus U., Schulze R.*, International Sales Law, C.H. Beck, Hart, Nomos, Germany, München, 2016, 544-545; *Saidov D.*, The Law of Damages in International Sales, The CISG and other International Instruments, Oxford and Portland, Oregon, Hart Publishing, 2008, 27. იხ. ასევე, UNIDROIT Principles, Article 7.4.2 (1), მითითებულია: *Radley-Gardner O., Beale H., Zimmermann R., Schulze R.*, Fundamental Texts on European Private Law, 2nd Edition, Bloomsbury, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2016, 1560; Art. 15 of Civil Code of Russian Federation, art. 14 of the Civil Code of Uzbekistan, CISG art. 74.

²⁷⁴ სუსგ-ები №ას-226-2019, 24.04. 2020 წ.; №ას-1459-2022, 14.02.2023 წ.

²⁷⁵ მაგ. სუსგ №ას-192-2024, 24.04. 2024წ.

²⁷⁶ მაგ. სუსგ №ას-226-2019, 24 აპრილი, 2020 წელი.

²⁷⁷ მაგალითად, მოვალეს საურავი ერიცხება სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებამდე. იხ. რობაქიძე ი., სახელმეკრულებო სამართალი, ავტორები: *ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ.*, თბ., 2014, 600.

²⁷⁸ საქართველოს 2007 წლის 29 ივნისის № 5127 – სსმ I კანონი, № 27, 17.07.2007.

ნონმდებლობა უპირატესობას ანიჭებს ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპს (ხელშეკრულების შინაარსის თავისუფლება).²⁷⁹

შემდგომში უზენაესმა სასამართლომ დაადგინა მხარეთა დამოუკიდებელი შეთანხმების სავალდებულოება ვადაგადაცილების პერიოდისათვის გამოსაყენებელი საპროცენტო განაკვეთის ოდენობაზე²⁸⁰ და ამით გამოირიცხა სახელშეკრულებო ვადაში მოქმედი სარგებლის პროცენტის სახით ავტომატური, ნაგულისხმევი გავრცელება ვადაგადაცილებული დროის მონაკვეთზე.²⁸¹ ნორმატიული რეფორმისა და კანონმდებლის მიზნიდან გამომდინარე, სსკ-ის 403-ე მუხლის სასამართლო განმარტების საფუძველზე სარჩელის დაკმაყოფილებისათვის აუცილებელია შემდეგი პირობების არსებობა: მოვალეს შესასრულებელი უნდა ჰქონდეს ფულადი ვალდებულება; ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადა უნდა იყოს დარღვეული; უნდა არსებობდეს დამოუკიდებელი შეთანხმება პროცენტის თაობაზე უშუალოდ ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისათვის.²⁸² უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკით დადგინდა, რომ ხელშეკრულებოს მოქმედების ვადაში განსაზღვრული პროცენტი არ შეიძლება ჰიპოთეტურად არსებულ პრეზუმირებულ ზიანად იქნეს მიჩნეული ვადაგადაცილებული პერიოდისთვის, თუ აღნიშნული მხარეთა ნებით არ არის აღიარებული **წინასწარი სახელშეკრულებო შეთანხმებით**. თუმცა, ამ შემთხვევაში მინიმალური საანაბრე პროცენტის ან უფრო დიდი ზიანის მოთხოვნის უფლება ხელშეუხებელი რჩება, ვადაგადაცილების პროცენტზე სპეციალური შეთანხმების არარსებობის პირობებში („თუ კრედიტორს, სხვა საფუძველიდან გამომდინარე, უფრო მეტის მოთხოვნა არ შეუძლია“ – სსკ-ის 403-ე მუხლი).²⁸³

უზენაესი სასამართლოს დამკვიდრებული პრაქტიკით, გამსესხებლის მიერ ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდში გათვალისწინებული სახელშეკრულებო სარგებლის იდენტური პროცენტით თანხის გასესხების შესაძლებლობა არ შეიძლება იყოს პრეზუმირებული გამსესხებელი ფიზიკური პირის პირობებში. საკრედიტო დანესებულების შემთხვევაში კი სასესხო ვალუტის გამოყენებისა და მოგების მიღების ობიექტური შესაძლებლობა არსებობს,²⁸⁴ რაც პირველადი სახელშეკრულებო რეჟიმის ფარგლებში განსაზღვრული საპროცენტო განაკვეთის ტოლფასია და ბუნებრივია, აღემატება მინიმალურ საანაბრე პროცენტს. ვადის გადაცილებისთვის განკუთვნილი პროცენტის შესახებ დამოუკიდებელი შეთანხმება მოვალისათვის მისი შეცნობადობისა და სავარაუდოობის უზრუნველყოფისათვის აუცილებელი მოთხოვნა უნდა იყოს. სასესხო ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებისათვის მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული პროცენტის არსებობა არ გამოირიცხავს ფაქტობრივად დამდგარი ზიანის დაკისრების შესაძლებლობას, თუ სახეზე იქნება ზიანის ანაზღაურების ზოგადსამართლებრივი წინაპირობები. აღნიშნული ზიანი შეიძლება წარმოიშვას მაგალითად, მიუღებელი შემოსავლის სახით. თუ ფაქტობრივად დამდგარი ზიანი აღემატება ვადაგადაცილებისთვის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პროცენტის ჯამურ ოდენობას, მაშინ უდიდეს ზიანში

²⁷⁹ ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2011, 93, მითითებულია: ძლიერიშვილი ზ. (რედ), სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 254.

²⁸⁰ სუსგ საქმე №ას-1701-1685-2011, 22.10.2012.

²⁸¹ სუსგ №ას-1092-1023-2012, 4.03.2013.

²⁸² სუსგ-ები: №ას-1701-1685-2011, 22.10.2012 წ.; №ას-408-381-2017, 30.06.2017 წ.

²⁸³ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება № 2ბ/873- 12, 31.05.2012; სუსგ №ას- 828-786-2013, 24.01.2014წ; № ას-848-806-2013, 24.10.2024წ.

²⁸⁴ სუსგ №ას-1385-1307-2012, 07.02.2013წ.

უმცირესი ზიანის (ვადაგადაცილებისთვის გათვალისწინებული პროცენტის, როგორც მინიმალური ზიანის) ჩათვლის წესი იქნება გამოყენებული.²⁸⁵

სსკ-ის 403-ე მუხლისა და პირგასამტეხლოს პარადიგმული ურთიერთმიმართების წარმოსაჩენად, აუცილებლად განხილულ უნდა იქნეს საურავის ცნება. კერძოდ, პირგასამტეხლოს, რომელიც ითვალისწინებს გადახდევინებას ვალდებულების შესრულების ყოველი გადაცდენილი დღისათვის საურავი ენოდება²⁸⁶ ვადაგადაცილებისთვის დადგენილი „პირგასამტეხლოს (საურავის) ოდენობა განსაზღვრულია მხარე პროცენტული მაჩვენებლით²⁸⁷, რომელიც წინასწარ წესდება დადგენილ პერიოდში ვალდებულების შეუსრულებლობისთვის. კერძოდ, იმ შემთხვევებში, როდესაც ვალდებულება არ სრულდება დადგენილ დროში. საურავის ფორმით დაწესებული პირგასამტეხლო ძირითადად გამოიანგარიშება შესასრულებელი ვალდებულების ღირებულებიდან²⁸⁸ ე.წ. სახელშეკრულებო ფასიდან, ვალდებულების შეუსრულებლობიდან ყოველი დღისათვის, იშვიათ შემთხვევაში კი ყოველი კვირისათვის, თვისათვის, კვარტლისათვის, წლისათვის და სხვ. პერიოდებისათვის.²⁸⁹ „ჯარიმის სახით დადგენილი პირგასამტეხლოს მოცულობა ხელშეკრულების დადების მომენტშივეა ცნობილი მხარეთათვის, ხოლო საურავის შემთხვევაში, მისი ოდენობა დამოკიდებულია პირგასამტეხლოს პროცენტზე, ასევე იმ გამოსაანგარიშებელ პერიოდზე, საიდანაც აითვლება პირგასამტეხლოს გადახდა. შესაბამისად, ჯარიმის შემთხვევაში, ხელშეკრულების მხარეები პირგასამტეხლოს სახით გადასახდელ თანხას თავიდანვე კონკრეტულად აფიქსირებენ შეთანხმებაში²⁹⁰, ხოლო საურავის დროს შეთანხმებულია, მხოლოდ პირგასამტეხლოს გაანგარიშების პირობები: პროცენტის მაჩვენებელი და მისი გამოსაანგარიშებელი პერიოდი.²⁹¹

2007 წლის საკანონმდებლო რეფორმის კონცეპტუალური მონაპოვარი იმგვარად შეიძლება წარმოჩინდეს, რომ ფულადი ვალდებულების ვადაგადაცილებისთვის სახელშეკრულებო შეთანხმებით განსაზღვრული პროცენტის ინსტიტუტი (სსკ-ის 403-ე მუხლი) ფაქტობრივად, თავისი სამართლებრივი ბუნებით გაუთანაბრდა ფულადი ვალდებულების დაყოვნებისთვის გათვალისწინებულ პერიოდულად დადგენილ პირგასამტეხლოს (საურავს). სსკ-ის 403-ე და სსკ-ის 419-ე მუხლების არსობრივ-პარადიგმულ იდენტურობაზე მეტყველებს ისიც, რომ საერთოა მათი წარმოშობის იურიდიული საფუძველი, სამართლებრივი საწყისი მხარეთა სახელშეკრულებო შეთანხმების სახით. სამოქალაქო სამართალში კანონისმიერი პირგასამტეხლოს არარსებობის ფონზე, ორივე მათგანის (პირგა-

²⁸⁵ ჩიტაშვილი ნ. წიგნში: ზარანდია თ., ჭანტურია ლ., ზოიძე თ., ჩიტაშვილი ნ., ცერცვაძე გ., სამოქალაქო სამართლის საფუძველები ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში, თბ., 2017, 125-136.

²⁸⁶ ახვლედიანი ზ., ვალდებულებითი სამართალი, მე-2 გამოცემა, თბ., 1999, 78-79. აღნიშნული ინსტიტუტი ფრანგულ სამართალში მოხსენიებულია როგორც პერიოდული ჯარიმა (Astreinte) – Jansen N., Rademacher L. in: Koziol H., Wilcox V. (eds), Punitive Damages, Common Law and Civil Law Perspectives, Springer, Wien, New York, 2009, 57, para.9.; Rowan S., Remedies for Breach of Contract, A Comparative Analysis of the Protection of Performance, Oxford University Press, 2012, 44.

²⁸⁷ Брагинский М.И., Витрянский В.В., Договорное право, Договорное право. Книга первая: Общие положения. 3-е изд., М., Статут, 2011, 485.

²⁸⁸ იქვე, 486.

²⁸⁹ იოსელიანი ნ., მოთხოვნის უზრუნველყოფის დამატებითი საშუალებანი (პირგასამტეხლო, ბე, მოვალის გარანტია), სადისერტაციო ნაშრომი, 2021, 64.

²⁹⁰ Брагинский М.И., Витрянский В.В., Договорное право, Договорное право. Книга первая: Общие положения. 3-е изд., М., Статут, 2011, 485.

²⁹¹ იქვე. იხ. ასევე, ვაგუა ი., ბიზნესდავები და სასამართლო პრაქტიკა, თბ., საქართველოს უზენაესი სასამართლო, 2017, 50.

სამტეხლოსა და ვადაგადაცილების პროცენტის) მოქმედება მხოლოდ სახელშეკრულებო ავტონომიის რეალიზებას – მხარეთა შეთანხმებას უკავშირდება.

როგორც ფულადი ვალდებულების ვადაგადაცილების პირგასამტეხლოს, ისე ვადაგადაცილების პროცენტის მინიმალურ წინასწარგანსაზღვრულ ზიანად სახელდებაზე მიუთითებს რამდენიმე სასამართლო გადაწყვეტილება. კერძოდ, საკასაციო პალატის შეფასებით, მხარეთა შეთანხმება ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილების გამო, კრედიტის დაფარვამდე პროცენტის გადახდევინების თაობაზე, განხილულ უნდა იქნეს როგორც მხარეთა შეთანხმება მინიმალურ ზიანზე²⁹². აღნიშნული განმარტებით, ხდება ამ ორი ინსტიტუტის კიდევ ერთი და მნიშვნელოვანი პარადიგმული მსგავსების ხაზგასმა – ისინი მოხსენიებულნი არიან წინასწარსავარაუდო, ხელშეკრულებით განსაზღვრულ მინიმალურ ზიანად (pre-estimate loss).

ამდენად, კანონისმიერი პროცენტის გაუქმებით, 2007 წლის რეფორმამ მიგვიყვანა ფულადი ვალდებულების ვადაგადაცილების პროცენტისა და ფულადი ვალდებულების დაყოვნებისათვის გათვალისწინებული პირგასამტეხლოს პარადიგმულ ასიმილაციამდე.

ამ ორი ინსტიტუტის დამაფუძნებელი წინაპირობების იდენტურობა, განაპირობებს, იდენტური თანმდევი სამართლებრივი შედეგების დაყენების აუცილებლობას. კერძოდ, თუ სსკ-ის 403-ე მუხლის თანახმად, ხელშეკრულებით გათვალისწინებულია ფულადი ვალდებულების ვადაგადაცილების პროცენტი, მაგრამ კრედიტორმა დასძლია უფრო დიდი ზიანის მტკიცების ტვირთი, მაშინ რეალური ზიანი შთანთქავს ვადაგადაცილების პროცენტსაც (თუ კრედიტორს, სხვა საფუძვლიდან გამომდინარე, უფრო მეტის მოთხოვნა არ შეუძლია – მუხ. 403). მოცემულ შემთხვევაში კანონმდებლის მიზანდასახულობაა, რომ არ მოხდეს ზიანისა და ვადაგადაცილების პროცენტის კუმულაციური შეჯამება, არამედ ურთიერთჩათვლა. აღნიშნულით რეალიზდება ზოგად ცივილისტური პრინციპი, რომ **ვალდებულების დარღვევისათვის სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის არსი მდგომარეობს კრედიტორისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურებაში და არა – მოვალის დასჯაში**. მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურების საკითხის გადაწყვეტისას, ზიანის ანაზღაურება უნდა განისაზღვროს მხოლოდ ობიექტური კრიტერიუმებით, ისე, რომ ამას არ მოჰყვეს დაზარალებულის უსაფუძვლო გამდიდრება.

ანალოგიურად სსკ-ის 403-ე მუხლისა, დიდი ზიანის მიერ მინიმალური (წინასწარგანსაზღვრული) ზიანის ჩათვლის წესი უნდა იქნეს გამოყენებული ფულადი ვალდებულების ვადაგადაცილებისთვის განსაზღვრული პირგასამტეხლოს შემთხვევაში, როდესაც დასაბუთებულია მიუღებელი შემოსავლის ოდენობა საბანკო კრედიტის ხეკმეკრულების დარღვევიდან გამომდინარე. საურავი მოვალეს ერიცხება ვალდებულების დარღვევიდან მის შესრულებამდე.²⁹³ შესაბამისად, ის ათვლას განაგრძობს ვალდებულების დარღვევის შემდგომაც.²⁹⁴ სასამართლო პრაქტიკიდან გამომდინარე, ძირითადად მოვალეს საურავი ერიცხება სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებამდე.²⁹⁵

²⁹² იხ. სუსგ-ები №ას-725-693-2014, 03.07.2015წ., №ას-957-2021, 28.04.2022 წ.

²⁹³ სუსგ № ას-1527-2018, 31 იანვარი, 2019 წელი.

²⁹⁴ *რობაქიძე ი. წიგნში: სახელშეკრულებო სამართალი, ავტორები: ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., თბ., 2014, 600.*

²⁹⁵ იქვე.

თუ ფულადი ვალდებულების ვადაგადაცილებისთვის გათვალისწინებული პირგასამტეხლო შეჯამდება მიუღებელ შემოსავალთან, ის დაუახლოვდება სადამსჯელო სანქციის ბუნებას, რადგან ხშირად საურავის სახით გათვალისწინებული პირგასამტეხლო კოლოსალურ ოდენობას აღწევს და მნიშვნელოვნად აჭარბებს დამდგარი ზიანის ოდენობას.²⁹⁶ იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ საურავს თავისთავად სადამსჯელო ბუნება აქვს, რადგან მისი ოდენობა იმდენად სწრაფად იზრდება, რომ ახდენს მოვალეზე მნიშვნელოვან ზეწოლას (*in terrorem*) ვალდებულების შესრულების სტიმულირების მიზნით.²⁹⁷ ვინაიდან, უფრო დიდი ზიანი – მოსალოდნელი პოზიტიური სახელშეკრულებო ინტერესი გამოხატულია მიუღებელ შემოსავალში, მასთან ერთად საურავის (რომელსაც იმთავითვე რეპრესიული ბუნება აქვს) შეჯამებული დაკისრება შეენინაღმდეგებოდა როგორც სამოქალაქო პასუხისმგებლობის კომპლექსურულ პრინციპს, ისე განსახვავებული იქნებოდა 403-ე მუხლით გათვალისწინებული ანალოგი ინსტიტუტის სამართლებრივი შედეგებისგან.

ამრიგად, სსკ-ის 403-ე და 419-ე მუხლებით გათვალისწინებული ფულადი ვალდებულების ვადაგადაცილების პროცენტი და ვადაგადაცილების საურავი იდენტურ კონცეფციებად უნდა განიმარტოს (მიუხედავად იმისა რა სახელწოდებით აქვთ მხარეებს ეს ხელშეკრულებაში შეთანხმებული) და მათი გამოყენება უნდა დაუკავშირდეს ანალოგიურ სამართლებრივ შედეგებს. აღნიშნული დასკვნა წარმოადგენს სასამართლოს გადაწყვეტილებით დამკვიდრებული ახალი მიდგომის – მიუღებელი შემოსავლისა და ვადაგადაცილების პირგასამტეხლოს შეჯამებული დაკისრების დაუშვებლობის, მთავარ დოგმატურ დასაბუთებას.

ამდენად, გადაწყვეტილების ანალიზში შემოთავაზებულია მთავარი დოგმატური მიგნება – ფულადი ვალდებულების ვადაგადაცილების საურავისა (სსკ-ის 419-ე მუხლი) და ფულადი ვალდებულების დაყოვნებისთვის სახელშეკრულებო პროცენტის (სსკ-ის 403-ე მუხლი) პარადიგმული იდენტურობის შესახებ. აღნიშნული მიგნების ინსპირაციის წყარო აღმოჩნდა სასამართლოს განმარტება განსახილველ საქმეში: „კასატორის მოთხოვნა 2019 წლის 21 მაისის N0004205.001-001 საკრედიტო ხელშეკრულებიდან გამომდინარე პირგასამტეხლოს მოპასუხე მხარისათვის დაკისრების ნაწილში არ დაკმაყოფილდა, რადგან სასამართლოს მიაჩნია, რომ მოცემულ შემთხვევაში ვალდებულების არაჯეროვანი შესრულების გამო ბანკის მიერ მიუღებელი სარგებელი, როგორც მიუღებელი შემოსავალი, წარმოადგენს კანონით დადგენილი სწორედ „უფრო მეტის მოთხოვნის“²⁹⁸ საფუძველს, რაც დაკმაყოფილდა საკასაციო საჩივრის ფარგლებში და აღნიშნული თავის თავში პირგასამტეხლოსაც მოიცავს.“

უმნიშვნელოვანესია, რომ წინამდებარე გადაწყვეტილების უმთავრესი მონაპოვარი, ვადაგადაცილების პირგასამტეხლოსა და მიუღებელი შემოსავლის ჩათვლითი ანაზღაურების, სსკ-ის 403-ე მუხლით გათვალისწინებული წესის გამოყენების შესახებ, თანმიმდევრულად და ერთგვაროვნად აისახოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკაში.²⁹⁹ სამწუხაროდ, ამ ეტაპამ-

²⁹⁶ Jansen N., Rademacher L. in: Koziol H., Wilcox V. (eds), Punitive Damages, Common Law and Civil Law Perspectives, Springer, Wien, New York, 2009, 58, para.9. იხ. ასევე, Rowan S., Remedies for Breach of Contract, A Comparative Analysis of the Protection of Performance, Oxford University Press, 2012, 44.

²⁹⁷ Rowan S., Remedies for Breach of Contract, A Comparative Analysis of the Protection of Performance, Oxford University Press, 2012, 44.

²⁹⁸ აქ სასამართლო იშველიებს სსკ-ის 403-ე მუხლის ნორმატიულ დანაწესს.

²⁹⁹ პირგასამტეხლოს, მიუღებელი შემოსავლის, სარგებლის პროცენტისა და ძირი თანხის შეჯამებული დარიცხვის საილუსტრაციოდ იხ. მაგალითად, სუსგ-ები №ას-226-2019, 24.04. 2020 წ.; №ას-1954-2018, 14.07. 2020 წ.; №ას-1459-2022, 14.02.2023 წ.; №ას-192-2024, 24.04. 2024; №ას-522-2024, 14.06.2024.

დე პრაქტიკა კვლავ არაერთგვაროვანია. მათ შორის განხილული გადაწყვეტილების მიღების (2023) შემდგომ 2024 წელს, რამდენიმე საქმეზე საბანკო კრედიტის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ფიზიკურ პირ მოვალეზე სამენარმეო სუბიექტის სასარგებლოდ კუმულაციურად დაკისრებულ იქნა (უცვლელად იქნა დატოვებული ქვედა ინსტანციების გადაწყვეტილება) როგორც საბანკო კრედიტის ძირითადი თანხა, სარგებლობის პროცენტი (ხელშეკრულების შეწყვეტამდე პერიოდში), დაზღვევის საფასური, მიუღებელი შემოსავალი წლიური საპროცენტო სარგებლის ოდენობით სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებამდე, ისე ვადაგადაციებისთვის გათვალისწინებული პირგასამტეხლოც.³⁰⁰ აღნიშნული წინააღმდეგობაში მოდის სამოქალაქო პასუხისმგებლობის კომპესატორულ სულისკვეთებასთან, რადგან სადამსჯელო ფუნქციას არ აქვს სამოქალაქო სამართალში ლეგიტიმური ადგილი.

ბიბლიოგრაფია:

1. ახვლედიანი ზ., ვალდებულებითი სამართალი, მე-2 გამოცემა, თბ., 1999, 78-79.
2. ვაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, თბ., 2010, 232.
3. ზარანდია თ., ჭანტურია ლ., ზოიძე თ., ჩიტაშვილი ნ., ცერცვაძე გ., სამოქალაქო სამართლის საფუძვლები ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში, თბ., 2017, 125-136.
4. ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი III, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 487, 460, 494-495.
5. თოდუა მ. (რედ.), გაგუა ი., ბიზნესდავები და სასამართლო პრაქტიკა, თბ., 2017, 44, 46-47, 50, 55.
6. იოსელიანი ნ., მოთხოვნის უზრუნველყოფის დამატებითი საშუალებანი (პირგასამტეხლო, ბე, მოვალის გარანტია), სადისერტაციო ნაშრომი, 2021, 53, 64-66, 75, 86-87.
7. იოსელიანი ნ., პირგასამტეხლო, „საქართველოს ნოტარიატი“, 2-3, 2005, 19-20.
8. იოსელიანი ნ., შეუსაბამოდ მაღალი სახელშეკრულებო პირგასამტეხლო და სასამართლოს როლი სამოქალაქო ინტერესების დაცვის სფეროში, თსუ იურიდიული ფაკულტეტი, „სამართლის ჟურნალი, №1, 2016, 63.
9. ლილუაშვილი თ. (რედ.), საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, ავტორები: ლილუაშვილი თ., ხრუსტალი ვ., მუხლი 248, თბ., 2004, 416.
10. მესხიშვილი ქ., პირგასამტეხლო თეორიული ასპექტები, ჟურნ. „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, მე-3 გამოცემა, 2014, 20, 22-23.
11. მესხიშვილი ქ., პირგასამტეხლო, თეორიული ასპექტები, სასამართლოს ელექტრონული ბიბლიოთეკა, 6, 9-11, <http://www.library.court.ge/upload/pirgasamtekhlo_k.meskhishvili.pdf>, [25.07.2024].
12. ჩიტაშვილი ნ., „პირგასამტეხლოსა და ზიანის მოთხოვნათა სახელშეკრულებო ინტერესის უზრუნველყოფი ფუნქცია“, „შედარებითი სამართლის ჟურნალი“ 2/2020, 7-24.
13. ჩიტაშვილი ნ., ბურდული ი., ხელშეკრულების შესრულების ინტერესი, როგორც ზოგადი კერძო სამართლის დამცავი ფუნქციის ფუნდამენტი, ღია უნივერსიტეტის ჟურნალი „წელიწდეული“, 2020, 20-55.
14. ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 254, 491, 593, 600, 603.
15. ჭანტურია ლ. (რედ.), სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი III, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2019, 65, 290, მუხლი 417, ველი 4., მუხლი 419, ველი 3.
16. ჭანტურია ლ., კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბ., 2012, 235, 238, 244.
17. თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის გადაწყვეტილებები: № 2/22810-20, 25.03.2021 წ.; № 2/29503-19, 20.04.2021წ.

³⁰⁰ იხ. სუსგ №ას-522-2024, 14.07. 2024წ. იხ. ასევე, №ას-192-2024, 24.04.2024.

18. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის გადაწყვეტილებები: №2ბ/3112-14, 24.02.2015წ.; 2ბ/5911-13, 04.03.2014წ.; № 2ბ/873- 12, 31.05.2012წ.; №2ბ/1305-16, 14.09.2016;
19. ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება №2/ბ-584-14, 10.10.2014წ.;
20. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები: № ბს-302-285 (კ-07), 31.01.2008წ.; № ას-1015-1287-09, 04.02.2010წ.; №ას-307-291-2011, 24.10.2011წ.; №ას-1397-1318-2012, 03.12.2012წ.; №ბს-740-734 (2კ-11), 17.01.2012წ.; №ას-819-771-2012, 12.09.2012წ.; №ას-1560-1463-2012, 28.12.2012წ.; №ას-1701-1685-2011, 22.10.2012წ.; №ას-1701-1685-2011, 22.10.2012 წ.; №ას-501-477-2013, 24.06.2013წ.; №ას-1385-1307-2012, 07.02.2013წ.; №ას-1092-1023-2012, 4.03.2013წ.; №ას-828-786-2013, 24.01.2014წ.; №ას-270-254-2014, 26.12.2014წ.; № ას-1200-1145-2013, 16.05.2014წ.; № ას-816-767-2015, 19.11.2015წ.; №ას-725-693-2014, 03.07.2015წ.; №ას-459-438-2015, 07.10.2015წ.; №ას-459-438-2015, 07.10.2015წ.; № ას-1144-1090-2014, 23.02.2015წ.; №ას-506-479-2014, 18.04, 2015წ.; №ას-29-26-2015, 27.03.2015წ.; №ას-144-140-2016, 19.04.2016წ.; №ას-164-160-2016, 28.07.2016წ.; №ას-569-544-2016, 23.12.2016წ.; №ას-1031-992-2016; 23.05.2017წ.; №ას-862-828-2016, 24.02.1017წ.; №ას-408-381-2017, 30.06.2017 წ.; №ას-337-315-2017, 22.05.2017, 22.05.2017წ.; № ას-428-428-2018, 13.07.2018 წ.; №ას-1451-1371-2017, 13.11.2018წ.; №ას-825-2019, 5.09.2019წ.; № ას-1527-2018, 31.01. 2019 წ.; № ას-537-537-2018, 15.02.2019წ.; №ას-581-2019, 31.07.2019წ.; №ას-971-2019, 28.10.2019წ.; №ას-226-2019, 24.04.2020წ.; №ას-1954-2018, 14.07.2020 წ.; № ას-831-2019, 30.03.2020წ.; №ას-327-2019, 27.05.2019წ.; №ას-1511-2018, 26.03.2019წ.; №ას-354-2021, 25.06.2021 წ.; №ას-354-2021, 25.06.2021წ.; №ას-1459-2022, 14.02.2023 წ.; № ას-106-2022, 15.11.2022წ.; №ას-957-2021, 28.04.2022 წ.; №ას-957-2021, 28.04.2022წ.; №ას-1585-2022, 12.06.2023წ.; № ას-603-2023, 20.07.2023წ.; № ას-744-2023, 12.09.2023წ.; № ას-355-2019, 29.10.2023წ.; № ას-1164-2023, 4.12.2023წ.; № ას-1218-2023, 10.01.2024წ.; № ას-1210-2023. 18.01.2024წ.; №ას-192-2024, 24.04.2024წ.; №ას-522-2024, 14.06.2024წ.; №ას-522-2024, 14.07.2024წ.; №ას-192-2024, 24.04.2024წ.; № ას-848-806-2013, 24.10.2024წ.; №ას-619-2024, 12.07.2024წ.; №ას-485-2024, 28.06.2024წ.
21. Al-Tawil T., The Efficient Breach Theory, The Moral Objection, Griffith Law Review, Vol. 20, Issue 2, 2011, 1-28.
22. Allard F., Brisson J., Crepeau P.-A., Emerich Y., Kasirer N., Bich M.F., Charpentier E., Devinat M., Forget P., Private Law Dictionary and Bilingual Lexicons, Obligations, A Thomson Company, 2003-2004, 80, 190.
23. *Anders die h.M.*, nach der die Vertragsstrafe auch der Erleichterung des Schadensausgleichs für den Gläubiger durch Fixierung eines Mindestschadens dient, vgl. BGHZ 63, 259; BGH LM § 339 Nr. 19.
24. Andrews N., Contract Law, 2nd ed., Cambridge University Press, 2015, 481-482.
25. Arthurs H.W., Labour Law as the Law of Economic Subordination and Resistance: A Counterfactual, Osgoode CLPE Research Paper 10/2012 Vol. 08 No. 03 2012, 1-16, <<https://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1009&context=clpe>> [24.08.2024].
26. Barnett K., Accounting for Profit for Breach of Contract, Theory and Practice, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2012, 60.
27. Beatson J., Burrows A., Cartwright J., Anson's Law of Contract, Oxford, 2016, 602.
28. Buckland W.W., The Nature of Contractual Obligation, CLJ, Vol.8, 1944, 249-251.
29. Burrows A., Remedies for Torts and Breach of Contract, 3rd ed., Oxford University Press, Oxford, 2004, 210.
30. Carter J.W., Peden E., A Good Faith Perspective on Liquidated Damages, The University of Sydney Law School, 2007, 1.

31. *Christie P.R.H.*, Non-Pecuniary Loss in Commercial Contracts with Special Emphasis on the united nations Conventions on Contracts for the International Sale of Good (CISG), Alain Dupont, University of Cape town, department of Private Law International Trade, <https://open.uct.ac.za/bitstream/handle/11427/4601/thesis_law_dpna001.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [24.07.2024].
32. *Clarkson K., Miller R., Muris T.*, Liquidated Damages v Penalties: Sense or Nonsense? *Wis L Rev* 351, 1978, 359.
33. *Cohen N., McKendrick E.*, Comparative Remedies for Breach of Contract, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2005, 22.
34. *Coote B.*, Contract Damages, Ruxley, and the Performance Interest, *The Cambridge L.J.*, Vol.56, Issue 1, 1997, 541, 561.
35. *Dannemann G., Vogenauer S.*, The Common European Sales Law in Context, Interactions with English and German Law, Oxford University Press, 2013, 462.
36. *DiMatteo L.A., Janssen A., Magnus U., Schulze R.*, International Sales Law, C.H. Beck, Hart, Nomos, Germany, München, 2016, 544-545.
37. *Eiselen S.*, Unresolved damages issues of the CISG: A Comparative Analysis, 38 *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, 2005/1, 32-46, 36.
38. *Eisenberg M.A.*, Actual and -Virtual Specific Performance, the Theory of Efficient Breach, and the Indifference Principle in Contract Law, 93 *Cal L. Rev*, 2005, 975.
39. *Fauvarque-Cosson B., Mazeaud D.*, European Contract Law Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules, Sellier. European Law Publishers, 2009, 313-315.
40. *Fikentscher W., Heinemann A.*, Schuldrecht Allgemeiner und Besonderer Teil, 12., völlig neu bearbeitete Auflage, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, 2022, Rn.141, Rn.142.
41. *Fikentscher W.*, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1996, S.122;
42. *Fikentscher W.*, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1997, Rn.111.
43. *Friedmann D.*, The Efficient Breach Fallacy, 18 *J. Leg. Stud.*, 1989, 1, 7, 9.
44. *Friedmann D.*, The Performance Interest in Contract Damages, 111 *Law Quarterly Review*, 1995, 628-654.
45. *Fuller L., Perdue W.*, Reliance Interest in Contract Damages, *The Yale Law Journal*, Vol. 46, No. 1, 1936, 52-53;
46. *Gillette C.P.*, Advanced Introduction to International Sales Law, Edward Elgar Publishing, Gheltenham, UK, 2016, 127.
47. *Graziano Th.K.*, Comparative Contract Law, Exercises in Comparative Methodology, Edward Elgar Publishing Limited, 2023, 458, 460, 477, 472, 452-477, 458, 473, 458, 488, 490.
48. *Hachem P.*, Agreed Sums Payable upon Breach of an Obligation, *International Commerce and Arbitration (Book 7)*, Eleven International Publishing, *Schwenzer I.* (Series Editor), 2011, 4, 44, 46, 48-49, 51-52, 85-86, 89, 91-93, 95, 97-102, 104-107, 114,
49. Halson R., *Liquidated Damages and Penalty Clauses*, Oxford University Press, 2018, para.3.06., para 3.20, para.4.03-4.12., para 2.48-2.51.
50. *Harder S.*, Measuring Damages in the Law of Obligations, Search for Harmonized Principles, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, USA, 2010, 9-10.
51. *Hatzis A.*, Having the Cake and Eating It Too: Efficient Penalty Clauses in Common and Civil Contract Law, *International Review of Law and Economics* 22, 2002, 381-406.
52. Heinrichs H. in: *Palandt O.*, Bürgerliches Gesetzbuch. Verlag C.H. Beck, München. 62. Aufl., 2003, vor §§ 339 ff., Rn. 1. Rn. 3.
53. *Hofmann O.*, Breach of Contract, An Economic Analysis of Efficient Breach Scenario, Springer, 2021, 1, 8.

54. *Holma J., Mckim E.*, Lost Profit Damages, State Bar of Texas, Houston, 7th Annual, 2015, 1.
55. *Hondius E., Janssen A. (eds.)*, Disgorgement of Profits, Gain-Based Remedies Throughout the World, *Ius Comparatum Global Studies in Comparative Law*, Vol. 8, 2015, 200.
56. *Honey G.*, A Short Guide to Reputation Risk, Ashgate Publishing Limited, 2009, 19, 104, 1-130.
57. *Horn N. in: Heymann S.G.*, HGB, Band 4, Viertes Buch, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1990, §348, Rn.5., Rn.6., Rn.8. Rn.12., Rn.13., Rn.16.
58. *Jajodia G.*, Remedies for Breach of Contract, April, 2012, 8.
59. *Jansen N., Rademacher L. in: Koziol H., Wilcox V. (eds.)*, Punitive Damages, Common Law and Civil Law Perspectives, Springer, Wien, New York, 2009, 56, para. 4., 57, paras. 7, 9., 76, paras. 2-3., 70, para.41., 75, Para.1.
60. *Johnston D., Zimmermann R. (eds.)*, Unjustified Enrichment: Key Issues in Comparative Perspective, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, 327, 334.
61. *Kaldor N.*, Welfare Propositions of Economics and Inter – Personal Comparisons of Utility, 49 *Econ J* 549, 1938, 550.
62. *Kenneth R., Zimmermann R.*, A History of Private Law in Scotland, Vol.2, Obligations, Print Publication Date 2000, Oxford Scholarship Online, 2012, 185-186.
63. *Kozolchik B.*, Comparative Commercial Contracts, Law Culture and Economic Development, Hornbook Series, West Academic Publishing, USA, 2014, 1229.
64. Law Commission, Penalty Clauses and Forfeiture of Monies Paid Working Paper No 61, 1975, <<https://cloud-platform-e218f50a4812967ba1215eaecede923f.s3.amazonaws.com/uploads/sites/30/2016/08/No.061-Penalty-Clauses-and-Forfeiture-of-Monies-Paid.pdf>> [24.07.2024].
65. *Leible S., Lehmann M.*, European Contract Law and German Law, 2014, 527.
66. *Lieblich W.*, Determination by International Tribunals of the Economic Value of Expropriated Enterprises, *Journal of International Arbitration*, Vol.7, 37, 1990, 47-48.
67. *Lindacher W.F.*, Phänomenologie der Vertragsstrafe, Athenaeum Verlag, Frankfurt-Main, 1972, 57, 83ff., 90f., 185 f.
68. *Macdonald E., Atkins R.*, Law of Contract, 8th ed., Oxford University Press, Oxford, 2014, 499.
69. *Marboe I. (ed.), Mistelis L. (series ed.)*, Calculation of Compensation and Damages in International Investment Law, Oxford International Arbitration Series, Oxford University Press, New York, 2009, Rn. 3.197, 107.
70. *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A.*, The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 387, 444, 480.
71. Markovits D., Schwartz A., (In) Efficient Breach of Contract, Parisi F. (ed.), *Oxford Handbook of Law and Economics*, Oxford University Press, 2017 (Forthcoming), Yale Law & Economics Research Paper No. 539.
72. *Markovits D., Schwartz A.*, The Myth of Efficient Breach: New Defenses of Expectation Interest, 97 *Va. L. Rev.*, 2011, 1939-2008, in Yale Law School Legal Scholarship Repository, Faculty Scholarship Series, 4728.
73. *McKendrick E.*, Contract Law – Text, Cases, and Materials, 4th ed., Oxford University Press, Oxford, 2010, 827.
74. *McKendrick E., Liu Q.*, Contract Law, Australian Edition, Palgrave, New York, 2015, 449.
75. *Mckenna J.F.*, The Critical Path, ReedSmith, Liquidated Damages and Penalty Clauses: A Civil Law Versus Common Law Comparison, Spring 2008, 3.
76. Medicus/Lorenz, Schuldrecht, I §44 Rdn.3.

77. *Mehren A. (ed.)*, Contract in General, *H.G. Treitel*, Remedies for Breach of Contract, International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. 16, J.C. B. MOHR (Paul Siebeck), Tübingen Mouton, The Hague, Paris, 1987, 16-57, 33.
78. *Muller P.*, Punitive Damages und deutsches Schadensersatzrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 2000, 383.
79. *Neyers J.W., Bronaugh R., Petel S.G.A. (eds.)*, Exploring Contract Law, Oxford, 2009, 171, 139.
80. *Pearce D., Halson R.*, Damages for Breach of Contract: Compensation, Restitution, and Vindication, 28 OJLS, 2008, 73-98.
81. *Poole J.*, Contract Law, 13th ed., Oxford University Press, 2016, 334.
82. *Radley-Gardner O., Beale H., Zimmermann R., Schulze R.*, Fundamental Texts on European Private Law, 2nd Edition, Bloomsbury, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2016, 1560.
83. *Rieble V. in Staudinger J. von*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, de Gruyter, Berlin, Neubearbeitung, 2001, Vorb. §339-345, Rn 15-26, vor §§ 339 ff., Rn. 1, 4, 13, 24, 25, 31, 32, 35.
84. *Riesenhuber K.*, Damages for Non-Performance and the Fault Principle, ERCL, 2/2008, 132.
85. *Rosioru F.*, The Changing Concept of Subordination, 1-30 <https://mta-pte.ajk.pte.hu/downloads/felicia_rosioru.pdf> [24.08.2024].
86. *Rowan S.*, Remedies for Breach of Contract, A Comparative Analysis of the Protection of Performance, Oxford University Press, 2012, 4, 19, 44, 172, 185-186, 188.
87. *Saidov D., Cunnington R. (eds.)*, Contract Damages, Domestic and International Perspectives, Oxford, 2008, 26-27, chapter 6.
88. *Samuel G.*, Law of Obligations and Legal Remedies, 2nd ed., Cavendish Publishing, London, Sydney, 2001, 353, 361.
89. **Sanctions for contractual non-performance under French law From the Napoleonic Code to Order N° 2016-131 of 10 February 2016, Copernic Avocats.**
90. *Schaub S. in: Erman W.*, BGB, 15. Aufl., Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 2017, §340, Rn.2; Rn.3., Rn.4, § 341, Rn.1., Rn.2., § 343, Rn.3. vor § 339, Rn. 1., Rn. 6.
91. *Schulze R.*, Common European Sales Law, Commentary, C.H. Beck, Hart, Nomos, Baden-Baden, 2012, 644.
92. *Smith J.*, Smith and Thomas, A Casebook on Contract, 10th ed., London, Sweet & Maxwell, 1996, 622.
93. *Sorge Ch.*, Softwareagenten, Vertragsschluss, Vertragsstrafe, Reugeld, Universitätsverlag Karlsruhe, 2006, 20-21, 66.
94. *Steimle V., Dornieden G.*, in: *Rohricht V., Graf von Westphalen F., Haas U.*, HGB, 5. Aufl., otto-schmidt, 2019, §348, Rn.1: Rn.2., Rn.7., Rn. 10., Rn.12., Rn.2., Rn.13, Rn.14., Rn.19., § 75c, Rn.1.
95. *Stone R., Devenney J.*, The Modern Law of Contract, Routledge, Taylor and Francis Group, London & New York, 2013, 5, 15.
96. *Summers R.S., Hillman R.A., Hoffman D.A.*, Contract and Related Obligation, 7th ed., American Casebook Series, West Academic Publishing, USA, 2016, 249, 251.
97. *Thorpe C. P., Bailey J. C. L.*, Commercial Contracts, a Practical Guide to Deals, Contracts, Agreements and Promises, Kogan Page Limited, London, 1999, 186.
98. *Treitel G.H.*, Remedies for Breach of Contract: A Comparative Account, 1988, 165-166, para.179.
99. *Treitel G.H.*, The Law of Contract, 11th edn., Sweet & Maxwell, 2003, 999–1007.
100. *Ulen T.S.*, The Efficiency of Specific Performance Toward a Unified Theory of Contract Remedies, Michigan Law Review, Vol. 83, No. 2, Nov. 1984, 347.
101. Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations 1999, reg 5, Sched 2;

102. *Warkol C.S.*, Resolving the Paradox between Legal Theory and Legal Fact: The Judicial Rejection of the Theory of Efficient Breach, *Cardozo L. Rev.*, Vol.20, 1998, 321-353.
103. *Webb Ch.*, Performance and Compensation. An Analysis of Contract Damages and Contractual Obligations, 26 *Oxford J. Legal Studies*, Vol. 26, 2006, 43.
104. *Weinrib E.J.*, The Idea of Private Law, *Oxford Scholarship Online*, 2012, 23.
105. *Worthington S.* in: *Robertson A., Tilbyru M.*, The Common Law of Obligations, Divergence and Unity, Bloomsbury, Oxford and Portland, Oregon, 2016, 317-318, 320.
106. *Yorio E., Thel S.*, Contract Enforcement, Specific Performance and Injunctions, *Wolters Kluwer Law & Business*, 2011, 1-5, 20-9, 1-2.1., 2013 Supplement.
107. *Zimmermann R.*, Remedies for Non-performance, The Revised German Law of Obligations Viewed against the Background of the Principles of European Contract Law, *Edin. L. Rev.* 271, Vol. 6, 2002, 295.
108. *Брагинский М.И., Витрянский В.В.*, Договорное право, Договорное право. Книга первая: Общие положения. 3-е изд., М., Статут, 2011, 481-482, 485-486.
109. *Брагинский М.И., Витрянский В.В.*, Договорное право, Книга I, Общие положения, М., Статут, 2001, 665.
110. *Гонгало Б.М.*, Учение об обеспечении обязательств, М., Статут, 2002, 73.
111. *Гришин Д.А.*, Неустойка: теория, практика, законодательство, М., Статут, 2005, 100.
112. *Калпин А.Г., Масляев А.И. (ред.)*, Гражданское право, Часть 1, 2-ое издание, , М., Юристь, 2002, 473.
113. *Новицкий И.Б., Перетерский И.С. (ред.)*, Римское частное право: Учебник, М., 1996, 335.
114. BGB §249. 55 (1880) LR 5 App Cas 25 (HL) 39; BGH 5, 133, 136f; BGH NJW 1971, 883; 72, 174, 178 = NJW 1979, 105, 106; 82, 398, 402 = NJW 1982, 759, 760; Gehlen NJW 2003, 2961; NJW-RR 1997, 686, 688; MDR 1997, 439, 440; NJW 1998, 3488; BGH NJW 1971, 883; 72, 174, 178 = NJW 1979, 105, 106; 82, 398, 402 = NJW 1982, 759, 760; NJW-RR 1997, 686, 688; MDR 1997, 439, 440; NJW 1998, 3488; BGH, January 23, 2003 – VII ZR 210/01; BGHZ 49, 84/89; 131, 356; BGH NGZ, 1998, 608; BGHZ 63, 259; BGH LM § 339 No19.
115. *Devenish Nutrition Ltd v Sanofi-Aventis SA (France)* [2008] EWCA Civ 1086 [42] (Arden LJ).
116. *Dunlop Pneumatic Tyre Co Ltd v New Garage & Motor Co Ltd* [1915] AC 79, 86.
117. *Jobson v Johnson* [1969] 1 All ER 621 (CA), 633 (Nicholls LJ) .
118. *Keynes v. Rural Directions Pty. Ltd.* [2009] FCA 567, para. 71.
119. *Philips Hong Kong Ltd v Attorney General of Hong Kong* (1993) 61 BLR 41, 55, 61.
120. *Ringrow Pty Ltd v BP Australia Pty Ltd* [2005] HCA 71, (2005) 224 CLR 656 [31]–[32]; PS Atiyah, *The Rise and Fall of Freedom of Contract* (Oxford, Clarendon Press, 1979) 414.
121. *Robinson v. Harman* (Jan.18, 1848), 1 Ex. 850, 855, <<https://swarb.co.uk/robinson-v-harman-18-jan-1848/>>, [24.07.2024].
122. *Robophone Facilities Ltd v Blank* [1966] 1 WLR 1428.
123. *Ruxley Electronics and Construction Ltd v Forsyth; Laddingford Enclosures Ltd v Forsyth* [1995] 3 All ER 268.
124. *XCO International, Inc. v. Pacific Scientific Company*, US City App (7th app, 24 May, 2004, 369 F3d, 998, 14, <<https://openjurist.org/369/f3d/998/xco-international-inc-v-pacific-scientific-company>>, [20.07.2024].